

1926—1991 ЕЛЛАРДА АЗАТ ХАТЫН

№ 11 / 2025

СӨЕМГІКӘ

ISSN 0869-1398

Дөнья матур
БАЙКЕР КЫЗ
язмалары

ҮТКӘННӘРНЕ
ничек онытырга
коуч кичәсе

кабактан...
ЧИЗКЕЙК
мастер-класс

АЛСУ
МАЛИКОВА:
«Барысы да ышанычтан башлана».

Хәтер – Хәтер – мәңгелек... мәңгелек...

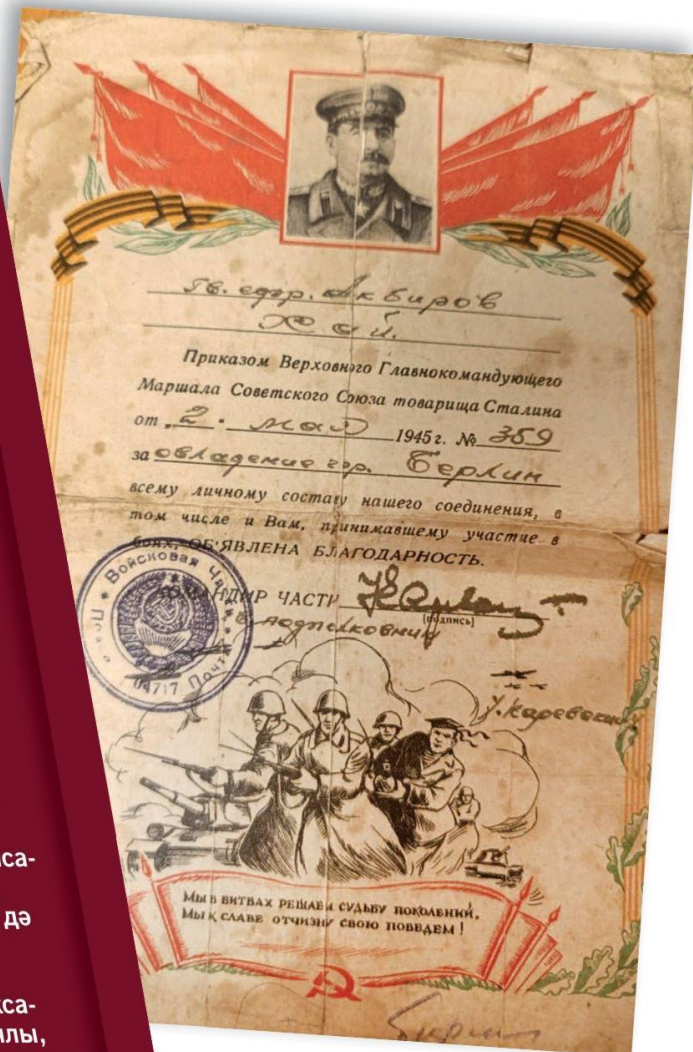

Әниемнең әтисе Гәбделхәй Гәлиәкбәр улы Әкбәрөв Бөек Ватан сугышы башлануга ук илне сакларга китә. 295 нче гвардия Кызыл Байраклы һәм Кызыл Байрак орденлы Гомель исемендәге туплы артиллерия полкында хезмәт итә. 1943 елның августында гвардия ефрейторы дәрәжәсендә Орел шәһәрән илбасарлардан азат итүдә, 1944 елның февралендә Днепр елгасы кичүендә, Белоруссиянең Рогачев шәһәрән, шул ук елның ноябрәндә Гомель шәһәрән азат итү өчен барган сугышларда катнаша. 1945 елның 17 гыйнварында Варшава шәһәрән алганда күрсәткән батырлыгы өчен «Сугышчан батырлык» медаленә лаек була. Ул шулай итеп сугышның башыннан ахырына кадәр фронт юллары аша узып, Берлинга ук барып җитә. Советлар Союзы баш командующие Маршал И. Сталин боерыгы белән 1945 елның 2 маенда Берлин шәһәрән алуда катнашканда күрсәткән батырлыгы өчен Рәхмәт хаты белән бүләкләнә. Жңңү көненнән соң да әле алар биш ай буге шәһәрдә тәртип саклауда катнашалар. Сугышта күрсәткән батырлыгы өчен Кызыл Йолдыз ордены, II дәрәжә Бөек Ватан сугышы ордены һәм тагын күпсанлы медальләр һәм Рәхмәт хатлары белән бүләкләнә ул.

Сугыштан соң туган җиренә – Кама Тамагы районы Кече Кариле авылына кайтып, колхозда хезмәт куя. Тракторга утыра, соңрак, ул чакта МТС дип йөртелгән машина-трактор станциясен җитәкли. Тырыш хезмәтә өчен бирелгән медальларе, Мактау кәгазьләре бүген дә кадерле ядкарь булып саклана бездә.

Дәү әнием Рәхилә белән җиде балага гомер биреп, аларны тәрбияләп үстерәләр. Бүгенге көндә йөзгә якын онык-оныкчыклар алар рухын онытмый. Дәү әтием алтын куллы иде. Аның кулыннан килмәгән бер генә эш тә булмагандыр. Тимерче дә, тегүче дә, балта остасы да, мичче дә иде ул. Ул ясаган көянтәләр белән хәзер дә су ташучылар бар. Аның карап-чистартып торган чиймәләре бүген дә дәү әтием рухына дога әйтеп челтери сыман. Гомеренең соңгы елларында ул авылда мулла вазыйфасын башкарды, авылның мөхтәрәм аксакалы иде. Бүген дә өлкән буын аны бик тә зыялы, акыллы, гыйлемле иде дип искә ала. Дәү әтиемнең урыны җәннәттә, рухы шат булсын!

Бөек Жңңүгә миллионлаган гап-гади кешеләрнең каһарманлыгы бәрабәрәнә ирешә алдык. Алар арасында безнең татар егетләре, татар кызлары да байтак. Минем бабам, синеке, аныкы... Сугыш афәте кагылмаган, сугыш ишек шакымаган капка, гайлә калды микән? Жңңү таңы безгә шуңа да кадерле... Инде бу хакта бүгенге яшьләрөбезгә дә аңлатасы, төшендерәсе, күңелләрендә горурлык хисләре уятасы килә. Бу проект – шул хакта. Мондый ядкарьләр, бәлки, сезнең гайләләрдә дә сакланадыр. Юк икән, аларны шушы сайтлардан табып алырга мөмкин: <https://ramyatnaroda.ru>, podvignaroda.ru. Бабаларыгызга орден-медальләр ни өчен бирелде икән? Балалар, оныклар белән бергә утырып эзләп карагыз әле. Әлеге тарихи документларны үз күзләре белән күргәч, Жңңү сүзенә алар инде берни-чек тә битараф калалмас... Табышларыгызны безнең белән дә уртаклашыгыз. Хатларыгызны көтөбез.

Әлфия САФИНА. Казан.

Сөй гомерне, сөй халыкны, сөй халыкның дөньясын!

© «Сөембика» 2025

1926 елдан башлап
«Азат хатын» исеме
белән чыкты.
1991 елда
«Сөембика» итеп
үзгәртелде.
Хатын-кызларның
бөтә татар айлык
иҗтимагый-сәяси һәм
әдәби-нәфис журналы
1913–1918 елларда
чыккан «Сөембика»
журналының
дәвамчысы.

Элемтә, мәгълүмати
технологияләр һәм
массакуләм
коммуникацияләр
өлкәсендәге
күзәтчелек буенча
Федераль хезмәтендә
(Роскомнадзор)
2024 елның
27 апрелендә
«Сөембика»
дип теркәлгән.
Теркәү таныклыгы
Эл № ФС 77-87124

2007, 2008, 2009
елларда журнал
Россия матбугатының
Алтын фондына
кертелде.

Язмалар авторның
тулы адресы
күрсәтелеп, паспорт
мәгълүматлары,
пенсия иминияте
таныклыгы,
ИНН таныклыгының
ксерокс күчермәләре
белән бергә
жибәрелгәндә генә
кабул ителә.

Гамәлгә куючы:
«ТАТМЕДИА»
акционерлык
жәмгыяте

Фото: Анна Арахамия

Баш мөхәррир
Л. Н. Маликова

Редколлегия:
Зәлия Ахунова, Ирада Әюпова,
Зилә Вәлиева, Гөлүсә Батталова,
Эльмира Зарипова, Кадрия Идрисова,
Альбина Насырова, Алсу Нәбиева,
Сәрия Сабурская, Гүзәл Сәгыйтова,
Нурия Һашимова, Рафаэль Шәвәлиев.

Редакциянең гомуми телефоны
8 (843) 222-09-77

Баш мөхәррир урынбасары
Гөлнур Хасәншина 8 (843) 222-09-78

Әдәби мөхәррир

Эльмира Закирова

Мөхәррирләр

Чулпан Галиәхмәтова

Лилия Гәрәева

Фәгыйлә Шакирова

Сайт мөхәррире

Камилә Димәхмәтова

Дизайнер-верстальщик

Анна Арахамия

Корректор

Фирдәвес Исмәгыйлева

Фотокорреспондент

Анна Арахамия

Гамәли хезмәткәрләр

Марат Биктимиров

Тышлыкта:
Алсу Маликова
Фото: Анна Арахамия

Кәгазь форматы 60x90¹/₈
Күләме 8 басма табак

Басарга кул куелды: 01.11.2025 ел.
Чыгу көне: 11.11.2025 ел.
Заказ М-2337
Тираж 4482

ТР «Татмедиа» матбугат һәм массакуләм
коммуникацияләр республика агентлыгы
ярдәме белән чыгарыла.

Журналны тарату мәсьәләләре белән
абунәчеләр – жирле элемтә бүлегенә;
элемент бүлекләре – нәшриятның газета-
журнал экспедициясенә (420066,
Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы,
Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2.
Тел. 8 (843) 562-10-66) мөрәҗҗәгать итә ала.

Банк реквизитлары: Филиал АО «ТАТМЕДИА»
«Редакция журнала «Сююмбика»
р/с 40702810600020010309
к/с 30101810000000000805
в ПАО «АК БАРС» БАНК г. Казань
ИНН 1655144950
БИК 049205805
КПП 165802002

«ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс»
полиграфия-нәшрият комплексында басылды.
420066 Россия Федерациясе, Татарстан
Республикасы, Казан шәһәре, Декабристлар
урамы, 2.
Журналда полиграфия кимчелеге булган
очракта нәшриятның техник контроль
бүлегенә мөрәҗҗәгать итегез.
Тел. 8 (843) 519-44-61

Сатуда бәясе ирекле.

Кулъязмаларга бәя бирелми,
алар кире кайтарылмый.

Редакциянең язмача рөхсәтәннән башка
материалларны «Сөембика»дән күчереп
басу тыела.

Автор фикере редакция фикере белән
туры килмәскә мөмкин.

Рекламаның эчтәлегә (фото, текст)
аны бирүчеләр җаваплылыгында.

Редакция адресы: 420066,
Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы, 2.
www.syuyumbike.ru
E-mail: suumbike@tatmedia.com
ssuum@yandex.ru
тел./факс: 8 (843) 222-09-77
Язылу индексы ПАП рәсми каталогы:
Татарстанда П2204 (ярты еллык),
П8299 (берьеллык)
Татарстаннан
читтә: П0279

Нәшер итүче: «ТАТМЕДИА» АҖ,
420097, Россия Федерациясе,
Татарстан Республикасы, Казан шәһәре,
Академия урамы, 2

30 НОЯБРЬ – ӘНИЛӘР КӨНЕ

фото: Елена Сенгатуова@art16.ru «Борыңгы чишмәләр». Резеда Яманова эше.

Рифат СӘЛАХ

Мин сагындым сине, әнием!

*Туган якта чакта гамь юк иде,
Күңел – дала иде... Ә бүген
Кош теледәй берәр хәбәр көтәм –
Мин сагындым сине, әнием!*

*Әллә нигә нечкә икән күңел,
Тыштан гына кырыс ул минем.
Бала булып бер назланыр идем,
Мин сагындым сине, әнием!*

*Нигә болай икән?
Сине сагынып
Үтәп китә һәр төн, һәр көнем.
Йөз чакрымнар аша дәшәм сиңа:
Мин сагындым сине, әнием!*

*Егетләргә болай килешми дә,
Бала гына бугай әле мин,
Сабылларча самимилек белән
Мин сагындым сине, әнием!*

*Чит җирләргә китү берни түгел,
Сагынулар гына әй кыен!
Сиңа сәлам юллап калам, әни,
Мин сагындым сине, әнием!*

Безнең тышлыкта

«Туган телемне камил
беләм дип әйтә алам,
бу – авылда үсү, әби-бабай
белән аралашу, өйдә
гел татарча сөйләшү
нәтижәсе. Эшкә
урнашырга кем килсә дә:
«Татарча беләсезме?» –
дип сорыйм. Бездә эшләгән
кеше туган телен белергә
тиеш дип саныйм.»

10

Бәйрәмебез онытылмаслык
булды, дисеннәр
Гөлнур Хәсәншина

6

Сәламәт
нәсел өчен
Чулпан Галиәхмәтова

14

Күтәрел,
бөркетем!
Лилия Гәрәева

26

Аклыкка
илткән юллар
Вәсилә Рәхимова

Заман һәм без

Театр –
ярату ул
Чулпан Галиәхмәтова

Татар дөньясы

Сабыр кешеләргә
сокланам
Гөлнур Сафиуллина

Мәдәни тормыш

Сөям диеп
яз әле
Зөләйха Минһаҗева

Әле синле
чагым
Зимфира Исламова

Яшәеш

Безнең почта

Су буеннан әнкәй
кайтып килә...
Гөлинә Гыймадова

18

Күңел
кыңгыраулары
Эльмира Закирова

Хатын-кыз булу
жиңелме?
Гөлнур Гыйлемханова

22

Мин – әни
карынында...
Рәйхан Гәрәева

Кызыма дип
канатлар тегәм
Лилия Гәрәева

30

Хужабикә

Депрессия

Кулчатыр
этикеты

Сине оныта
алмыйм

31

36

38

40

44

46

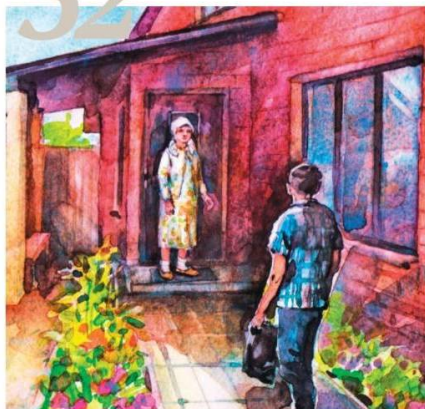
48

56

58

59

32

Кайту
Кәрим Кара

52

Дөнья матур!
Дөнья киң!
Гөлнур Сафиуллина

60

Кабаклы
чизкейк
Ирек Шәехов

СӘЛАМӘТ НӘСҖА ӨЧЕН

Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА

Узган ел илдә, ЗАГС мәғлүматларына караганда, 1 222 408 бала туган. Бу рекордлы аз сан 1999 ел күрсәткеченә якын, ди демографлар. Алар фаразлавынча, балаларның тууы кимү якын елларда әле дәвам итәчәк. Моның сәбәпләре күптөрле: илдәге икътисадый-сәяси вазгыять, яшьләрнең бала табарга ашыкмавы һәм булачак эти-әнинең сәламәтлеге. Соңгысын кайгырту жәһәтәннән илдә «Демография» илкүләм проекты кысаларында репродуктив диспансеризация үткәрелә башлады. Ул ничек уза, нәтижәләр нинди? Гомумән, әни-эти булыр өчен кайчан әзерләнгән башларга кирәк? Язмабыз әнә шул хакта.

Уйлап, әмма...

2024 елда Татарстанда бала туу саны 3,3 процентка кимеп, бер мең яшәүчегә 8,8 очрак туры килде, дип сөйләгәннәр иде Татарстанның Сәламәтлек саклау министрлыгы коллегиясендә. Республикада ун ел элек 57,4 мең бала туса, узган елга бу күрсәткеч 2,6 тапкыр кимеп, дөньяга бары 21,9 мең бала аваз салган. Иң мөһиме: яшьләр бала табарга ашыкмый. 30 яшьләргә житәрәк кенә уйлана башлыйлар – беренче балаларын тапкан әниләрнең уртача яше – 29 яшь. Татарстандагы һәр өченче бала туган Н. Садыйков исемендәге 7 нче шәһәр клиник хастаханәсә баш табибының акушерлык һәм гинекология буенча урынбасары Татьяна Шиһабетдинова белдерүенчә, «ашыкмау» сөендерә дә, көендерә дә.

– Бер яктан карасаң, уңай тенденция бара, – ди Татьяна Николаевна. – Парлар бала табуга аңлы рәвештә килә – планлаштыра, прегра-видар әзерлек (йөклелеккә әзерлек) үтә. Бу алга таба зур адым. Әмма, икенче яктан, безне борчыган факторлар да бар. Беренчедән, «әни булу»ны соңгарак калдыру. Хәзер беренче баланы 30–35 яшьләрдә табалар. Ә бу исә ананың да, баланың да саулыгын куркыныч астына куярга мөмкин. Шуны онытмыйк: 24 яшь белән 35 яшьтәге сәламәтлек бик нык аерыла. Хроник авырулар барлыкка килә. Авырга узган күп хатын-кызларда инде патологияләр була – эндокрин, йөрәк-кан тамырлары, аутоиммун авырулар. Мондый чакта булчак ананы бер акушер-гинеколог кына түгел, төрле белгечлектәге табиблар күзәтеп тора. Хатын-кызларда төрле гинекологик авырулар булу очрагы да арта. Ялкынсынулар, эндометриоз, миома турыдан-туры фертильлеккә тәэсир итә. Шуңа күрә практик табиб буларак әйтәм: хатын-кызларның репродуктив сәламәтлеге канәгатьләнәрлек түгел. Без локаль проблема белән генә эш итмибез. Һәм бу проблеманы хәл итү өчен Сәламәтлек саклау министрлыгы гына көрәшә алмый, жәмгыятьнең дә катнашуы кирәк. Сәламәт тормыш рәвешен пропаган-

**Татьяна ШИҖАБЕТДИНОВА,
Н. Садыйков исемендәге
7 нче шәһәр клиник
хастаханәсә баш табибының
акушерлык һәм гинекология
буенча урынбасары:
«Сәламәтлекне яшыйтән үк
кайгыртмасаң, әти-әни булып
вакыт җиткәч кенә соң
булыпга мөмкин...»**

далау, саулыгың өчен җаваплылыкны алу, профилактика – менә шулар аша безгә, табибларга, ярдәм итә аласыз.

Сәламәтме без?

Авырый башлагач кына табибларга мөрәҗғәгать итәргә өйрәнгән жәмгыять без. Әмма күп авырулар билгеләрсез генә уза. Бу исә булчак әниләр өчен аеруча куркыныч. Шуңа да хәзер кешеләрнең сәламәтлеген профилактикалау, иртә диагностикалауға зур игътибар бирелә. «Сәламәтлек саклау» илкүләм проекты кысаларында 2021 елдан бирле диспансеризация уздырыла. 2024 елдан «Демография» илкүләм проекты нигезендә репродуктив диспансеризация дә гамәлгә ашырыла башлады. Бу программага Татарстан беренчеләрдән булып кушылды. Репродуктив сәламәтлеккә скрининг ясау, хәтта билгеләре булмаганда да авыруларны иртә ачыклау мөмкинлеге бирә. Узган ел медицина тик-

шерелүе Татарстанда пилот форматта үткәрелеп, 56 мең кешене колачлады. 2025 елга планны 10 тапкыр арттыру бурычы куелган иде. Узган ел сәламәтлек саклау министрлыгының еллык эшчәнлеген йомгаклау коллегиясендә диспансеризация узган һәр алтынчы кешедә патология табылуы хәбәр ителде.

18 яшьтән алып 49 яшькә кадәр һәркем яшәү урыны буенча беркелтлән поликлиникада репродуктив диспансеризацияне бушлай уза ала. Казан шәһәренең 1 нче поликлиникасында 16 мең кешегә быел әлеге программа буенча медицина тикшерүе узу каралган. Аны инде 13 мең кеше узган.

– Репродуктив диспансеризация ике этапта уза, – дип аңлата 1 нче хатын-кызлар консультациясе мөдире Резеда Мәрдиева. – Поликлиникада хатын-кызларны гинеколог карый. Беренче этапта табиб пациент белән сөйләшеп барлык анамнезларны ачыклай, микроскопик һәм цитологик тикшеренүләр өчен анализ җиңсәсеннән тукуыма үрнәгә ала. Патологияләр ачыкланган очракта икенче этап башлана. Бу – тагын да тирәнрәк медицина тикшеренүе. Табиб диагнозы ачыклап бетерү өчен өстәмә анализлар һәм махсуслашкан белгечләр консультацияләрен билгеләргә мөмкин. Кызганыч, күпләр әлеге тикшеренүләргә дә уза, чөнки сәламәтлегендә тайпылышлар барлыгы ачыклана. Икенче этапта лаборатория тикшеренүләренә анализлар алалар, кече оча сөя органнары һәм күкрәккә УЗИ ясыйлар. Әлеге диспансеризациянең бер өстенлеге бар – монда мәҗбүри медицина иминиятләштерүе буенча бушлай ала алмаган тикшеренүләргә узып була. Кирәк булган очракта хатын-кызларга репродуктив сәламәтлек табибы киңәшләр бирә. Патологияләренә карап алар йә репродуктологларга, йә дерматовенерологларга, йә операциягә жиһәрелә, терапия билгеләнә. Диспансеризацияне поликлиникада да, гинекологка килгән хатын-кызлар безнең консультациядә дә уза ала. Ягъни авыру табибка мөрәҗғәгать итсә, ул иң элек

диспансеризация уза. Шуны да әйтергә кирәк: тикшеренүләр кешенең туган елына карап бүленеп уздырыла. Бер елны лаборатория тикшеренүен, икенче елны, мәсәлән, күкрәккә УЗИ ясатырга була. Бездә бөтен диагностика ике атна эчендә үткәрелә. Беренче этапны узу өчен бер көн җитә. 18–49 яшьлекләр диспансеризацияне ел саен уза.

40 яштан соң климакс якынлаша башлый. Аны каршылаганда да сәламәт булу кирәк. Моңың өчен профилактика мөһим. Хәзер бит яшәү сыйфатына игътибар зур. Бит картаймасын өчен косметологларга йөрибездә, ә хатын-кыз эчтән картаймасын өчен гинекологка күренеп торы кирәк.

Табиблар хәзер халык сәламәтлеген кайгырта дисәләр дә, диспансеризацияне мәҗбүри эш итеп, табиблар өчен генә кирәк дип караучылар да, «галочка» өчен генә үткәрелә дә юк түгел. Ә бит нәкъ менә шушы тикшеренүләр качып ятып тамыр җиберә башлаган авыруларны ачыкларга булыша.

– Бар яктан сәламәт хатын-кызлар бик аз. Мәсәлән, безнең поликлиникаларда диспансеризация узучылар арасында бары 10 процент

кына, – ди Татьяна Николаевна. – Ачыкланган авырулар арасында беренче урында нейропластик процесслар – эндометриоз, миома; икенче урында – гормоннар үзгәреше, мәсәлән, күкәйлекләр эшчәнлегә бозылу; өченче урында – төрле ялкынсынулар. Аналык җиңсәсендәге яман шеш тә диспансеризациядә ачыкланырга мөмкин: тикшеренүләр вакытында онкоцитологиядә материал алалар. 27–28 яшьлекләр арасында да әлеге авыру ачыкланган очраклар күзәтелә. Мин әле яш, дип, тикшеренүләргә бармак аша карарга кирәкми. Диспансеризация үтми йөргән яшьләр дә бар. Безнең бурыч сәламәтлеккә караш культурасын үзгәртү дә инде. Сәламәтлекне яшәтән үк кайгыртмасаң, әти-әни булыр вакыт җиткәч кенә соң булырга мөмкин.

Гаеп хатын-кызда гына түгел

Репродуктив диспансеризацияне ир-атлар да уза. Аларны уролог карый. Тикшеренүләр исемлегендә спермограмма да бар. Бу – мәҗбүри медицина иминиятләштерүе белән бушлай уза алмаган анализларның берсе. Бала таба алмауда хатын-кыз

ны гына гаепләү заманы үтеп бара инде. Диагностика алга китте: ир-атлар да гаепләре барлыгын аңлый башлады. Бу, әлбәттә, элек ир-атлар сәламәт булган да, хәзер авыруга әйләнгән дигән сүз түгел. Табиблар моны тикшеренүләрнең көчәюе белән аңлата. Акушер-гинекологлар да бала таба алмаган парларда ир-атны тикшерә башлауны таләп итә. Татарстан Сәламәтлек саклау министрлыгының штаттан тыш баш репродуктологы Фирая Сабирова белдерүенчә, соңгы 10–15 елда ир-атларда бала була алмау очраклары арта. Бүтән стресс, артыгын ашау, аз хәрәкәтләнү ир-ат сәламәтлегенә дә тәэсир итми калмый. Баласыз гаиләләрнең 30 процентында нәкъ менә ир-атның репродуктив сәламәтлеге сәбәпче. Ә сәламәтлекне алдан кайгыртучылар бу проблемага юлыкмаска да мөмкин. Шуңа репродуктив диспансеризация үткән ир-егетләр проблемаларын белеп дәвалана ала.

Алдан кайгырту

Сәламәтлекне бәби алып кайтырга теләгәч кенә түгел, алдан ук кайгыртып яшәргә кирәк, ди белгечләр. Репродуктив диспансеризация – дәүләт ярдәме. Әле бит була-

Фикер.

Фирая САБИРОВА,
Татарстан Сәламәтлек саклау
министрлыгының штаттан тыш
баш репродуктологы

Халыкның репродуктив сәламәтлеге борчу тудыра. Бала таба алмаучы парларның артуын һәм әни булырга әзерләнүче хатын-кызларның сәламәтлеген исәпкә алсак, сау-сәламәт бала табу очраклары күп түгеллеген аңларга була. Бу исә репродуктив сәламәтлеккә күбрәк игътибар һәм контроль кирәклеген күрсәтә.

Минем фикеремчә, төп проблема — йөкләлекне дөрес планлаштыруга җитәрлек игътибар бирелмәү. Кызганыч, прегавидар әзерлек бездә әле гадәти практикага әйләнмәгән, әмма аның әһәмияте бик зур. Дөрес әзерлек күп кенә проблемаларны ачыкларга һәм төзәтәргә мөмкинлек бирә. Шул исәптән, җенси юллар белән күчә торган инфекцияләр, калкансыман бизнең эшчәнлегә бозылу, витаминнар һәм микроэлементлар җитмәү... Өч ай алдан

үткәрелгән прегавидар әзерлек иртә срокларда йөкләлекне саклап калуны, вакытыннан алда тууны һәм туган баланың үсешендәге тайпылышларны киметә.

Үткән ел Россиядә репродуктив сәламәтлекне бәяләү өчен диспансеризация проекты башланды. Барлык медицина учреждениеләрендә дә программа тулысынча эшли дип әйтергә иртә әле. Гадәттә, сәламәтлек саклау системасы авыруларны дәвалауга юнәлдерелгән, ә диспансеризация сәламәт кешеләрне тикшерүне күздә тотта. Бу исә килчәк проблемаларны кисәтү инструменты булып тора, чөнки соңрак аларны хәл итү өчен күп ресурслар кирәк булчак.

Репродуктологка беренче визит 35 яшькә кадәр хатын-кыз бер ел давамсында даими җенси тормыш белән яшәп тә балага уза алмаганда тәкъдим ителә. 35 яштан өлкән хатын-кызларга белгечкә мөрәҗғәгать итү өчен алты ай да җитә. Хатын-кызда менструаль цикл бозылу, гинекологик операцияләр яки башка репродуктив патологияләр «кызыл флаглар» булып саналырга мөмкин.

Булачак әниләр шуны онытмасын иде: прегавидар әзерлек һәм диспансеризация сәламәт йөкләлеккә ирешү мөмкинлеген арттырырга һәм ана белән бала өчен киелп чыгу ихтималы булган кыенлыкларны сизелерлек киметергә ярдәм итә.

чак әти-әнинен үзәндә дә җаваплылык булырга тиеш. «Планлы тикшерелүгә килгән 19 яшьлек кызда АМГ гормоны дәрәжәсә түбән икәнә ачыкланды. Ул гормон күкәй күзәнәкләре санын күрсәтә. Япъ-яшь булуына карамас-тан, бу кыз балада алар бик аз иде. Яшьләрнең соңлап бала табуын да исәпкә алсак, 30 яшьләргә аның инде әни була алмаячакын аңлау авыр түгел. Мин аны репродукто-логка җибәрдем, кызга һичшиксез күкәй күзәнәкләрен катырырга (криоконсервация) ясарга кирәк. Ярый менә сәламәтлеген кайгыр-тып, тикшерелү узган. Мин әле яшь, бала табарга иртә дип, тикшеренү үтмәгәннәр соңыннан хәл ителә алмаслык проблема белән очра-шырга мөмкин. Шуңа күрә дә соңгарак калып әни булырга теләү бигүк яхшы була алмый», – ди Татьяна Шиһабетдинова.

«Әш тәҗрибәбез күрсәтүенчә, хатын-кызларыбызның 70–80 про-центгы бала табарга планлаштырыр алдыннан безгә килә, – ди Резеда Мәрдиева. – Бу – зур процент. Замана хатын-кызлары хәзер карь-ера ясауга юнәлгән. Аннан соң гына гаилә турында уйлыйлар. Карьераларын төзеп, гаилә корга-чына алар акыл белән уйлап, бала табу өчен килә. Барысы да яхшы кебек, әмма бер ягы бар – яшьлек үтеп бара. Ә безнең саулык гомер үткән саен кими. Эчкә органнар эшчәнлегә үзгәрү белән бәйләе соматик авырулар килеп чыга. Бу кемнеләр гаебе дә түгел. Стресс, туклану, экология, генетик авырулар барысы да тәәсир итә. Шуңа күрә хатын-кызларга авырга узганчы аларны табып, дөвалау кирәклеген даими әйтеп тора-быз. Парлар бер ел буе балага уза алмаса, репродуктологка җибәрә-без. Ә инде алдан тикшерелми генә балага узганнарның үзләре дә белмәгән авырулары баш калкы-тып, көмәнлек чоры авыр узарга мөмкин.

Эшләү тәҗрибәмнән чыгып шуны әйтәм алам: 10 ел элек авырлы хатыннар сәламәтрәк иде. Моңысы – факт».

**Резеда МӘРДИЕВА,
1 нче хатын-кызлар
консультациясе мөдире:
«Бу тикшеренү әни булырга
җыенучылар өчен генә
актуаль түгел билгеле.
Репродуктив сәламәтлек үл –
яшәү сыйфаты».**

Эчкә гармония әһәмияте

Хатын-кызларның бала табу мөмкинлегә психологик халәткә дө нык бәйлә. Хәзерге вакытта илдәге икътисадый һәм сәяси хәлләр, соци-аль стресслар хатын-кызларның үзләренә ышанычын киметә, һәм кайберәүләр бала табу турында уйлый алмый. Тарихтан беләбез: Бөек Ватан сугышы елларында хатын-кызларның хәтта күреме туктаган. Шул рәвешле, организм үрчү функциясен туктатып торган. «Хәзер дә куркулар юк түгел, – ди хатын-кызлар консультациясендәге психолог Ирина Ярчевская. – Хатын-кыз сау-сәламәт булуына карамас-тан, киеренкелектән чыга алмаган-лыктан балага уза алмыйча интегә. Психосоматик проблемалар, эндо-метриоз кебек авыруларның килеп чыгышында да психологик фактор-лар зур роль уйный. Мәсәлән, хатын-кызның яшәү урыны, үз почмагы булмавы балага уза алмауга ки-терергә мөмкин. Эндометрий, га-дәттә, яралгыны «сыендыру» өчен әзерләнгән, ләкин хатын-кызның тормышында «сыену почмагы» бул-

маса, организм баланы кабул итә алмый. Бу табигатьтәге кошлар мисалы белән дә аңлатыла: оя бул-маса, алар йомырка өстенә утыр-мый. Контрольдә тотарга яраткан әниләрнең кызлары эчкә каршылык-лар нәтижәсендә кайбер очракларда ана булудан баш тарта. Безнең прак-тикада авырлы хатын-кызлар белән эшләү киң һәм катлаулы процессны таләп итә, чөнки әни булу – тор-мыштагы иң зур һәм катлаулы ва-кыйгаларның берсе. Ана булу һәр хатын-кыз өчен уникаль тәҗрибә. Гомумән, әни булырга әзерләнү чоры шәхес үзгәреше өчен бик яхшы вакыт. «Икенче тапкыр әни буласыз-мы, өченче тапкырмы – мөһим түгел, сез элеккеге кебек булмаячак-сыз», – дип әйтәм кызларга. Яшьләр, бигрәк тә зүмерлар, әни булырга ашыкмый. Психологик яктан кара-ганда бу яхшырак та кебек – бала табу өчен рухи өлгергәнлек кирәк. Үзәң буш булсан, туачак балаңа нәрсә бирә аласың инде?! Хәзер яшьләр үзләрендә «казынырга» ярата. Эшкәртелмәгән эмоцияләр, балачакларындагы ниндидер вакый-галар калкып чыга. Аларның бала турында уйларга вакытлары да юк. Психологик әзерлек, эчкә конфликт-ларны хәл итү һәм эмоциональ ресурсларны арттыру – уңышлы һәм сәламәт йөкләлек өчен мөһим. Әни булырга җыенган хатын-кыз-ларга киңәшәм бер генә минем – үзләрен яратсыннар. Бу һич тә мин-мин дип тәкәбберләнәп йөрү түгел, ә үзәңне хөрмәт итү.

Сәламәт нәсел – сәламәт җәм-гыять нигезе. Һәр туачак сабый – илнең киләчәге, милләтнең дәвамы. Шуңа күрә репродуктив сәламәт-лек – үл шәхси генә түгел, ә гомум-милли җаваплылык. Ана булу зур хезмәт, әзерлек һәм аңлы карар нә-тижәсе. Әни булырга җыенучылар, булачак әниләрне үстерүчеләр шуны онытмасын иде. Бала табуны соңга калдырырга мөмкин, ләкин сәламәт-лекне кайгыртуны – кичектереп булмый. Үзәңне карау, вакытында тикшеренү, дәрәс туклану, тыныч күңел һәм яшәү рәвеше – болар барысы да киләчәк буын тәрбия-ләүгә нигез булып тора.

БӘЙРӘМЕБЕЗ ОНЫТЫЛМАСЛЫК БУЛДЫ, ДИСЕННӘР

Гөлнур
ХӘСӘНШИНА

– Барысы да бер күлмәктән башланды... 2015 елда дус кызым кияүгә чыкты. Икәү аңа Казан буйлап никах күлмәге эзләдек. Гадәти булмаган, башкаларны кабатламаган андый күлмәкне тапмадык. Нишлик, дип уйлаштык та, Дубайга китеп бардык. Тукумалар сайлап алып кайтып, фасонын үзөбез уйлап чыгарып, күлмәк тектердек. Искиткеч матур күлмәк килеп чыкты! Никахка килгән кунакларның һәрберсенең телендә бер сорау булды: «Күлмәкне кайдан алдыгыз? Мондыйны күргән юк иде!» – диделәр... Менә шуннан соң минем күңелдә яңа хыял бөреләнде... Алсу Габделфәрт кызы МАЛИКОВА – республика «Никах үзәге» җитәкчесе. 2015 елда нигез сала ул аңа. Мондый үзәкләр ул чакта Татарстанда түгел, Россиядә дә булмый әле. Биредә кәләшнең тулы образын тудыралар: алда булачак күңелле вакыйгалардан дулкынланган кызга үзен алар кулына тапшырырга гына кирәк. Ә аннан – башыннан азагына чаклы шушы үзәк оештырган, бөтен нечкәләкләре уйланылган никах мәжлесеңә килеп утырырга. Һәм соңыннан: «Безнең никах – онытылмаслык булды!» – дип, гомер буе шушы көнне хәтердә сакларга!

Белеме буенча Алсу – икътисадчы. 19 яшьтән ул салым инспекциясендә эшли башлый. Һәм менә кинәт күңелгә никах күлмәкләре кереп урнаша... Никах өчен махсус күлмәк алу яки аны тектерү гадәте дә юк чаклар әле. Бу мәжлес өйләрдә генә уза, кәләш тә мулла каршында ак яулыгын артка бәйләп куеп кына утыра. Ә бит никах – туйдан да зуррак тантана, кәләш бу көнне тагын да матуррак булырга тиеш!

Иң беренче никах күлмәкләрен Алсу социаль челтәрләрдә күрсәтә – сатып алучыларын шулай таба. Аннан аны «Ярдәм» мәчетенә чакыралар, үзенә һәм күлмәкләренә аерым бүлмә бирәләр. Дөнъяны, кешеләрне, тормышны якыннанрак өйрәнгән, янәшәдә безнең ярдәмгә мохтаж бик күпләр барын аңлаган чор бу.

Көн туган саен – яңа идеяләр туа. 2016 елны Алсу «Туган авылым» милли комплексы җитәкчесе Радик Абдрахманов янына килеп: «Бирегез миңа кечкенә генә бүлмә – «Никах үзәге» ачыыйк. Хәләл мәжлесләр үткәрә башлайык – никахларны оештыруны үз өстебезгә алайык», – дип тәкъдим итә.

Аның бу теләген «Туган авылым»да хуплап алалар. Балалар кафесы булган урынга ремонт ясап, «Никах үзәге» ачып җибәрә ул. Халык агыла башлый. Никах күлмәге эзләп хәтта Мәскәүдән үк киләләр. Һәркем күңеленә юл таба алган Алсу: «Әйдәгез, никахны «Туган авылым»да үткәрәбез. Барысын да үзем оештырам!» – ди. Ризалашалар! Берьюлы өчәр залда өч никах мәжлесе гөрли.

«Туган авылым»ның йөзе үзгәрә: элеккеге гореф-гадәт буенча пар казлар, чәкчәкләр күтәрәп, яулыктан,

матур озын күлмәкләрдән никахка килүчеләр өстәлә. Республиканың дәрәжәле, мөхтәрәм затлары балаларының никахларын биредә үткәрә башлый. Чират җыела... Казанда гомер булмаган хәл – никах мәжлесләрен иртәнге сәгать унга ук билгелиләр. Тик... «Туган авылым» – Казанның туристлар иң яраткан урыны бит. Алар да шушында ук ял итә: алларында исерткеч эчемлекләр, музыка уйный... Җитмәсә, никахлар узучы залның беренче катында сыра саталар. Иртәнге никахлар алдыннан Алсунуң үзенә җиң сызганып залны җыештырырга туры килгән чаклар да бер генә булмый. Халык аңа ышанып килә, ә ышанычны акларга кирәк... «Болай дәвам итә алмый, нәрсәңдер үзгәртәргә кирәк», дип йөргәндә, Казанда «Тантана» банкетлар залы ачыла: Алсу оештырган никахлар шунда уза башлый.

Никахлар «Туган авылым»нан киткәч, Алсунуң үзенә, күлмәкләренә дә анда урын калмый. Ике көн эчендә урынны бушатырга кушыла... 2019 ел бу. Аның икенче баласын көткән чагы. Корсагы борынына җиткән... Бер «ГАЗель» машинасы никах күлмәген инде кая куярга?

Алсуны Родина урамында урнашкан «Kingdom» боулинг-клубы үзенә сыендыра. Дөрес, буш бүлмә табылмый, ясап чыга алсаң дип, гардеробны гына бирәләр... Ниһаять, күлмәкләр элгечләргә эленә. Бу инде Казан үзәге түгел, эшләр ничек барып, билгесез... Нәкъ шул көннәрдә аңа: «Улым өйләнә, никахын оештырырга кирәк иде», – дип, бер җитәкче шалтырат. «Мин бит хәзер башка җирдә утырам», – ди Алсу. «Анысы мөһим түгел, сез каршы гына килмәгез», – дип җавап бирәләр

аңа. Әйе, тормыш шуны күрсәтә: Алсу кайда – кешеләр шунда.

Аның эшен пандемия дә туктатмый, баласын тынычлап тудырырга гына мөмкинлек бирә. Тынычлап дип... Рухияне тапкач, 8 көнлек бала белән беренче никахын үткәрә: яшьләр аны берничек кичектерә алмыйлар. Качып-посып, урманда уздырган ул туйлар күптән тарих инде.

Алсуның башкаларга эшлэгән чагы да артта калган, ул да – тарих.

Башта ул Зур Кызыл урамында фатир сатып алып, ремонт ясап, шунда «Никах үзәге» ачып жиберә. Ә өч ел элек Гадел Кутуй урамында зур бер залны арендага ала. Казан халкы (хәер, казанлылар гына да түгел) аны «Алсу Маликованың банкет залы» буларак белә.

Алсуның буш вақытын туры китерү бик авыр. Телефоннын читкә куеп тору да мөмкин түгел: һәр шалтыратучы – яңа клиент. Без әңгәмә вақытында аның банкет залыннан – машинасына, аннан – кызының актерлык остальыгы студиясенә, шуннан Достоевский урамында әле яңа гына ачылган, дөрөсрәге, «Алсу Маликованың банкет залы»ннан башка чыккан «Никах үзәге»нә күчендек. Бер сәгать эчендә бу! Никахка әзерләнү, аны үткөрү белән бәйлә чаралар турында сөйләшәбез.

– Казан кызы булсам да, минем бөтен балачагым Этнә районы Бәрәзә авылында үтте. Мәлүфә әбием – авылның абыстәе иде. Әниемнең әбисе ул! Бик укымышлы иде. Аны еш кына ашларга алып китәләр иде: күрше авылларга, күрше районнарда, хәтта Казанга кадәр чакырлар. Мин дә еш кына әбигә ияреп йөри идем. Икенче көнне иртүк көтү кууга торып утырам: әбиләр белән кичәге аштан кайткан камыр ризыклары, бәләш кисәкләре белән чәй эчәбез. Бу минем өчен бәйрәм кебек иде... Сүрәләргә дә безгә әби өйрәтте: дөфтәргә яздырып ятлата иде. Дәү әнием: «Әбиегез янына Рәшидә абыстай Исхакый кайтып йөри иде», – дип сөйләгәнә булды. *(Телефон шалтырый.)* Гафу итегез... Рәмзия, сәлам! Аңладым! Әйдә, мин башта меню әзерлим, сезгә жиберим. Өстәлләр мул булалар...

Алсу Маликова ачкан «Никах үзәге»н атлап кәргән кәләшләрнең шундук бар борчуы да бетә: алар өчен никах күлмәге, аңа туры китереп яулыгын сайлыйлар, макияж ясыйлар, никахка яулыгын бәйләтәләр...

– Горейф-гадәт буенча, никах өйдә узарга тиеш. Минем үземнеке дә өйдә, 18 квадрат метрлы залда үтте. Әни белән алдан өч көн өй жыештырдык, аннан ике көн мәш килеп пешерендек... Өйдә әзерләгәндә ризыкның күләмен белмисең, житмәс дип, күп итеп аласың, ә ул, хәтта күчтәнәчкә өләшкәч тә артып кала. Никах бит ул бәрәкәтле дә булырга тиеш... Хәзер инде никах аерым бер зур чарага әйләнде – аны бөтен кеше зурлап үткәргә тырыша. Исерткеч эчемлекле мәңжәсләрдән, гомумән, күпләр баш тарта – туйларны да хәлал итеп уздыра. Шуңа күрә мондый мәңжәсләр өчен безнеке кебек банкет заллары барлыкка килде дә инде.

Берара никахларны мәчетләрдә генә үткәрә башлаганнар иде бит. Хәзрәтләр: «Бу юнәлештә бездә револю-

Никах – туйдан да зуррак тантана, кәләш бу көнне тагын да матуррак булырга тиеш!

цияне Маликова ясады», – диләр. Әйе, мәчетләрдән никахларны чыгаруда минем дә өлеш булды. Мәчет – ул гыйбадәт йорты, анда банкет заллары булу, мәжлесләр үткөрү барыбер дөрес түгел. Коръәндә дә: «Мәчеттә табын корыгыз, никах укытыгыз», – дип язылмаган. (Телефон шалтырый.) Гафу итегез... Әйе, исәнмесез, тыңлыйм сезне. 10 минуттан шалтыратыгыз, барысын да сөйләшеп бетерербез...

Никахын аларда үткәргә теләгән һәр парны, аларның әти-әнисен Алсу үзе кабул итә. Бәйрәмнең бер детале дә күз уңыннан читтә калмый. Никахны мәчеттә укытасыбыз килә, диючеләргә ул, гадәттә, Ирек мәчетен тәкъдим итә. Яшыләр белән бу көнгә бергә әзерләнә: мәчеттә узучы никахның тәртипләрен аңлата. Мәчеткә барып, фотосессия ясарга теләүчеләр өчен аны да оештыра. Кәләш белән кияү егетенең бу көнне кәефен берни дә төшермәсен өчен, гыйбадәт йортында үзенчә ничек тоту, нәрсә ярый, ә нәрсә ярамый – барысын да алдан сөйләшәләр.

– Күп кеше никах мәжлесе музыкасыз булырга тиеш дип уйлый. Аны Коръән ашы кебегрәк күз алдына китерәләр. Бу – ике нәселнең кушылуы, аларның туганлашулары, бу – яңа гаилә туу. Зур бәйрәм! Анда жыр да яңгырасын, биюләр дә булсын! Бер никах та икенчесен

■ Кәләшләргә яулык бәйләтүне дә сеңлесе Гүзәл белән Казанда беренчеләрдән булып башлый алар. Яулык бәйләү серләренә Мәскәү, Ульяновск, Уфа шәһәрләреннән бик күп кызларны да өйрәтәләр. Аллаһы Тәгаләнең ризалыгы өчен, ул безгә юлыбызны ачсын, дип өйрәтәләр.

кабатламый, чөнки һәр төбәк никахка үзенчәлекле өсти. Шыгырдан яклары, мәсәлән, бик күп савым белән килә. Бездә аның кадәр савым алып килгән бер районны да күргәнем юк... Кама Тамагы казга бай. Әлмәт, Лениногорск, Азнакай, Чирмешән якларының бавырсагы искиткеч – алар кебек беркем пешерә алмый. Питрәч ягы – Шәләләр зур-зур өч-дүрт табак мич коймагы белән килеп керәләр. Ничекләр пешереп бетерәләрдер?! Никах үткөрүчеләр Буа ягынан булса, табынга куярга корт алып киләләр.

Безнең никахларда халкыбызның барлык йолалары да диарлек кабатлана: киленне ап-ак мендәрләргә дә бастыралар, яшыләргә бал-май да каптыралар... Элек никахта ике як бер-берсенә бүләк бирешкән. Ә хәзер бүләкне иң якыннарга гына бирәләр. Киңәш сорасалар, мин үзем: «Кияү бүләге итеп егет белән кыз ике әни-нең иннәренә Оренбург шәле яки яулык салса, ә кәләш ике әтигә, киявенәң энеләре булса – аларга да түбәтәйләр кидертсә матур була», – дим. Әле менә үзем дә яңа гына олы кызым Камиләне кияүгә бирдем. Миңа әле 44 яшь кенә, «паутинка» шәлләр бәйләргә иртәрәк. Кодагый белән икебезгә дә балалар ак матур яулыктар бүләк итте. (Телефон шалтырый.) Гафу итегез... Исәнмесез! Сезнең нинди чара? Продюсерлык үзәге? Әниләр белән балалар? 14, 15, 16, 18 декабрь әлегә буш, калган көннәрне инде алдылар. Безнең залны беләсезме? Килеп карагыз, сезгә, һичшиксез, ошар!..

Никах яки туй табынына менюны раслаганда, ул кайчак заказ бирүчеләрне: «Монысы – артык, исраф кына булыр», – дип туктата. Кайберәүләр аптырап та каладыр. Хужабикә алай әйтергә тиеш түгел кебек бит... Бер өстәл артына, мәсәлән, 12–24 кеше утыртып була дип язылган. Бер карасаң, өстәлләр саны арту банкет залына әйбәт кенә булырга тиеш. Ә хужабикә: «Унар кеше генә утыртсагыз, тагын ике өстәлгә арга. 24 кеше утыртыгыз, тыгыз булмый», – дип үгетли. «Төрле кеше бар бит... Авыр хезмәттән бармак башлары ярылып беткән әниләр килә авылдан. Аларның да мәжлесне кешенекеннән ким ясыйсы килми. Бер өстәл артына ничә кеше утырту аларга файдалырак икәннән аңлаткач, рәхмәт әйтәләр. Бөтен нәрсә акча белән генә үлчәми, булганына риза булырга кирәк», – ди Алсу.

– Никах, туй кебек бәйрәмнәр – гомергә бер генә була. Кеше яныма килә икән, димәк, ул миңа ышанып килә. Кабатланмас бәйрәм оештырыр, ди. Мин аларның бу ышанычын акларга тиешмен.

Миндә җаваплылык хисе бик зур. Шуңадыр, бөтен мәжлесләрдә дә башыннан ахырына кадәр залда булам. Алып баручылар моны барысы да белә. Еш кына кунакларга: «Менә карагыз, Алсу Маликова үзе дә монда! Аның кебек хужабикәләр башка юк!» – диләр.

2024 елны Корбан гаеде 16 июньга туры килде. Мин бу көнне хажда булырга тиеш идем. Нәкъ шул көнгә Чувашстанның Батыр районынан бер гаилә бронь ясады – уллары өйләнә икән. Бик озак бөтен нечкәләкләрен сөйләштек: иртүк – никах, кичкә туй мәжлесе үтәчәк. Никахка 60–70, туйга 100–150 кунак

киләчәк. Иркә, Вадим Захаров, Фирдүс Тямәев кебек жырчыларны чакырырга, ике мәжлескә ике алып баручы табарга килештек. Ахырда килешү төзедек, кул куйдык. Аңа кадәр: «Әйдәгез, мин хаждан кайткач ясыяк. Гарәфә көне бит бу: ул көнне догалар кылып, теләкләр теләп утырырга тиешмен. Ә мин күңелем белән сезнең яңда – монда булачакмын», – дип әйтеп карадым. «Кичектереп булмый», – диделәр. Ә аннан минем яңга кыз ягы килде. Булачак кодагыга анысы да ошамый, монысы да. Аппырагач: «Кодагыз барысын да үзе оештыра, чыгымнарны да үз өстенә ала, бу бит бик зур бәхет. Әзәргә генә килеп утыру бөтен кешегә эләкми», – дип әйтергә мәжбүр булдым. Тик ул һаман үз сүзендә кала бирде. «Бәлки башка зал карарсыз? Хәзер үк мондый аңлашылмаучылык килеп тугач, мәжлес көнне ни булмас?!» – дим. Аннан бик нык уйладым да, мәжлесләрен үткәрдән баш тарттым. «Син бит ике миллионга якын акча югалттың, ничек бу адымга бара алдың?!» – диючеләр булды. Аның каравы, мин, беләсезме, нишләдем?! Дүрт корбан сарыгы чалдырып, банкет залында ул көнне 180 кешегә хәйрия ашы уздырдым. Хаждан Алинә һәм Азат Кәримовларга шалтыраттым – алар кереп жырлап чыкты. Ләйсән Гыймаева белән Булат Бәйрәмовлар килде. Бик матур бәйрәм булды, диделәр. Күңелем шулай сизенде: минем өчен бу мәжлес тегеләренә караганда бәрәкәтләрәк булачак. Һәм ул, чыннан да, шулай булды! Бу традицияне «Туган авылым»да эшләгәндә үк керткән идем: дус кызларым белән кушылып, шундый чәй өстәлләргә әзерли идек. Хәзер дә өч айга бер тапкыр шундый мәжлесләр оештырам. Церебраль параличлы, Даун синдромлы балаларны, аларның әниләрен, махсус хәрби операциядә улларын югалткан аналарны җыям. Минем дә борчу-мәшәкатьләрем җитәрлек, зал арендага алынган, ремонтын да үзем ясадым, бурычларым, кредитларым да бар. Әмма мондый мәжлесләрдән соң жаным тынычланып, рәхәтләнәп кала. Соңгы вакытта Гомрә хажына бару өчен үзем группалар җыям – өченче тапкыр барабыз менә. Гомрәгә җыенам икән, теге очрактан соң ул вакытка бер заказ да алмыйм. Мин Казанда юк икән – мәжлесләр дә юк. Изге җирдә булганда да, анда ни хәлләр бар икән дип борчылып йөрү дөрес түгел...

Башында Алсу үзе торса да, бу – аларның гаилә бизнесы. Һөнәре буенча бухгалтер булса да, кухня өчен җаваплылыкны әнисе үз өстенә алган. Сеңлесе Гүзәл никах күлмәкләре салонына күлмәкләргә чигү чигә. Камилә – әнисенң уң кулы. Алсуга ул да булышмаса, кем булышыр?! Аларда 5 яшьлек Рухиягә кадәр: «Эшкә барам», – дип сөйләшә. Кичтән – юбилей, иртән никах мәжлесе планлаштырылган икән, Рухия белән әнилек-кызлы банкет залында кунып калган көннәргә дә бар. Кызлар әниләренң эш өчен ничек януын күрсен дип тырыша ул. «Балалар ата-ана булдырган сакларга, үстерергә бурычлы. Беренчеләрдән икенчеләргә тузгытса, бәрәкәт китчәк. Кызларым шуны аңларга тиеш», – дип саный ул.

«Үз эшемнең колы мин», – ди Алсу. Театр-концертларга чакыралар: кичен банкет залында мәжлес икән, ул аннан беркайчан китә алмый. Рухиягә «Кәҗә белән Сарык» әкиятен күрсәтәм дип җыенган булган әнә – билетлары янган. Бер ай алдан ялын планлаштыру һич мөмкин түгел... Үзе әйткәндәй, болай яшәвенә кайчан да булса, бәлки, үкәнер дә, әмма әлегә башкача булдыра алмый.

Халкыбыз бик уңган, тырыш безнең, аңа ярап эшләве җиңел түгел. Бигрәк тә – бу өлкәдә. Әмма Алсу сынатмый. Данлыкны көрәшчә Габделфәрт Шакиров кызында мәрхүм әтисенә хас үзгәрткән тә, тырышлык та, булдык-лылык та җитәрлек.

Ә болары никах-туйларның иң тәмле өлеше – тортны урынына рәхмәт сүзләре:

«Алсу Маликовага рәхмәтләремне җиткерәсем килә. Барысы да иң югары дәрәҗәдә булды! Сез үз алдыгызга куелган бурычны 100 түгел, 1000 процентка үтәдегез! Банкет залы бик якты, иркен, ризыклар искиткеч тәмле! Ә иң мөһиме – монда барысы да халәл».

«Әгәр сезгә тугызның эстетикасы, ризыкның тәмле-легә, оештыруның иң югары дәрәҗәсә кирәк икән – Алсу Маликованы сайлагыз! Ул сезгә барысын да тәкъдим итә ала: килеп язылыштыру өчен мәйданчык, бизәлеш, профессиональ ут, экран, төтен, иң яхшы кондитер!»

«15 июнь көнне тугебез узды. Без канәгать! Алсу Маликованың командасы шулкадәр оператив эшләр».

«Зал шулкадәр иркен, якты – бәйрәм өчен моннан да яхшырак урын була алмый. Сервис – иң югары дәрәҗәдә. Официантлар барысы да бик ягымлы, бик тиз эшләр. Музыканың тавышы комачау итми. Ризыклар турында әйтмим дә! Бәйрәм рухы ишектән кергәндә үк сизелә. Кунакларның күңелен күрү, аларга рәхәт булсын өчен монда барысы да уйланылган».

«Тормышыбыздагы иң мөһим көнне – никах мәжлесе үткәргән Алсу Маликовага ышанып тапшырдык. Гаиләбезнең иң беренче бәйрәме бу! Һәм ул шулкадәр матур узды! Барлык теләкләребезне искә алдылар. Туганнардан, дуслардан әлегә кадәр рәхмәт ишетәбез».

«50 яшьлек юбилеми биредә үткәрдем. Искиткеч матур интервью, шулкадәр игътибарлы хезмәткәрләр, тәмле ризыклар... Үзем дә, кунакларым да бик канәгать! Бәйрәм башланыр алдыннан банкет залының түбәсенә чыгып фотосессия ясадык. Андагы матурлык! Залның хуҗабикәсе Алсуны да бик яраттык – бигрәк сөйкемле!»

«Казандагы иң яхшы банкет залларының берсе бу! Алдан килеп, билебезнең репетициясен үткәргән рәхсәт иткән өчен сезгә аерым рәхмәт! Дус кызларымнан беләм, бөтен җирдә дә шулай түгел бу».

«Алсу Маликова үткәргән хәйрия табынына беренче генә чакырылуым түгел. Бу матур залга аяк басуга рәхәт бер мохиткә чумасың. Рәхмәттән башка сүз юк!»

«Алсу Маликованың банкет залына кунак булып килергә насыйп итте. Барысы да күңелмә сары май булып ятты: табынның муллыгы, ризыкларның тәмлелегә, хуҗабикәнең киң күңеллелегә, бөтен мәсәләне шулкадәр тиз хәл итүе. Көтегез – мин сезгә тиздән кәләш булып киләм!»

Уллары кечкенә чакта
бу җырны бергәләшеп
гел җырлый алар:
«Әйдә, югары күтәрел син, /
бөркетем, / Күзәт киң дала
өсләрен. / Калдым мин ялгы-
зым сугыш кырларында, /
Һәлак булдылар дусларым...»
Артуры яки Айраты белән
телефоннан сөйләшкәндә,
еш кына шул җырны
искә төшерә Резеда ханым.
Сүзләрен үзенчә үзгәртеп,
бүген инде икесе дә
яу кырындагы улларына
кыюлык, ышаныч бирергә
теләп, тын гына көйли:
«Канатларыңа көч өстим,
кыю бөркетем, югары күтә-
рел!» Бу сүзләр – газизлә-
ренә фатыйхасы ананың.

Лилия
ГӘРӘЕВА

КҮТӘРЕЛ, БӨРКЕТЕМ!

Аларның бакча артыннан гына Идел ага. Кама белән Иделнең бергә кушылып, диңгез шикелле 40 чакрымга жәелгән урыны бу. Теплоходлар, катерлар, баржаларның кычкырткан тавышлары өйгә кадәр ишетелеп тора. Арадан берсенең тавышы бөтенләй үзгә – сузып-сузып, ишетми калмагыз дигәндәй, озаклап кычкырта. Әйтерсең кемгәдер сәлам биреп, «Бу – мин!» дип әйтеп уза. Елга ягыннан килгән бу тавышны ишетүгә, Резеда ханым бакча башына йөгәрә. Алмагачлар арасындагы ачыклыктан Иделгә кул изи. Кычкырта-кычкырта күздән югалып баручы танкерның штурвалы артында улы аның. Капитан Айрат Әсхәдуллин! Туган як ярлары

яныннан узган саен, әнисе белән үзара шулай «хәбәрләшеп» алалар. Кайтаваз булып ярларга бөрелгән бу авазда «Әнием, исәнме! Хәлләрең ничек соң? Минекә әйбәт!» дигән сүзләр яшеренгән.

Идел өстендә бүген дә пароходлар да, танкерлар да йөзә. Ләкин шулар арасыннан берсе ярга якын ук килеп, өзеп-өзеп кычкыртып үтеп китми хәзер...

Резеда ханымның ике улы – Артуры да, Айраты да махсус хәрби операциядә. 2022 елның көзендә энесе Айрат кулына повестка алгач, Артур да үз теләге белән гариза яза. «Без бергә булырга тиеш», – ди ул. Ул чагында ана улына бер генә сорау бирә: «Барысын да яхшылап уйладыңмы? –

ди. Кая барасыгызны беләсең». Җавап хәрбиләрчә яңгырый.

– Аның уйнаган уенчыклары да гел танклар, солдатлар булды. «Үскәч, мин дә солдат булам», – диде. «Әйе, улым, егет кеше армиягә барырга, илен сакларга тиеш», – дип үстердек. Тырыш малай булды ул. Эшкә дисең – эшкә, укуга дисең – укуга. Көнөтөнә китап укырга риза иде. Тарих белән кызыксынды. Аннары берзаман видеоплеерлар чыга башлады. Артур карамаган берәр тарихи кино калды микән?! Җырларга ярата иде-е! Инчә яраткан җыры – «Крейсер Аврора». Аннары «Орленок», «Трубач»... Үзәбез яшәгән Кама Тамагы бистәсендә музыка мәктәбе ачылгач, гитара дәресе-

Лейтенант Артур Әсхәдуллин 1982 елның 3 октябрендә Кама Тамагы бистәсендә туа. 2022 елның көзендә бертуган әнисе Айрат артынан үз теләге белән махсус хәрби операциягә китә. Позывное – Гроза. 2023 елның 12 октябрендә Россия Президенты Владимир Путин аңа «Батырлык ордены» бирелү турындагы Указга кул куя. Бу бүләккә ул хәрби операция вакытында шәхси составны саклап калганы өчен лаек була. Аннан нәкъ бер ай алдан гына – 2023 елның 11 сентябрендә Артур Рашат улы «Татарстан алдындагы казанышлары өчен» ордены медале белән бүләкләнә. «Кыюлык өчен», «Хәрби батырлык өчен», «Махсус хәрби операциядә катнашучыга», «Авдеевканы азат иткән өчен» медальләре иясе. Айрат Әсхәдуллин, ефрейтор. 1997 елның 18 февралендә туа. Казан елга техникумын тәмамлай. «Татфлот» жәмгыятендә штурман, капитан ярдәмчесе, соңрак капитан була. 2022 елда өлешчә мобилизация белән СВОга алына. Позывное – Моряк. Сватово, Волчанск шәһәрләрен алу өчен барган сугышларда катнаша. 2023 елның 23 маенда Россия Президентының Указы нигезендә «Кыюлык өчен» медале белән бүләкләнә.

ләренә йөрдә. Мәктәптән соң Казан кооперация институтын тәмамлады. 21 яшендә армиягә алдылар. Бу вакытта гаилә корып та өлгәргән иде инде.

Түрдәге тумбочкадан уллары белән бәйлә иң кадерле истәлектәрен кулына ала Резеда ханым. Монда аларның беренче алдырган чәч бөртекләре, беренче рәсемнәре... Артурның армиядән язган хатлары да шушында. Резеда ханым бер хатны ача: «Кадерле әнием, әтием, Эльвира, яраткан энем Айрат... Минем бар да яхшы. Сөз ничек? Айрат энем нишләп йөри? Укыйсы килмидер инде, әйеме? Сөзне кичләрен, әйдә уйныйк дип борчыймы? Эштән бик арып кайтасыңдыр инде, әнием...

Сөзне шулкадәр күрәсем килә... Мин сөзне бик-бик яратам!..»

– Казанда – кораллы көчләрнең махсуслаштырылган бүлекчәсе – Спецназда хезмәт итте ул, – дип дәвам итә Резеда апа олы улы турындагы сүзен. – Анда хезмәт итүе җиңелләрдән түгел. Беренче атнада ук йодрык көрәшенә, төрле кораллар белән эш итәргә, тактик медицина ярдәме күрсәтергә өйрәттеләр. Соңыннан «Кызыл берет»ка имтихан тапшырды. Дүрт яклап һөҗүм иткән тренерларының барысын да җиңгәннәргә генә кызыл берет кию хокукы бирелә...

Бу сынауны уңышлы уза Артур. Үзлегеннән спорт белән шөгыльләнүе, авыр эштән тайчанмый үсүе ярдәм итә аңа. Әнә бит, бакчага

турник ясап, яшүсмер чагыннан шунда тартыла, гантельләр күтәрә иде, ди әнисе. Армия хезмәтенә үзен алдан ук әзерли ул шулай. Көне килеп җиткәч кенә авыр буласын аңлай. Моннысы – уллары үсеп килүче әниләр колагына әйтелгән сүз.

– Армиядән соң Оборона министрлыгы белән контракт төзеп, Спецназда хезмәт итәргә калды. Казанда, аннары Самарада булды. Мәскәүдә хәрби разведка буенча укыды. Кая барса да, хатыны Эльвира янәшәсеннән атлады.

Самарада кыскартуга эләккәч, бермәл нәрсә белән шөгыльләнәргә, үзен кая куярга белмәде. Мин ул вакытта Кама Тамагында «Акчарлак» тернәкләндерү үзәген

ачу белән мәшгуль идем. Артур шунда тренер булып урнашты. Аннары Затон бистәсендәге кадет мәктәбенә педагог-тренер итеп чакырдылар. Әле «Акчарлак»та эшләгәндә үк Тәтеш педагогика училищесын тәмамлап, физкультура укытучысы дипломы алган иде. Балалар белән бик яратып, жанын-тәнен биреп эшләде. Плац ясатты. Иртәнге линейкалар ишегалдында үтә, гимн астында әләм күтәрәләр... һава торышы нинди булса да, малайларны яланәс чаптыра... Аларны үзе белгән саклану алымнарына өйрәтә... Ярышларга йөриләр, призы урыннар яулылар иде. Ул эшләп киткән мәктәптә бүген Артурга багышланган стенд бар.

Шушында азга гына бүленеп, Резеда ханымның үзе белән дә таныштыру урынлы булыр. Яшел Үзән районының Төньяк Норлат авылында туып-үссә дә, язмыш аны Кама Тамагы бистәсе белән гомерлеккә бәйли. 1982 елда Казандагы механика-технология институтын тәмамлаган ике яшь белгечкә – яңа гына гаилә корган Рашат белән Резедага юлламаны нәкъ менә Кама Тамагының май заводына бирәләр. Хезмәт юлын лаборатория мөдиреннән башлаган Резеда соңрак заводның директоры була. 1997 елга кадәр эшли ул монда. 2003 елда поселок Советы рәисе итеп сайлана. Шул ук елны Бөтенроссия күләмендә узган тирә-якны төзекләндерү конкурсында Кама Тамагы беренче урынны яулый. «Нинди генә эшләр эшләнмәде ул чорда. Район житәкчеләге алдыбызга бурычны куя тора, без үти торабыз... Паркларны яңарттык, балалар өчен уен мәйданчыклары ачылды. Бистәдә 5 меңгә якын тирәк кенә утыртылды. Аларны Тәтешкә барып алып кайттык. Һәр оешма, һәр йорт, һәр подъезд үз тирә-юнен матурлады. Иң яхшы урам, иң яхшы ишегалды, иң яхшы йорт, иң яхшы подъезд, иң яхшы гөл-бакчага конкурс игълан иттек. Чәчәкләр бәйрәме белән төгәлләнде ул. Каретага ак атлар жигеп,

гомер булмаганча матур бәйрәм оештырган идек», – дип, күңелендәге иң якты хатирәләрен яңарта әңгәмәдәшем.

2017 елдан Резеда Илдус кызы үз районнарындагы Тенеш авылы почта бүлекчәсен житәкли. Хезмәт юлының буеннан-буена житәкче вазыйфаларын башкара. «Булдыра алмам дип беркайчан да курыкмадым, үз көчемә ышандым. Аннары янымда гел яхшы кешеләр булды», – моның серен әнә шулай гап-гади генә итеп аңлата ул үзе.

Резеда ханым белән очрашуыбыз аның борчулы көннәренә туры килде. Ике улы да госпитальдә, Артурның яралары бик житди. Операциядән соң ул әле һаман реанимациядә.

– Икесенә дә өченче кат яраланулары. Моңысы мин белгәнә генә, белмәгәнә тагын күпмедер. Бу юлы үзенә туган көнендә – 3 октябрдә яраланган Артур. Разведка ротасы командиры ул. Әле Казанда чакта ук үзенә бер мең егет сайлап алып, полигонда аларны сугыш серләренә өйрәтте. Өйрәнә-өйрәнә, бер мең егеттән иң-иң чыдам 78 егет кенә калган иде. Күбесе Артур таләп иткән авырлыкка түзә алмыйча, башка командирларны сайлаган. Шул егетләр белән разведкага барды, алар белән ут астына да керделәр... Разведчиклар төп көчләрдән һәрвакыт алдан бара. Алар прорывка жәй көне үк кәргән булганнар инде. Бара-бара, ерак ук киткәннәр. Артурдан 5 кенә метрчиттә «Комикадзе» шартлап, ярчыгы эчке органнарын, ашказанын телгәләгән. Шулай да аңын югалтканчы үзенә координацияләрен тапшырып өлгергән ул. Аны өч көннән соң гына алып чыга алганнар. «Синә догаларың гына исән калдыргандыр мине, әни», – ди. Әле дә бик авырлык белән генә сөйләшә.

Айратка да операция ясадылар. Аның хәле, шөкер, жигелрәк.

Резеда апа кечкенә генә ак төргәкне сүтеп, учына тимер кисәгә ала. Дүрт ягы да тешлетешле. Эре-вакылы ул тешләренә һәрберсе дә кайрак белән үткен-

ләгән кебек. Аш кашыгы зурлыгында гына булса да, шактый авыр үзе. «Бу ни?» – дигән сорау белән әңгәмәдәшемә төбәләм.

– «Хаймарс» ярчыгы, – ди ул кулындагы тимер кыйпылчыгына төбәлеп. – Айрат беренче тапкыр шушының белән яраланган иде. Янтыгынан кереп, кендек тирәсендә тукталып калган. Ничек бавырын, эчәгеләрен өзмәгән? Операция ясаган хирург та: «Егет, син күлмәк киеп тугансың, ахрысы», – дип шаккаткан. Ә ул чыңлап та «күлмәк» белән туды. Безнең халык «йөзлек», ди. Мин аны өч көн тулгаклап, бик-бик авырдан таптым. Кендек бавы муенына сигез тапкыр уралган иде. Үз әнием – ул вакытта инде күптән пенсиядәге акушер килеп коткармаса, икебез дә исән калмас идек. Айрат безгә язмышның бүләге булды. Биш айга кадәр авырлы икәнәме дә белмәдем. Бераз тазарып китүдән тыш, бернинди билгесе сизелмәде. Үземне формада тотам дип, әле диетага утырган булдым... Туасы жан булса, әнә шулай мөгъжиза белән булса да туа икән ул.

Абыйсы кебек, Айрат та музыканы яратты. Баянда уйнарга өйрәнде. Янында абыйсы булса, беркем дә кирәк түгел иде аңа. Артур аны үз баласы кебек үстерде. Бакчага йөртте, күлмәккә утырырга өйрәтте...

Кечкенәдән су яратты Айрат. Бүлмә уртасында балалар ваннасы торып, аның эчендә һәрвакыт су булыр иде безнең. Уенчыкларын йөздәрә-йөздәрә дә, онытылып, үзе дә кереп чумлый. Идәндә күл генә түгел, диңгез, океан!

Тугызны тәмамлагач, кая барыр бу бала, кем булыр дип баш ватасы булмады безнең. Су яраткан егет Казан елга техникумын сайламый, нәрсә сайласын?! Бик яхшы билгеләргә генә укыды. Икесенә дә аттестатында «дүрт»ле-«биш»-леләр генә. Техникумнан соң Су юллары академиясенә укырга кереп, армиягә китте. Ракета гаскәрләренә алдылар. Аннан кайту белән «Татфлот»та эшли башлады.

Маяклар урнаштырып, аларны карап, тикшереп йөрүче суднога билгеләделәр.

Мобилизация башланганда броня бар иде аның. Төнлә военкоматтан килеп ишегебезне шақыдылар: «Айратка повестка бар. Шалтыратыгыз, тиз үк кайтып житсен!» Бик жаваплы ул безнең Айрат. Узып барышлы ук туктап, повестканы кул куеп алып чыккан. Биш ел эшләмәгәч, бронь тиеш түгел дип аңлатканнар.

Алар Казаннан иң беренче эшелон белән киттеләр. Ул көннәрдә кичергәннәрне берничек тә аңлата торган түгел. Сватово юнәлешенә эләкте. Әллә ничә тапкыр яраланды. Әлегә ул кабат Донецкида – госпитальдә. Дүртенче катта эшләгәндә, абайламыйча, арты белән егылып төшеп, берничә жирдән аяклары сынган, табан сөягә чәрдәкләнгән. «Шуннан егылып төшеп тә ничек исән калдым икән, әни?» – дип аптырый ул. «Сине фәрештә канатына утыртып төшереп куйган, улым», – дим. Берсендә нәкъ аяк астына дрон мәтәлеп төшкән. «Бетон астына кереп качтым да, шартлаганын көтеп ятам. Бөтен торышым күз алдымнан үтте. Ә ул ни өчендер шартламады», – дип, исе китеп шул вакыйганы сөйләгән иде Айрат. Гомерне Аллаһы Тәгалә генә бирә дә, ала да алуына бу да бер дәлил түгелмени?

Бер бик каты бәрелештән чыккач, шалтыратты ул миңа. «Әни, минем шулкадәр яшисем килә. Яшисем килә, әни!» – ди. «Безнең нәселдә барысы да көчле кешеләр, улым. Без нык торырга тиеш. Бу – сынау», – дидем.

Шушы дүрт елга якын вакыт эчендә икесе дә ялга бер тапкыр гына кайтты. Туган көнем алдынан, 2023 елның язында икесе бергә кайтып кергән иделәр. Шуннан соң күрешә алганыбыз юк эле.

Күпне күрергә, күпне кичерергә туры килде аларга. Штурм белән гел алга баргач, блиндажлар ясап, кайнар ризык әзерләү мөмкинлекләре юк. Үзләре белән нәрсә ала алалар, шуның белән штурмга

керәләр. Иң кыены – су табу. Әнә шуңа күрә дә солдатларга без моннан әзерләп жибәрә торган коры душлар – анда иң кирәкле әйберләрнең берсе. Аны чылатырга ике-өч тамчы су җитә. Шуның белән кулларын, битләрен сөртеп, үзләрен аз булса да тәртипкә китерәләр.

Шул душларны ясауда Резеда Әсхәдуллина үзе дә катнаша. Бу төбәктәге иң актив волонтерларның берсе ул. Һәр авылда аның үз командасы, үз ярдәмчеләре бар. 27 төрдәге продукция ясылар икән.

– Өч төрле юнәлештә эшлибез. Беренчесе – солдатларга ярдәм. Курткалар, шапкалар, «пятиточечник»лар, пончолар тегәбез. Яңарак кына тегеп озаткан пончоларның сызымын Артур үзе ясап жибәргән иде. Эчке ягына жылылыкны үткәрми торган фольга куеп тегелгән, аны кигән кешене тепловизорлар күрми. Капюшоны зур, битне каплап, алга кадәр төшеп тора. Атлаганда аяклар күренмәсен өчен, адым киңлегендә. Үзе бик тиз жыела, үзе жылы. «Ничек жибәреп өлгердегез әле моны», – дип сөенә Артур.

Биш-алты сәгать яна торган блиндаж шәмнәре ясыйбыз. Быел Тенеш мәктәбе Россия мәктәпләре арасында грант отты, акчаны маскировка челтәрләре, шушы шәмнәре ясар өчен бирделәр. Сөйки мәктәбе укучылары да шәмнәр ясый. «Бушаган калай банкаларыгызны ташлый күрмәгез», – дип, халыкка әйтеп кенә торабыз.

Икенче юнәлешәбез – кыр госпитальләре. Эчке киёмнән башлап, барысы да кирәк андагы яралыларга. Без яткан кешене кузгатмый гына алмаштырып була торган итеп тегәбез киёмнәре. Кырый жөйләре юк, ябыштырып кына куела, шуңа да ул теләсә кайсы размерга туры килә. Янга бер кесә тегеп, анда коры душ та тыгып жибәрәбез.

Өченче төрле ярдәм – чик буенда яшәүчеләр өчен. Алар да хәзер зур размерлы жылы киёмнәргә

мохтаж. Балалар йортларына киёмнәр кирәк.

Әйберләрне булдыру гына түгел, аларны илтөп, үз кулларына тапшыру да мөһим. «Боевое братство» дигән халык фронты белән эшлибез. Разведчикларга Олег исемле батюшка бара.

Резеда ханым – биш вакыт намазын, уразасын калдырмый үтөп баручы хак мөслимә. 2023 елда ислам диненең бишенче баганасын да башкарып чыгарга насыйп булган аңа – олы хаж кылып кайткан.

– Уллары, ирләре, туганнары СВОда булганнарда Татарстан Рәисенең бүләге иде ул. 50 кеше бардык. Күңелләре каткан, күбесе намазда да түгел, арада дога белмәүчеләр дә бар... Бәлки, хажга баруны бер сәяхәт, экскурсия кебек кабул итүчеләр дә булгандыр. Анда 23 көн буласыбызны белгәч, нишләп кенә бетәрбез, дип тә пошындылар. Ә менә анда барып җитеп, ихрамга кергәч, Әл-Харамда сәждә кылгач, Гарәфәт тавында таң аттыргач... Бәгырьләре каткан кешеләрнең дә жаннары сафланып, каләбләре ачыла торган урын бит ул. Мәккәдә пәйгамбәребез кабере янында елый-елый дога кылдык. Кәгъбәгә үз кулларым белән кагылып, кешелек өчен тынычлык, бәрәкәт, иминлек сорап ялвардым.

Хаждан мин тынычланып, күп нәрсәне аңлап кайттым. Бу жиганда без генә үзгәртә алмый торган нәрсәләр бар. Кемнең кайда туасы, күпме яшисе, нинди үлем белән дөняядан китәсе без туганчы ук язылып куелган. Без аны берничек тә үзгәртә алмыйбыз. Сугышлар да шулай. Барысы да Аллаһның кодрәтеннән. Шушы сынауның тизрәк бетүен теләсәк, барыбызга бергә булырга кирәк.

РЕДАКЦИЯДАН: язманы типографиягә әзерләп бетергәндә генә күңелле хәбәр килеп иреште: Резеда Илдус кызы Әсхәдуллина «Махсус хәрби операциядә җиңүгә керткән өлеше өчен» медале белән бүләкләнгән.

К. Тинчурин исемендәге
Татар дәүләт драма һәм
комедия театры актеры,
Татарстанның атказанган
артисты, режиссер
Ирек ХАФИЗОВның
тормыш кагыйдәләре

Фото: Анна Арахамия

ТЕАТР – ЯРАТУ УЛ

Сәхнәдә алган ләззәтне сөйләп кенә аңлатып бетереп булмыйдыр ул. Кинода төшкәндә режиссерны ышандырырлык итеп уйнап бирсәң, икенче дубльнең кирәге дә булмаска мөмкин. **ТЕАТРДА ИСӘ УЙНАГАН САЕН РОЛЕҢ ЯҢА ТӨСМЕР КЕРТЕП БУЛА.** Без бит роботлар түгел. Рольне ничек уйнавыңа күп факторлар тәэсир итәргә мөмкин, хәтта сиңа карап утырган тамашачы да. Кайсы көнне зал шартлап карый, кайсы көнне тып-тыныч залга уйныйсың. Тыныч залга уйнаганда бик авыр инде. Зал караңгы булса да, тамашачының карашын күрмәсәң дә, аның энергетикасын тоясың.

Кино өлкәсен дә бик яратам. Икенче курста укыганда «Без барабыз бәйрәмгә» дип аталган кыска метражлы фильмда төшәргә туры килде. Бер чирканчык алгач, тагын эшлесе килде. Еллар узгач, Нурания апа Жамали белән күп эшләдек. Аннан «Татаркино» берләшмәсе...

КЕШЕ ҮЗЕНЕҢ МАКСАТЫНА ИРЭШЕРГӘ ТЕЛИ ИКӘН, АНЫ БЕРЕНЧЕ ЧИРАТТА АКЧА ТҮГЕЛ, Ә ЭШ КЫЗЫК-СЫНДЫРЫРГА ТИЕШ.

Төрле режиссерлар белән төрле форматтагы кинода төшү кызыклы. Минем бер хыялым бар: Россия күләмендә прокатка чыга торган сугыш турындагы фильмда катнашырга. Мине чакырдылар. Рәүф Кубаевның «Своих не бросаю» фильмы өчен Белоруссиягә барып военком ролендә төштем. Зуррак роль дә тәкъдим иткәннәр иде, театрда спектакльләрем булу сәбәпле, китә алмадым.

ТЕАТР – БЕРЕНЧЕ УРЫНДА.

Соңга калырга яратмыйм. **ҺӘР ЖИРДӘ ДӘ ТӨГӘЛЛЕК КИРӘК.** 30–40 минут алдан килеп утырам. Миңа шулай рәхәтрәк, жаным тыныч.

Кайвакыт сәхнәгә чыгар алдыннан әллә нинди төшенкелек биләп ала. Уйный алмассың кебек, теләк тә юк сыман. Шулчак син чыгасы вакыт житә һәм... бөтен нәрсә жуела. Уйнап чыкканнан соң инде элекке уйларыңа кайтмыйсың, чөнки сәхнәдә алган энергия сине үзгәртә дә куя.

СӘХНӘ – ИСКИТКЕЧ БЕР МОГҖИЗАЛЫ УРЫН УЛ.

Күп кеше театрға премьерәгә йөрергә ярата. Әмма берәз уйналганнан соң килеп карасалар яхшырак булыр иде. Премьера әле ул сыек була: беренче куелыш спектакльләрдә артист үзенең образын тоеп бетермәскә дә мөмкин. **УЙНАГАН САЕН КРАСКАЛАР (ТЕАТРДА ШУЛАЙ ДИП СӨЙЛӘШӘБЕЗ) ТАБАСЫҢ ДА, ОБРАЗЫҢА ӨСТИ БАРАСЫҢ.** Ул уйламаганда, сәхнәдә барлыкка килә. Артист та уйнаган ролендә йөзгән кебек була.

Тормышта мин кырыс. **ӨЧ УЛ ҮСТЕРГӘН АТА КЕШЕНЕҢ КАТЫ БУЛУЫ ТАБИГый**дер инде ул.

Минем әти гомере бие тракторда, комбайнда эшләде. Үзешчән сәнгатьтә катнашты, аның сәхнәдән уйнавын яраталар иде. Артист булып китүемдә аның да өлеше бар. Олы Әшнәк мәктәбен тәмамлаганда сыйныфташларым: «Тинчурин театры курс җыя, әйдә барыйк», – диделәр. Барыр вакыт җиткәч, класстан берүзем имтихан тапшырырга киттем, башкалар йә бармады, йә җибәрмәделәр. Укый башлагач, авыр икәннән аңладым. «Режиссерлыкка күчәм, анда укуы җиңелрәк», – дип кайтып әйттем әтигә. «Кергәнсең икән, укыйсың! Укыймысың икән, авылга кайтасың да, әнә, паркка төшеп тракторист булырсың», – диде. Шул сүзгә җитте. **ӘТИГӘ КАРШЫ ЭНДӘШҮ ЮК** инде.

Артист булуыма чиксез горурлана иде әти мәрхүм. **БАЛАСЫНЫҢ ДӘРӘҖӘЛӘРГӘ ИРЭШҮЕ ҺӘРБЕР АТАНА ӨЧЕН ГОУРЛЫК** инде ул.

Мин әби белән үскән малай. «Улым» гына дип тора иде. Әби әти белән әнигә һәм үзенә – зур бөлеш, ике апама һәм миңа – кечкенәсен сала иде. Каз канатларыннан, бүтәкәләреннән... Телеңне йотарлык иде! Әби авылда таңылган аш-су остасы булды. Туйларга әзерләнгәндә гел аны чакырдылар. Тәмле ашап кына үскән бала мин. Әбинең бөлешләрен, мич коймакларын сагынам. (Күзләренә яшь килә. – Ч. Г.) Әби мировой иде минем. **ГАИЛӘДӘ ИРКӘЛӘНЕП, ЯРАТЫЛЫП КЫНА ҮСТЕМ.** Казанга килгәч тә ике апам тәрбиясенә эләктем. Күлмәкләремне дә юганым булмады. Апаларым ягыннан бүген дә ярату тоеп яшим, әлхәмдүлилләһи шөкер.

Күбегез – шәһәргә сумка күтәреп, кулыбызны болгап килгән кешеләр. **БУЛДЫРАМ ДИП ЯШИСЕҢ ИКӘН, КОЯШ АСТЫНДА ҮЗ УРЫНЫҢНЫ ТАПМЫЙ КАЛМЫСЫҢ.** Эштән курыкмаска гына кирәк. Иркә булсам да, кечкенәдән эшләдем. Өченче класстан әти белән комбайнда эшли башлаган идем инде. Унбер сезон кырда булдым. Өч сезон эшләгәннән соң, әти миңа мотоцикл алып бирде.

Гөлчәккә белән (Гөлчәккә Хафизова – Тинчурин театры актрисасы. – Ч. Г.) дүртенче курста укыган чакта ук өйләнештек, бер елдан улыбыз туды. Гайлә башлыгы булгач, әти-әнидән, апалардан, әбидән нәрсәдер өмет итеп көтеп утырып булмый. Театрда эшли башлаган чаклар гына, акча аз. Гайләне туендырырга кирәк. Ишегалды да себердем, базарда йөк ташучы булып та эшләп алдым, түбәләр дә яптык... Оялмадым, **ЭШНЭҢ ЕРТЫГЫ ЮК АНЫҢ.**

Ничек кенә авыр булса да, театрдан китәм дигән уйның кереп чыкканы булмады. Тамашачының синең өчен генә

юлланган алкышларын ишеткәч, сәхнә белән агуланасың икән ул. Төп рольлар биргәч, күңел тагын да күтәрелә. **АҢЛАТЫП БИРЭ АЛМАСЛЫК ЯРАТУ УЛ – ТЕАТР.**

ҮЗЕНӘ ХАТЫН САЙЛАГАНДА ИР-АТ МАТУРЛЫККА ГЫНА КАРАМЫЙ, АНЫҢ УҢАЙ СЫЙФАТЛАРЫН ДА БАРЛЫЙ ДИП УЙЛЫЙМ. Улларыма да шундый киңәш биргәләдем. Әйе, матурлык та мөһим, әмма бу кеше белән тормыш итеп буламы – иң элек шуның турында уйларга кирәк. Ирләр үзен хөрмәт итеп яшәгән хатынны эзли күңеленнән. Шундыйны таба һәм ярата. Гөлчәккә белән 29 ел яшибез. Бөтенләй чит берәү синең иң якын кешеңә әйләнсен әле! Ярату шул инде ул. Аның белән бөтен серләреңне бүлешә башлайсың. Якын кешеңнән башка йоклайсы да килми бит ул. Ярату ул еллар узгач та үзгәрми.

Нечкә күңелле кеше мин. Телетапшырулар караганда, китап укыганда да күз яшем чыгарга мөмкин. Әллә **ЯШЬ БАРГАН САЕН СЕНТИМЕНТАЛЬЛЕК АРТА ИНДЕ. ӘММА МИН АНЫ КӨЧСӨЗЛЕККӘ САНАМЫЙМ.**

МИН КҮБРӘК ӘТИ МАЛАЕ БУЛГАНМЫНДЫР. Тормышымда аның роле күбрәк булды. Әнием бүгенгә көндә исән-сау, апам тәрбиясендә яши. Ул безнең бик аз сүзле кеше. Күбрәк тыңлый. Әни һәрвакыт янәшәмдә булды, әмма алдан йөрмәде.

РОЛЬЛЕ АКТЕР – БӘХЕТЛЕ АКТЕР. 28 ел дәверендә рольсез утырдым дип әйтә алмыйм. Репертуардан бервакытта да төшеп калганым юк. Төп рольләрем күп булды. Хәзер дә ай саен 13–14 спектакль куела, Аллага шөкер. Узган сезонда дүрт премьерада уйнадым. Хәзер театрыбызга яңа режиссер килде. Урта тел табарга язсын. Безнең дә Айдар Жаббаров белән эшлисе килә иде.

Аяз Гыйләжевның «Өч аршын жир»ендә Мирвәлине иң уңышлы роле дип саныйм. Без ул спектакльне яңа бинада да куячакбыз. Мирвәли – артист өчен һәрвакыт жигелеп уйный торган роль. Шәп роль! «Тантана»да «Икенче планда иң яхшы ир-ат роле» номинациясендә җиңү яулаган «Идегәй»дәге Туктамыш хан ролен дә бик яратам. Их, менә шушы рольне уйнарга дигән теләгем юк, шулай да... Жырлы роль башкарасым килә. **БАР ЖЫРЧЫ АРТИСТЛАР, БАР ЖЫРЛЫЙ БЕЛМӘГӘН, ӘММА ОБРАЗДА ЖЫРЛАГАН АРТИСТЛАР.** Мин соңгысына керәм.

Режиссер дигән сүзгә бик зур мәгънә салына. Мин үземне режиссер дип атап бетерә алмыйм әле. Шулай дисәләр, берәз уңайсызланып та куям. «Әниләр һәм бәбиләр» фильмын яратып эшләдем. Миләүшә Ләбибовна (Миләүшә Айтуганова – «Татаркино» берләшмәсе генераль директоры. – Ч. Г.) тәкъдим иткәч, башта куркып та калдым: киноны спектакль белән чагыштырараклар. Туфан абыйның ул спектакль белән башлап татар бик сирәктер. Яңа йөзләр белән эшлисем килде. Ялгышмаганмын. Монтаж ясаганда да актерларны дөрес сайлаганмын дип уйладым. **КИНОНЫҢ УҢЫШЫ – АКТЕРНЫ ДӨРЕС САЙЛАУ.**

Театр безнең өйгә дә иярәп кайта. Өйдә театр турында сөйләшүләр күп була. Рольләренә кабатларга да туры килә. **ТЕАТР – УЛ МИНЕМ ТОРМЫШЫМ, БУЛМЫШЫМ.**

ТАТАР ТЕАТРЛАРЫНДА СПЕКТАКЛЬЛӘР БАРЫ ТАТАР ТЕЛЕНДӘ ГЕНӘ БУЛЫРГА ТИЕШ. Бүген театрда да яшьләр русча сөйләшәргә ярата. Ишетсәм, ул бит татарча белә, дим. Өйдәгелә эшкә алып киләм инде, аңлайм. Без гаиләдә бары тик туган телдә генә сөйләшәбез. Егетләргә дә шул телдә. Өйдән чыгып киткәләрем – анысы үз эшләре.

Балалар үскәндә бакчадан русча сөйләшәп кайта башладылар. Ә без аларны «аңламадык». Урамнан әниләренә шалтыратып русча сөйләшә башласалар да, әниләре «аңламадык». Бүген алар кайда гына, кем белән генә булсалар да, безгә шалтыраткач, туган телебездә сөйләшәләр. Без бит – татарлар! Нишләп әле без балаларыбыз белән башка телдә сөйләшәргә тиеш соң?! **ӘГӘР ДӘ ӨЙДӘ – ГАИЛӘДӘ ТАТАРЧА СӨЙЛӘШМИБЕЗ ИКӘН, ЖӘМГИЯТТӘ ТЕЛНЕ САКЛАУ ТУРЫНДА НИЧЕК СҮЗ АЛЫП БАРМАК КИРӘК?!**

Яшьләр хәзер бик тәртипле. Аларны безнең буын белән чагыштырып та булмый. Әлхәмдүлилләһи шөкер, балаларым акыллы. Дуслары белән күрешкәндә дә хәмерсез утырулары сөендерә. Улларым баян, скрипка буенча музыка мәктәбен уңышлы тәмамласалар да, безнең юлдан китмәделәр. **ДӨРЕС, ЯШЫЛӘРНЕҢ ҮЗ ЮЛЫ БУЛЫРГА ТИЕШ.** Аның каравы, бер килем – актриса. (Әдилә Хасанова – Тинчурин театры актрисасы – Ч. Г.)

Сөйләшәргә яратам. Хәтта машинада да тыныч кына кайта алмыйм. Эндәшми барса, хатыныма: «Сөйләш әле минем белән», – дим. Беренче тапкыр Казанга киткәндә укытучы Венера апаның: «Ирек, чамалап йөр. Син беркатлы, сөйләндереп, әйберләреңне урлап китмәсеннәр. Зинһар, **БӨТЕН КЕШЕГӘ АРТЫК АЧЫЛМА**», – дип әйтүе һаман истә әле.

ЯЛГЫЗ БУЛЫРГА ЯЗМАСЫН.

ИР-АТНЫҢ ИҢ ЗУР БӘХЕТЕ – ИҢ ЭЛЕК ХАТЫНЫ БУЛУЫНДА. Ни генә дисәләр дә, безнең бәхет хатыннан тора. Ирне ир иткән дә, чир иткән дә хатын, диләр бит. Без, ирләр, әниләрдән аерылабыз да хатын колагына керәбез бит инде...

Бүген яшим дип тормышыңны кайгырт, иртәгә үләр, дип ахирәтне уйла, диләр. Барыбызга да шулай яшәргә язсын. **БУЛДЫРЫП ЯШИМ ДИП, БАКЫЙЛЫККА КҮЧӘСӨҢНӘ ДӘ ОНЫТМАСКА КИРӘК. ЖАВАП ТОТАСЫ БАР..**

ЯШИСӨҢ ИКӘН, КИЛӘЧӘК БУЫН СИНЕҢ БЕЛӘН ГОРУРЛАНЫРЛЫК БУЛСЫН ИНДЕ УЛ. «Бар иде шундый шәп кеше», «Бар иде шундый шәп актер», дисеннәр. Артыңнан һәрвакыт якты эз калсын.

Чулпан ГАЛИӘХМӘТОВА әзерләде.

Бүләкләр уйнатабыз!

2026 елның беренче яртыеллыгына «Сөембикә» журналына язылып, квитанция күчermәсен редакциягә юллаган абунәчеләребез арасында бәйге оештырабыз.

ЖИҢҮЧЕЛӘРНЕ БҮЛӘКЛӘР КӨТӘ:

«Cozy home»*

кибетләр челтәреннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

*«Коузи Хоум»

«Золотое яблоко»
компаниясеннән

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Квитанцияләр
2026 елның
20 гыйнварына кадәр
кабул ителә.

Бүләк оту өчен, журналга язылу турындагы квитанция күчermәсен редакциягә юлларга кирәк. Квитанция күчermәләрен жибәрүнең берничә юлы бар:

почта аша: 420066,
Казан, Декабристлар ур., 2 нче йорт
редакциянең электрон почтасына:
ssuum@yandex.ru

**Сорауларыгыз булса,
редакциягә шалтыратыгыз:**
8 (843) 222-09-77

«Максидом»

гипермаркетыннан

**3 мең сумлык
сертификат**
(3 данә)

Әлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны www.suuyumbike.ru сайтында укыгыз. Акция 2025 елның 15 ноябреннән 2026 елның 20 февраленә кадәр уздырыла. АО «ТАТМЕДИА» реклама 16+.
Бүләкләр рәсемдәге белән тәңгәл килмәскә мөмкин.

САБЫР КЕШЕЛӘРГӘ СОКЛАНАМ

Гөлнур САФИУЛЛИНА

– Татар хатын-кызлары арасында беренче сәясәтче Хәснәҗиһан Байдамшина турында сөйләсем килә. Ул – ТАССР Халык комиссарлары шурасы рәисе Кыям Абрамовның хатыны. Җиһан апа 1930–37 елларда республика сәнәгать советы Президиумының һәм аның Пленумы әгъзасы булып сайлана. Аның тырышлыгы белән шифаханә, сырхауханәләр, «Крутушка» ял йорты, олылар һәм балалар өчен санаторийлар, балалар бакчалары, یتимнәр өчен интернатлар ачыла. 1937 елда аларның икесен дә кулга алалар. «Бер кат күлмәкчән килеш илтәп яптылар» дип яза истәлектәрендә Җиһан апа. Бер یتим баланы тәрбиягә алган булалар – ул урамда кала. Җиһан апаны милләтчеләктә, солтангалиевчеләктә гаеплиләр. Кыямыннан баш тартуын, аны совет власте дошманы итеп күрсәтүен таләп итәләр. Нык тора! Биш елга утырталар, әмма ул биш ел тугыз елга сузыла...

Тарихчы, галимә, җәмәгать эшлеклесе, тарих фәннәре кандидаты, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Тәзминә Әхмәт кызы БИКТИМІРОВАНЫң чыгышларын шактый тыңларга туры килде. Ул халык каршына беркайчан да кәгазь тотып чыкмый: татар хатын-кызлары кичергән мондый язмышлар аның йөрәгә аша үткән – Тәзминә ханым аларның барысын да хәтерли. Шуңа тыңлаучы да һәр сүзен үз йөрәгә аша үткәреп утыра. Күз яшьләрен тыймыйча... «Татар хатын-кызлары мәғрифәт юлында», «Ступени образования до Сорбонны», «Ил язмышын салып иңнәренә», «Татар хатын-кызлары мәғариф юлында», «Тарихыбызда татар кызлары»... Үзе язган бу kitapлар битләренә аның язмышы да керергә лаек. Ул – аларның берсе.

ТАМЫРЛАР

Мин Әтнә районы Югары Шимбер авылында туып-үстем. Әтине фронтка алганда 10 айлык кына булып калганмын. Өйдә дүрт хатын-кыз – әби, әни, миннән өч яшыкә олырак апам һәм мин... Әти киткәндә йортның бурасы гына күтәрелгән булган. Әнидән берсендә: «Сугыш вакытында ничек бу йортны эшләтеп бетерә алдың син?» – дип сораганым да булды. «Килән бүләге итеп алып килгән бөтен әйберемне, хәтта яратып кигән күлмәк-ләремә кадәр сатып бетердем», – диде ул. Баштарак үзара килешеп бетмәсәләр дә, әби әнинең кем икәннән бик тиз аңлаган. Искиткеч тырыш, булдыкы кеше иде безнең әни. Әнинең сөйләгәннәре истә: «Корбан гаепте алды иде. «Әнкәй, нигә камыр куймыйбыз соң?» – дип сорыйм кай-нанамнан. «Бөтен кешегә камырны Гөлҗамал апан куеп йөри, безгә чират кайчан житәр, белмим», – ди. «Мин куеп карыйммы?» – дим...» Әни камыр куйгач, әби телсез калган. Олыгаеп беткәч тә, 19 ел буге комбайнерларны ашатты әни. Алар: «Шәрифә апа пешерсен!» – дип кенә тордылар. Дустан, эвакуация белән кайткан Сәфәрова Шәмсениса апа белән икесен дә колхозда гел иң авыр эшләргә куйдылар...

Вәрига әбием белән Сәфәргали бабам бер-берсен бик яратышып өйләнешкәннәр. 11 балалары туган, шуның 8 е яшылы вафат булган. Авыл халкын ачылыктан коткарам, дип, Мәскәүләргә кадәр барган ул. Үзенең 18 яшылек бер улы ачтан үлгән, соңрак үзе дә шешенгән...

Әби тол калгач, бездән 4 чакрымдагы Каенсар авылы тегермәнчесе аны кияүгә сораган. Берсендә әбигә: «Нигә аңа кияүгә чыкмадың? Тамагың туйган булыр иде, ичмаса», – дидем. Әби миңа шундый рәнҗеп карады – бүтәнгәчә оялам... Минне аерып яратты ул. Әллә үлгән кызларына охшатты... Без икәү йоклый идек, ул чәчемнән сыйпый-сыйпый кабатлый: «Әл, пи, ти, си, жом, хи...» Гарәп әлифбасы дога кебек булган...

Әнинең туган авылына бик еш кунакка барып йөргәне-безне хәтерләмим. Ул як Майшәрәф әбием Балтач районы Байкал дигән авылга кияүгә чыга. Кул эшләренә, тегү-чигүгә оста була ул. Революция алдыннан хатын-кызлар өчен тегү-чигү мәктәпләре ачыла, әби шунда укыгандыр дип уйлыйм. Дебет җепләре белән чиккән чынаяк өсләре калган иде – аларны болай гына чигеп булмый. Хәйретдин бабам өч ел сугышта йөреп кайта. Кайткач, үзе кебек ут-су кичкән авылдашларының сөйләшүен ишетеп кала: «Хәйретдиннең генә тормышы әйбәт сакланган... Мөгаен, хатынына берәрсе ияләшкән булгандыр», – диләр. Бабай кайтып бу сүзгә әбигә житкерә. «Кеше юкны сөйләмәс», – ди. Ир хакын, кайнана-кайната хакын барысыннан да алга куеп яшәгән заман бит – әби бу сүзгә күтәрә алмый. Йорттан берни алмыйча, кызын – минем әнигә генә житәкләп, чыгып китмәкче була. Әмма аңа әнигә бирмиләр... Туган авылы Шөкедә кайтып керер жире булмагандыр инде. Бу вакыт анда бер ир, хатыны үлеп, жиде бала белән тол кала. Әби шуның ишеген ачып керә: «Балаларыңны карарга мин әзер, өйләнәсезме?!» – ди. Теге ир, билгеле, ризалаша. Ә тегендә 6 яшылек кызы көнө-төнә елый, әнисен сагына. Баланың елавына түзә алмыйча, бабай аны Шөкегә баручы бер хатынга ияртеп жиберә.

«Үзең белән алып барасың, кире алып кайтасың», – дип. Хатынның инде кияүдә икәннән ишетмәгән була ул. Яңа бабай кәнселәргә төшә: «Жиде баламны карарга риза булган хатынның кызын алып килделәр. Менә әйттегез әле, ана белән баланы аера торган берәр законы бармы совет властеның?» – ди. «Юк, Шаһимәрдан абый, тыныч күңел белән алып кал, кирәк булса, без сине якларбыз», – дигәннәр. Үзен шул вакыт кире жибермәгәнә өчен әни аны гомер буге хөрмәт итте.

БАЛАЧАК

Иңч онытылмаган бер мизгел менә: без өчәү – апа, мин, әби сәкедә ятабыз. Өчәүдә дә «септическая анги-на» – черек бәрәңгә ашап агуландык. Күптән түгел генә окоп казудан кайткан әнигә Суслонгер урманына агач кисәргә чакырып, Әтнәдән вәкил килгән. Әни кычкырып елый: «Ничекләр калдырыйм боларны?» – ди... Үскәрәк берсендә әнигә шуны сөйлим. Ул аптырап: «Балакаем, сиңа 3 яшь кенә иде бит әле, ничекләр хәтерлисең?» – диде. Сугыш елларының ачы хатирәләре инде... Мин менә «Бурлаки на Волге» картинасын карый алмыйм, сәбәбен дә беләм. Сугыш вакытында колхоз амбарында ашлыкны калдырырга ярамаган. Игенне һәрбер хатынга егермешәр килограмм итеп бүлеп биргәннәр, әниләр аны 60 чакрым жиргә – Коркачык станциясенә илтергә тиеш булганнар. Берсендә әни артыннан авыл башына йөгереп чыкканым истә. Көз ахыры – кыш башы булгандыр ул. Буранлырак көн дип хәтерлим. Әниләр тезелеп юлдан баралар: барысы да арыган, йончыган, өс-башлары ямаулы, кайсы башына шәлтәюлык, кайсы ашъяулык бәйләгән... Нәкъ теге картинадагы кебек. Язын бу ашлыкны кире алып кайтасы да бар бит әле... Әни сөйли иде: «Карлар эри башлаган вакыт. Чабата белән суга басмаска тырыша-тырыша атлай-быз. Коркачык станциясенә килеп кердек. Артыбыздан ук станциягә бер состав килеп туктады һәм без кырыйгарак чыгып бастык. Эшелоннан солдатлар коела башлады. Шул вакыт өлкәнрәк берсе нидер әйтте дә, солдатлар каршыбызга килеп тезелде, спасибо, диде. Ни әйтергә дә белми аптырап басып калдык». Әни сөйләгән саен елый иде, чөнки «рәхмәт» алар ишетеп ияләнгән сүз түгел бит.

Әти сугыштан 1946 елның февралендә кайтты. Ә апрель башында авылга аның госпитальдә танышкан хатыны кайтып төште... Дөрес, ул озакламый кире китте, әмма әти барыбер безнең белән яшәп бетмәде – ноябрь аенда инде әнигә ташлап чыкты. Без әби белән калдык. Көндәш белән бер авылда яшәүнең авырлыгын әни үзе генә белгәндер инде... Мари ягына күчеп китеп тә карады ул. «Килән, зинһар, кайт, нигезне бетермик», – дип, әби аның артыннан таякка таянып 52 чакрым жир килде. Кире әйләнеп кайтык: әби белән әни тагын ун ел бергә тордылар әле. Соңгы көннәрендә ул әтиләр йортында иде. Әни аның хәл эчендә икәннән белә, тик янына бара алмый бит... Шул вакыт әти килеп чакыра: «Шәрифә, зинһар, әни янына кер әле, сине көтеп ята, ахрысы», – дигән. Бөтен эшен ташлап йөгөргән әни. Әби янына утырып, белгән догаларын укыган, һәм шунда әби аның кулында жан биргән.

УКУ Безнең якта урманнар юк. Әнинен үзәгенә үткәне, бәгырен өзгәне без – суыкта күшегеп утырган балалар булганбыздыр.

Утын мәсәләсен хәл итеп булмасмы дип, әни өйгә өйдәш итеп кәнсаләрне кертте. Почмакка керә торган ишекне шкаф белән томалап куйдылар – кәжәнкә аша йөрибез. Авылда плакатлар язучы Шәмси абый бар иде. Бәйрәм житсә, ул лозунг яза: «Яшәсен совет армиясе!», «Яшәсен хатын-кызлар көне!» Аның эше бетүгә: «Шәмси абый, син монда нәрсә дип яздың?» – дип сорыйм. Ул укып күрсәтә. Отып калам да, Шәмси абый китү белән, сүзләренә хәрәфләргә бүлә башлыйм. Аннан: «Дәресе?» – дип әнидән сорыйм. Әнә шулай укырга-язарга өйрәндем. Апа укырга кергәндә миңа 6 яшь тулмаган иде әле. Аңа ияреп мин дә мәктәпкә киттем. Укытучы Кәүсәрия апа: «Синең яшен житми әле», – дип кире борды... Ул вакытта ипи юк әле, әни бәрәңгене уып, күмәч ясый да тиз генә мич алдында пешереп ала, аннан: «Бар, апаның карыны ачкандыр, илтеп кайт», – дип мине жибәрә. Мәктәпкә барам да, укытучыга: «Ишекне ач әле!» – дип кычкырам. Сөз дип сөйләшәргә кирәген дә белмим... Аннан керәм дә, дәрестәр бетмишә класстан чыкмыйм. Беренче, икенче дәрестәргә генә йөрмәдем – калганнарын бөтенесен укып кайтам. 23 февраль көнне укытучы апа: «Мин сине киләсе елга икенче класска күчәрәм, син инде хәзер иртүк кил», – диде. Шулай итеп укып киттем. 5 нче класска укырга Түбән Көеккә бардык, ул мәктәп жидееллык иде, 8 нче класска исә Күлле Кимегә мендем. Көзгә пычраклар башланганчы йөрдем дә туктадым. Әти безнең белән яшәмәсә дә, этиле саналам – тулай торактан урын бирмиләр. Уку өчен 150 сум түләргә кирәк, ә әни аны кайдан алсын?! Икенче елны тагын менеп карадым – тагын шул ук хәл... Укуны ташлаганга бер атна иде. Тәрәзәдән карыйм: безнең авылга таба бер кеше килә. Мәктәп директоры! Танып алдым да каршысына йөгердем. «Абый, кая барасың?» – дим. «Синең арттан төштем, кызым... Әрәм буласың бит, укымыйсың», – ди. «Әни түли алмый», – дим, елыйм. «Кызым, ярдәм итәргә тырышырмын, кил әле укырга», – диде ул. Тулай торакта бер кыз белән караватта икәү йоклап укыдым. Уку өчен акчаны да 75 сум гына түләттеләр.

Мәктәпне 1957 елны тәмамладым. Өебез тәмам тузган, жимереләп дип тора, сыер үлеп китте, апаның саулыгы юк... Мин эшкә урнашырга, әнигә булышырга тиеш идем. Хезмәт хақы алыым дисәң, эшне каладан эзләргә кирәк вакыт: минем дә юлым бер генә иде...

УҢЫШ Эшкә керергә дип Казанга килдем. Беркая алмыйлар! Шәһәр балаларына паспортны – 16, безгә 18 яшьтән генә бирәләр иде. Ике кич туганнан туган апаларда йокладым. Алар үзләре дә кеше ишек төбөндә генә торалар иде. Фатир хужасы бик усал: «Пропискаң юк, милиция килсә, сине төрмәгә утырта», – дип мине куды. Үзем кебек эш эзләүчеләр белән таныштым, барысы да татарлар. Көндөз эш эзлибез, кич шәһәр яны вокзалына кайтып йоклыйбыз. Аның бөтен урындыклары безнең кебекләр белән тулы иде. 22 тиенлек батон бар иде ул вакытта: шуны

алабыз да көне буге капкалап йөрибез. Кич белән вокзалны жыештыручы апа: «Кызлар, мин сезгә анда чәй кайнаттым», – дип әйтә иде. Исеме генә чәй инде – кайнаган су. Шуны эчәбез дә йокларга ятабыз. Ике ай шулай йөрдем... Тимер юл больничасын төзегән вакыт, төзелешкә кеше кирәк дип ишеттек тә шунда киттек. Бергә баручыларны шундук алдылар – аларның паспортлары бар. Ә мине кире бордылар. Чыктым да тәрәзә төбөнә башымны салып үкси-үкси елый башладым. Туктый гына алмыйм... Шул вакыт яныма ике метрлы бер рус кешесе килеп басты. Нигә болай елавымны белгәч, ул мине кире кадрлар бүлегенә алып кереп китте һәм: «Бу кызны эшкә алыгыз!» – диде. Аннан борылып: «Доченька, общежитие надо?» – дип сорады. Соңыннан гына белдем: «Казтрансстрой» тресты начальнигы Сергей Иванович Апполонов үзе булып чыкты ул. Догалар укыганда: «Газиз Аллаһы Тәгаләм, рәхмәтеңә мохтаж икән, бу кешегә, зинһар өчен, ярдәм ит», – дип әлегәчә аның өчен дә сорыйм.

Төзелештә йөкче булып эшли башладым. Тулай торакта торам – бәхетнең аргы ягы! Аннан штуркатур-буяучы итеп куйдылар. Ә беркөнне югарыдан егылып төшеп, умыртка баганасын имгәттем... Табиблар аякка бастырдылар, әмма авыр эшкә ярамый идем инде. Ниһаять Казан дәүләт педагогика институтына укырга кердем. Диплом алгач, Казанда тагын эш таба алмый интектем: татар теле укытучылары калага кирәкми иде. Авылга да китә алмыйм – инде кияүдә идем. Казан авиация институтының китапханәсенә урнаштым. Язмышның мине фән юлына аяк бастыруы булган бу. КПСС тарихы кафедрасында өлкән лаборант булып эшләдем, институтның кичке бүлегендә КПСС тарихыннан семинар-дәрестәр алып бардым. 1982 елда «Урта Идел буге партия оешмаларының хатын-кызларны социалистик төзелешкә жәлеп итү эшчәнлегә (1910–1926)» дигән темага кандидатлык диссертациясе якладым. Беренче бөтендөнья сугышы башлангач, Казан губернасында гына дүрт тапкыр мобилизация була. Ул чакта авылларда хатын-кызлар гына кала... Аннан 1921 елгы ачлык темасына килеп чыктым – аны төбөнә төшеп өйрәндем. Кафедраның өлкән укытучысы буларак, 20 елдан артык студентларга лекцияләр укыдым. 1992 елда мине Бөтендөнья татар конгрессына эшкә чакырдылар. Татар хатын-кызларының «Ак калфак» оешмасын оештырдык. Шул жылышта Оренбургтан килгән тарихчы Мәдинә апа Рәхимкулова: «Әйдәгез, татар хатынын күтәрик, дөньяга аның матурлыгын, саф әхлаклы, намуслы, динле икәнен, белемгә омтылышын күрсәтик», – диде. Конгресста эшләгән ул елларда Минскидан Иркутскига кадәр бөтен илне йөрөп чыктым. Ә 1997 елда Мәржани исемдәге Тарих институтына эшкә күчтем – кабат фәнгә чумдым.

МӘХӘББӘТ Бөтен кеше дә тормышта очрашмыйдыр мәхәббәт белән, мин үзем аны тойдым... Мәктәпкә баргач, Толстойның «Уку китабы» дигән китабын бирделәр. Татарчага тәржемә иде ул. Актара башладым – рәсемнәренә матурлыгы! Шул вакыт малайлар тартып алдылар да,

китапны берсеннән берсенә атып уйный башладылар. Ә бер малай китабымны алардан алып миңа тоттырды. «Мә, тагын кагылсалар, үземә әйт!» – диде... Гомер бую яратты ул мине. Яратуына ярату белән җавап бирә алмадым, әмма мине шулай кайгыртуы рәхәт иде. Берсендә бәләкәй улым Айрат белән авылга кайттык. Китәргә машина юк... Мансурның Казанга барасын белеп, әни барып аның белән сөйләште. Ризалашкан! 6 чакрымнар тирәсе икебез дә бер сүз эндәшмичә бардык. Шуннан ул миннән: «Тәминә, быел ничәнче ел?» – дип сорайды. «1976 ел бугай», – дим аптырабрак. «Менә 20 ел инде юлда син гел машинамың алдынан барасың, кайтасың», – диде ул. «Алай дип әйтмә инде, бик әйбәт кызга өйләндең, менә дигән балалар үстерәсез – тормышың менә дигән», – дим. «Сине уйламаган көнем юк», – димәсенме! «Сине эчә дип әйтәләр...» – дим. «Яшисем килмәгәнчә эчәм», – диде ул. Ике ай да үтмәде, үлгән хәбәр килде... Аңа чыксам, бик бәхетле хатын булган булыр идем. Хатын-кызың кадерен белә иде ул. Авылның беренче шоферы, авторитеты бар, матур жырлы... Белем аласы килү теләгем зуррак булды шул...

Нариман да яратып йөргән кебек иде, өч ел очраштык без аның белән. Ә өйләнешкәч, алмаштырып куйган шикелле булды... Укуын ташлаган иде ул. «Диплом алырга кирәк», – дип, аны институтка кире кайтару артынан үзем йөрдәм. Ә мин дәүләт имтиханнары тапшырып йөргәндә, ул путевка алды да санаторийга китеп барды. Мин шуны кичерә алмадым. Аны гына түгел инде, билгеле – хыянәтләрән кичерә алмадым.

АКЧА Яшьрәк чакта акча юклыктан бик интектем. Машинада баса башлавым да шуңа иде: авылга кайтканда бер килограмм конфет алырга булса да ярар, дидем. Тиз баса идем – күп эшләдем. Инде арыган булганмындыр – компьютерга өйрәнмәдем. Моңысы – ялгышым булды...

Диссертация яклаучы кына акча күрдем мин. Аңарчы улым белән яртышар ай бую көн саен мичкә бәрәңгә тәгәрәтеп кенә ашаган чаклар да булды... Хезмәт хакым 105 сумнан 500 сумга менде. Өс-башымны карый башладым, матураеп киттем. Берсендә Мәскәүдә китапханәдә шөгыйльләнгән утырам. Кинәт арттан кемдер төртә: «В «Будапешт» сапоги продают!» – ди. Рәхмәт әйттемме-юкмы, чыгып йөгердем. Фин сапогие саталар. Аның матурлыгы – аякка шулкадәр ятып тора! Кайттым Казанга, эшкә килдем. Кафедра утырышы башланарга тиеш. Аягымны аякка атландырып утырам. Ник берсе: «Итең матур булган!» – дисен! «Якуб Шәрапович, сүзем бар иде. Инесса Армандка галош турында да ничекләр зурлап язган Ленин. Ә мин үз гомеремдә беренче тапкыр сапоги алдым. Берегез дә күрми! Сезнең белән ничек эшләргә?!» – дим кафедра мөдиренә. Рәхәтләнеп көлделәр!

Акчаның миңа бүген инде бер кызыгы юк. Әле телефоннан бер хатын шалтырата: «Сезнең кебек ялгызларга Дубайда бер бүлмәле фатирлар сатыла, алырга булышабыз», – ди. «У меня давно есть ордер на квартиру

в Дубае, только дата не указана», – дим. Чит илләрне күрү теләгем булмады. Минем өчен иң матур жир – туган авылым.

БАЛАЛАР Бердәнбер улым Айрат шулкадәр әни җанлы иде. Тормышны алып бару өчен ничекләр тырышканымны күрде, аңлады ул. 5 яшьлек чагында сукуыр эчәгесе шартлап, үлемнән калды – армиядә хезмәт итәргә дә тиеш булмандыр. Әмма аны алдылар. Китүгә ике ай Владимирда госпитальдә ятты. Әниң аягы сынган чак иде – аны калдырып, Айрат янына бара алмадым. Гомерем бунча шуңа үкенеп яшим... Бик әйбәт укыды. КАИны тәмамлаганда дүрт кафедра аны үзенә аспирантурага чакырды. Стипендия 110 сум, бер бүлмәле фатирда торабыз, ә аңа инде өйләнергә вакыт җиткән... Айрат дуслары белән бизнеска кереп китте. Эшләре уңышлы гына барды. Иң элек бер бүлмәле фатирбызны өчләгә алыштырды, аннан үзенә өч бүлмәле фатир сатып алды. Туйга җыена башлады. «Улым, үзем генә башкарып чыга алмам. Наилә апаң белән сөйләшеп карамыйсыңмы, бәлки, ул кайтып булышыр?» – дидем. Туганнан туган апам янына Ивановога чыгып китте. Аның вәгъдәсен алып, кайтышлы Мәскәүдә бер дус малаена кунарга кергәннәр. Шунда булды бу хәл... Шоферны – 73, Айратны 23 жәрдән чәнчегәннәр иде...

Әйтергә дә оят, ике тапкыр үз-үземә кул салмакчы булдым... Ваннага кереп утырган гына идем, ишекне дөбердәтә башладылар. Айратның йөргән кызы икән. Сизенгәндер, күрәсен... Бер сүз әйтмичә мине кочаклап елады. Айратның кырыгына кадәр ул минем янда торды, аннары аны группадан Халисә алыштырды. Күршеләр дә ялгыз калдырмаса тырышты. Көн дә диярлек яныма Рәшидә абыстай Исхакый белән Мәрҗани оныгының оныгы Суфия апа килеп йөрдә. Кизү торган кебек! Суфия апа шунда миңа: «Тәминә, кайгы сіндә генә түгел ул... Репрессиягә элгүчеләрнең тормышын өйрән әле, шуларны язып кара», – диде. Әйе, кайгы миндә генә түгел икән. Менә Хәдичә апа Ямашева, шулкадәр затлы нәселдән, беренче табиб-стоматолог, ә аның 9 ел гомере Колымада уза. Аларны хәтта мунчага да ирләр белән бергә кертәләр. Иманлы мөселман хатынын... Мәрҗам Мозаффарова: фәнни җитәкчесе немец галиме булган өчен генә 1942 елда аны урманга алып чыгып атып үтерәләр... Бу темага мин шулай алындым.

МАВЫГУ Китап укырга яратам: күзләрем инде начарайса да, әле дә укыйм. Элегрәк театрда бик еш бара идем. Ә иң яратмаган эшем – кунакка йөрү.

ҮЗЕМ ТУРЫНДА Бик кызу холыклы кеше мин. «Бу кадәр әтиң охшарсың икән», – дия иде әни... Кызу шул: миңа хәзер, шушы сәгәтә булсын, йә бөтенләй булмасын. Шуңадыр, сабыр кешеләргә, бөтен нәрсәне уйлап сөйләшүчеләргә сокланам.

АКЛЫККА ИЛТКӘН ЮЛЛАР

Вәсилә
РӘХИМОВА

Алар татар дөньясына дини җырлар иҗат итүче һәм шуларны зур сәхнәгә алып чыгучылар буларак танылды. Ильяс Иосыф улы Халиков – Татарстанның атказанган артисты, педагогика фәннәре кандидаты, хәләл бәйрәмнәр оештыручы, көрәшче. Нурфия Райнур кызы – педагог-тәрбияче, шагыйрә, дини темаларга багышланган күпсанлы конкурслар лауреаты, кичә-сценарийлар авторы, дүрт бала анасы. Бу иҗади гаилә 2013 елдан бирле «Мөнбәр» дини татар театры аша халык күңеленә юл сала. Дөнья көтүне динебез кушканча итеп оештырулары белән дә сокландыралар. Әлегә күркәм татар гаиләсенең нигез ташларын барлык әле.

Әби-бабай тәрбиясен сеңдергән буын

Нурфия ханым да, Ильяс та, шөкер итеп, икесе дә бер үк сүзләргә кабатлыйлар: «Без авылда, әби-бабай янында бөтен горейф-гадәтләргә сеңдереп үскән бәхетле буын!»

Менә ниләр сөйли алар.

Ильяс: Атеизм гөрләп чәчәк аткан чак булса да, Мамадыш районының Уразбахты авылында яшәгән мәрхүм әтибездә Йосыф белән әнибездә Зәйнәпбикә безгә Аллаһны танытырга тырыштылар. Әби-бабайлар да: «Аллаһы Тәгаләнең рәхмәтенә ирешик! Ике дөньяны да тигез алып барыйк!» – дип яшәделәр. Эш-гамәлләргә гыйбадәтләргә белән үрелгән иде. Иман ныклығын шулай сакларга тырыштылар.

Менә шушы шартларда безгә Мөхәмәтшаһ бабай белән Асылбикә әби – әни ягыннан Гайникамал әби тәрбиясе сеңдерелде. Әти белән әни өчөбезгә дә матур, мәгънәле исемнәр кушканнар: Айдар, Ислам һәм Ильяс. Башлангыч сыйныфта ук өчөбез дә гармунда уйнарга өйрәнгән, кулыбызга сөргә алып, өч бертуган мәйдан тоткан, көрәшкән балалар без. Гайникамал әби: «Келәмгә кергәндә «бисмиллаһ» укып, уң аяктан керегез», – дип, гел искә төшереп торды. Миңа – 3 нче сыйныфта укучы балага көн дә «Йәсин» сүрәсен укырга күндерде.

Күңелемә уелган бер хатирә: заманында Татарстан көрәшчеләргә фавориты саналган уртанчы абыем Ислам Чаллы командасы өчен республика чемпионатында көрәшкәргә тиеш иде. Мин – 14 яшьлек үсмер көн саен «Йәсин» укыйм, әби янына биш вакыт намазга басам. Намаздан соң абый жинеп кайтсын дип, икәүләп дога кылабыз. Бәйге тәмамланган кичне абый көрәштә катнашкан Чаллы командасы белән Уразбахтыга кайтып төшмәсенме?! Шатлыгы эченә сыймый! 55 килограмм авырлыктагы көрәшчеләр арасында жингән – республика чемпионы булган. Медале, бүләкләргә белән чын күңелдән котладык абыйны. Бөтенөбезгә бәйрәм булды! «Менә, улым, доганың көче, Аллаһтан сорауның хикмәте!» – дип, өлкәннәр-

нең шул кичне кат-кат искәртүләргә гомеремә күңелгә уелып калды.

Нурфия: Кукмара районының Бурсык Елга авылында яшәгән Раушания һәм Райнур Вахитовларның биш балалы гаиләсендә олысы мин. Тыныч, рәхәт гаиләдә үстем. Әтибездә аек тормыш алып барды, беркайчан эчмәде. Яши-яши шуны аңладым: бернинди дан-дәрәжә, байлык, купшылык гаилә жылылыгын алыштыра алмый. Әниңең әнисе Нурия әбием, әтиңең әнисе Зәкия әби аз гына форсат чыгуга безгә кечкенәдән догалар өйрәттеләр, кабатлатып тордылар. Аллаһ рәхмәте: никадәрле мәшәкәтле авыл тормышында вакыт тапканнар бит дип, хәзергәчә уйлап сокланам. Намазны да алардан өйрәндем. Курсташым Нәфисә диндә иде – гел аның белән аралаша идем. Бергә «Нурулла» мәчетенә намазга, студентлар жыйелып, Россия Ислам институтына лекцияләр тыңларга күп йөрдек.

Жылы гаилә учагы

Яшерен-батырын түтел: Казан урамнарында, бигрәк тә үзәктә мөселманча киенгән туташларга карап: «Шушылай уранып-төрөнеп яшәлекләренә бер матурлыгын да күрмиләр инде. «Тегесе ярамый, монысы хәрәм» дип, әрәм үтә чәчәк чаклары!» дигән фикерләргә еш ишетергә туры килә. Бик тә ялгыш караш бу. Йөзләгән мөселман гаиләләренә дөньяви тормышларын да, динне дә бербөтен итеп, ипле алып баруларын беләм.

Халиковлар гаиләсе дә моңа матур дәлил була ала. Олы кызлары – 19 яшьлек Исламия медицина көллиятен тәмамлау алдында тора. Нияте – укуын дәвам итеп табибә булу. «Яратып укый, дөвалаудан, кешеләргә ярдәм итә алуыннан ямь таба. Шәфкатьле кыз. Группашлары үзен староста итеп сайлады», – дип баяли укытучы-кураторлары булчак шәфкать туташы Исламияне. Аллаһы Тәгалә сылукайны ижат оеткысыннан да буш итмәгән: Татарстан Язучылар берлегенә башлап язучылар өчен оештырган «Иделем акчарлагы» бәйгеләрендә аның фантастик хи-

кәяләргә 1–2 нче урыннарда лаек булды. 2018 елда хәтта Мәскәү үздиргән «Цирк утларын кабыза» ижат бәйгесендә жинеп, әти-әнисе белән бергәләп бүләкләү тантанасында йөрөп кайтты.

Халиковларның өч кызлары да 16 нчы татар гимназиясендә укый. Бик тырышлар! Ял көннәрендә өчесе дә үзләргә яшәгән Усад авылы мәчетенә дин сабагы алырга ашыга. Идел буге районы сәнгать мәктәбендәгә татар халык биоләренә өстенлек бирүче «Мирас» бию төркеменең йөзек кашлары да алар. Яратып бииләр. Гимназияләрендә «Нур» татар театры эшли. Кызлар анда да сәхнә тотта. 10 нчы сыйныфта укучы икенче кызлары Хәнифенә исә болардан тыш, күңел халәте шигърияткә дә тарта.

Икенче сыйныфка күчкән Нурхәятнең тыгыз графигына олылар да хәйран калырлык: атнасына ике тапкыр Казан балалар филармониясендә артист Гөлнәз Гафурова житәкләгән, Татарстандагы бердәнбер балалар вокал-инструменталь ансамблендә шөгыльләнә – дини жырлар башкара. Репетицияләргә, концертларга, очрашуларга алып барып, алып кайтып кына өлгерт гел елмаеп торучы сөйкемле Нурхәятне.

Ә нәсел дәвамчысы булып туган 4 яшьлек Ибраһим апаларының иркә энесе – аларны үзе «биетә».

Сәхнәдә бию, чыгышлар ясау, спектакльләрдә уйнау XXI гасырда яшәүче мөслимәләргә артык түгел, дип санып әти-әниләргә. Бала гаилә мохитеннән тыш, жәмгыятьтә дә үз урынын табарга тиеш. Шәһәр шартларында үсүче балаларга физик хезмәт, хәрәкәт юк дәрәжәсендә. Матур гәүдәле, зифа буй-сынлы булып үсү, коллективта үзгәңне тоту, халык каршында фикергәңне ачык итеп, шөп дикция белән сөйләргә өйрәтүче һәм иң кадерлесе – татар мохите булган бу түгәрәкләргә шуның өчен сайлаганнар да. Һәм шушы мохиттә балаларының телебезне, динебезне, мирасны, рухи кыйммәтләргә белеп үсүләренә сөөнеп туймый Халиковлар.

Зур бакчалы үз йортлары белән яшәгәнлектән, һәммәсенә эш жи-

тәрлек. Бакча карау, кар көрәү, өйдә чисталык-тәртип саклау – барысы бергәләп эшләнә. Ишле гаиләдә һәркайсының үз вазыйфасы бар. Өчесе дә аш-су бүлмәсендә әниләренң уң кулы, кулларыннан эш килә – киләчәктә уңган хуҗабикәләр булачаклар, Аллаһ боерса!

Күрәбез: тыгыз, әмма алдан уйланган гаилә ритмыннан зарланмыйлар. Авылда яшәп, көн дә калага – татар гимназиясендә белем алабыз дип укырга йөрү, төрле чараларга өлгерү күп көч сорый. Тырышлыктары, мавыгулары башкалар алдында йөз кызартырлык түгел! Яшәшләрен динебез кушканча көйлиләр һәм дөньялыкны да күркәм итеп алып барырга мөмкинлек табалар.

– Бер-бер артлы үсеп килүче кызларыбыз яулык япмас, намаз укырга кирәклеген аңламас дигән шик, курку бар иде. Аллаһка шөкер, гаиләдә дини мохиттә үскәч, үзеннән-үзе кереп киттеләр, бер-берсеннән өйрәнделәр. Хәзер киңәштабышка да ярыйлар, – дип сөенә бүген күп балалы Нурфия ханым.

«Гаиләбездә балалар өчен тудырган шушы жылы мөнәсәбәтне киләчәктә дә кызларыбызга бирә белүче кияүләр насыйп итсен! Шушындый гаиләдә бәхетле ир хатыны булып яшәсеннәр иде», – ди әти кеше.

Әдәбият-сәнгать юлы таныштырган, икесең бер фикердә булып дин-ислам юлын сайлаулары кавыштырган аларны. Ильяс-Нурфия гаиләсенә кыскача штрихлар шушы.

Юл ярып баручы бозваткыч

«Юлны баручы жиңә! Иң мөһиме: ниятебез дәрәс булсын!» – диләр бу гаиләдә.

...Абыйлары Айдар белән Ислам алмаш-тилмәш гармун тартырга өйрәнгәндә, төпчәкләре Ильяс кызыгып, нәүмизләнеп йөрмәсен дип, әбиләре Гайникамал пенсия акчасын жыеп, 3 нче сыйныфта укучы оныгына «хромка» гармун алып бирә. 7 нче сыйныфта укыганда инде аны авылларында солдат озату мәжлесләренә, урам әйләнүләргә дәшә башлыйлар. Казан дәүләт педагогика университетына укырга керүгә, саратов гармунында, хромкада,

тальянда һәм баянда уйнавын камилләштерергә дигән максат куя ул. Булачак филолог студент кичләреннән, факультетта узган бер генә чарадан да читтә калмый – гармунын сыздыра. Жырга-моңга мәхәббәтте монда да үзенә юл яра: көйләр яза, үзе үк рәхәтләнеп башкара. Беркөнне кемдер: «Факультетта шигырьләр язучы кыз бар. Син бит көйләр язасың, репертуарыңда кирәге булыр», – ди. Ильясның булачак яры Нурфия белән танышуы шулай башлана. Кичләрен Казанның студент яшыләре өчен Россия Ислам университеты узырган вәгаз кичләренә, изге айларда курсташлар белән жылышып мәчетләргә йөрүләр араларны тагын да якынайта.

Дини-милли, рухи кыйммәтләр алгы планга чыккан үзгәртеп кору, яңарыш дәвере... Һәм ничектер үзеннән-үзе килеп чыга: дин-ислам белән бәйлә чаралар тарта, Казандагы шушы чаралар эчендә кайный башлый үзе гармунчы, үзе көрәшчә булган жиңәл-житез гәүдәле Уразбахты егете. Аллаһны олылаган, дин-ислам кыйммәтләрен данлаган моң тулы мөнәҗәтләр башкару аеруча ошый аңа, күңеленә үзгә бер рәхәтлек таба. Ил капкалары каерылып ачылган, социаль челтәрләрдә күпләрнең «яңа» дөнья ачкан чоры. Гарәпләрнең, төрөкләрнең дини жырлар жырлаулары, концертлары ишетелә торган. Ә бездә боларның берсе дә юк... Шулка күңелендә дини жырлар язып, концерт кую теләге бөреләнә.

Әле мәктәптә укыганда ук – 5 нче сыйныфтан бирле шигырьләр язып, авылларында «Тукай сәңгесе» кушаматы алган курсташы Нурфиягә, озак уйланып йөргәч, сүз сала: «Син Аллаһы Тәгаләне олылаган, исламга, әдәп-әхлакка чакырган шигырьләр язып кара әле». Башта югалып кала кыз. Ничек инде кулга каләм алып Раббыбыз турында язып, дини темага шигъри фикер житкереп булсын?! Тынычлыгын ала моңарчы язып карамаган тема. Аннан һәр эшкә «Булдырам!» дип алынуы кукмаралыларга хас булганча, төвәккәлли. Нурфия яза, Ильяс көйгә сала һәм башкарырга да ашыга. Ике яшь

йөрәкнең иҗат газалары аша туган төгә жырлары – «Шөкер, Аллам!», «Кил син тәүбәгә», «Мәчетләргә илтә сукмак» һәм башкалар озакламый хитка әйләнә, халык күңелендә урын яулый. 2011 елны шушы жырлары белән «Болгар» радиосында яңгырый башлый Ильяс, дини жырларыннан дисклар чыгара. 2013 елны «Мөнбәр» дини театры оештырып, сәхнәләрдә чыгыш ясый.

Студент елларында Нурфиянең киләчәктә – шагыйрә, Ильясның артист булу уйларында да булмый. Аллаһы рәхмәт белән үзеннән-үзе бер-берсенә үрелгән иҗат юлы салына. Урта максатлар, урта ниятләргә нигезләнгән гаиләләре оешуга инде егерме елдан артык.

...2025 ел аеруча бәрәкәтле, уңышлы булды Халиковларга. Ниһаять Нурфия ханымның «Кулымда дисбә тәймәсе» дигән төгә китабы басылып чыкты. Татарстан мөселманнарының Баш казые, хөрмәтле имам, оста вәгазчә Жәлил хәзрәт Фазлыев шагыйрәнең 25 еллык иҗатының бер өлеше тупланган хезмәтен «Яшәү кагыйдәсе булырлык китап», дип бәяләп, сүз башы язган. Ә Ильясның иң-иң дип саналган 57 жыры «Кадрлә вакыт» дип аталган флешкада дөнья күрдә. Яшерен сәдака бирү хакындагы чираттагы клибы төшерелде.

Татарстан районнарына гына түгел, татарларыбыз тупланып яшәгән төбәкләргә дә чакырлар аларны. Шыгрым тулы залларда уза дини спектакльләре. Тамашачы башта тын да алмый спектакль карый, гыйбрәтләнә, сәхнәдән ишеткәннәрне үзе аша үткәрә, тетрәнә – күпләрнең хәтта күзләре яшыләнә. Тормыш кыйммәтләре хакында уйландыра... Олысы-кечесе тын да алмый карап утырырлык дини спектакль иҗат итү – жиңәләрдән түгел. Халык белән турыдан-туры аралашу, аның күңелен кузгатырлык хакыйкәтне жыр аша ирештерү, Аллаһы Тәгалә кушканча яшәү юлларын сәхнәдә гәүдәләндерү, яшыләребезне тәрбияләү иң кирәкле нәсыйхәт дип санып Халиковлар. Юллары бары тик аклыкка гына илтсен!

Бу юл – һәркемнең үзенеке. Монда берәү дә икенчесен кабатламый. Кемдер аңа тормышының түгәрәклегенә, бөтенлегенә рәхмәт йөзеннән баса, икенчеләр – язмыш күтәрә алмастай булып тоелган сынауларын җибәргәч, өченчеләр... «Мин намазга ничек бастым» дигән яңа сәхифәгә хатларыгызны сез дә юллый аласыз. Бәлки, нәкъ менә сез язган юллар кемнендер күңеленә кагылып, һәм ул беренче тапкыр кыйблага карап: «Илаһи ният кылдым...» – дип кабатлар...

НИЯТЕҢНӘН КИРЕ ЧИГЕНМӘ

Күршем Равилә апа намазга басуымның сәбәпчесе булды. Мәчеттә дин дәресләре алуы турында сөйләгәч, «Минем дә бик өйрәнәсем килә», – дигән идем. Шул сүземне истә тотып, ул дин дәресләре алып баручы хәзрәт белән сөйләшкән, ә хәзрәт: «Килсен», – дип чакырган. Тик мәчеткә бу сүзләр белән барып җитә алмадым әле. Булдыра алмам дигән курку хисе көчле иде. 2016 елның октябрь айлары иде бу. Сеңлем Әнисә белән Ульянов якларына шифаханәгә киттек. Аның Казанда дин дәресләре ала башлаган вакыты иде. Төрле процедураларга йөрөп, арып-талып бүлмәгә кайтып авабыз. Дәресрәгә, мин авам – йокыдан башка бер кайгыым юк. Ә сеңлем тән бие дәрес әзерли, гарәп хәрәфләрен өйрәнә, нидер ятлый... Ялдан кайткач та шактый вакыт үтте. Равилә ападан оят: олы кеше минем өчен сөйләшеп куйды, ә мин... Ниһаять, барлык куркуларымны җиңеп, кичке сәгать алтыда башланасы дәрескә киттем. 16 декабрь иде, буранлап тора. Башлыгын батырып кигән яшь кенә бер кеше мәчеткә керү юлын кардан чистартып йөри. Бу җыештыручы белән исәнләшеп тормыйм әле, дип уйлап, дәмми генә узып китмәкче идем. Ни хикмәт: якин килеп җитүгә «исәнмесез» диюемне сизми дә калдым. Керсәм, мәчеттә бер кеше юк – тынлык. Иртәрәк тә килгәнмен. Кире борылып чыктым да кайту ягына юналдем. Кинәт шунда мине теге урам җыештыручы туктатты. Башта ипләп кенә килүемнең сәбәбен сорады. Аннан: «Өгездән ниятләп чыккансыз бит, кире китмәгез», – диде. Мәчеткә халык җыела башлады. Беренче парта артына ук барып утырдым. Укытучы кәргәнне көтәбез. Ни күзем белән күрим: урам җыештыручы дип уйлаган кешем хәзрәт үзе икән бит! Әле ярый аныннан исәнләшмичә тәкәбберләнеп узып китмәгәнмен... Дәрес башланды. Хәрәфләрен инде өйрәнеп бетергәннәр диярлек. Берни аңламыйм: аларга ияреп язган булып утырам һәм: «Бүтән килмим мин монда», – дип уйлыйм... Дәресләр тәмам булгач, хәзрәттән гафу үтенеп: «Миннән булмый икән бу...» – дидем. Ә ул: «Киләсе дәрескә дә сезне көтөп калабыз!» – дип, исемлеккә ызып озатып калды. Гомерем бие аңа рәхмәтлемен... Үземә иптәшкә күршем Гөлсинәне дә чакырдым – икәүләп йөри башладык. Сеңлем дә миңа өстәмә дәресләр бирә, ә мин үзем өйрәнгәннәргә күршемә җиткерәм. Шулай итеп бергә укыган иптәшләрәбезне куып җиттек.

Төркемдәгеләрнең барысы да намазда. Ахшам кердеме, яше-карты тизрәк намазга ашыга. Бер мин ак карга кебек калам. Бик оят: җир ярылса, оятымнан җир ярыгына төшеп китәрдәй булам. Тик җир убылмый, таулар ишелми... Көннәрдән бер көнне тәвәккәлләп хатын-кызларга кушылдым һәм намаз укучылар рәтенә бастым. Өйдә китаплардан әкрән генә биш вакыт намаз уку тәртибенә өйрәндем.

Мәчеттә безне Коръәнне гарәпчә дәрес итеп укырга өйрәттеләр. Сеңлем миннән имтихан ала. «Булдырасың, апа!» – дип мактап куя, хаталарны төзәтә. Намаздан соң әти-әни, туганнар рухына дога кылуы үзе бер рәхәтлек бирә. «Их, әнибез исән булса...» – дип, сеңлем белән якты хатирәләргә барлайбыз. Намазга басуымның сәбәпчесе Равилә апа дисәм дә, безгә аның оеткысы балачактан ук салынган булган. Әнибез үзлегеннән өйрәнеп, бик күп догалар белә иде. Аларны безгә – дүрт баласына да өйрәтте. Әтибез Котдус 45 яшендә каты авырып вафат булды безнең. Ятим калудың бик авыр хәл икәннән аңлап, абыебыз Илдус шул вакыт: «Әни, әтисез яшәп буламы ул?» – дип сораган иде... Әниң ул чакта бер Аллаһы Тәгаләгә таянып, безне үстереп, укытып, аякка бастыруы, тормышта үз урыннарыбызны табуыбыз укыган догаларына Раббыбызның җавабыдыр дип уйлыйм. Әни гел: «Сорый белеп сорасаң, ихлас күңелдән ышанып көтсәң, Аллаһы Тәгалә бирә ул», – дия иде.

Әнибезнең биш вакыт намазны калдырмый укыган вакытлары бар иде. Аның сабырлыгына, тырышлыгына, иманының ныклыгына шакката идек. Ярдәм сорап килгән кешегә өебезнең ишеге һәрвакыт ачык булды. Коръән ашына чакыру алгач, әниң ничек итеп шул мәҗлескә әзерләнүен хәтерлим. Ярым җитди итеп, ярым шаяртып: «Репетиция ясым», – дия иде. «Бик җаваплы эш ул, кызым. Аның өчен Аллаһ каршында җавап бирәсе бар», – ди иде.

89 яшенә җитеп гүр иясе булды әнибез. Аңа бүләк итеп бирелгән намазлыктар, дисбеләр, үз кулы белән язган сүрә-аятлар, изге теләкләр язылган дәфтәре китап шкафымның иң өске киштәсендә бик кадерле истәлекләр булып саклана. Әни Аллаһы Тәгалә кушканнарны үтәп, тыйганнарыннан тыелып яшәде. Шөкер, инде без дә шушы юлда. Абыебыз Илдус, мин, сеңлем Әнисә (кызганыч, апабыз Зөлфия вафат) Аллаһының барлыгына, берлегенә чын күңелдән ышанып яшибез. Ул ҮЗБЕ рәхим-шәфкатеннән ташламас, иншааллаһ. Әнибез шулай дип әйтә иде.

Гөлсинә
ХӘБИБУЛЛИНА.
Арча.

Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре, В. Шекспир исемендәге халыкара әдәби премия лауреаты Зөләйха Миңһаҗева – Чаллының мәдәният дөнъясында балкыган йолдыз ул! Баулы районы Салих авылында туган кыз кечкенәдән җырларга, шигырьләр сөйләргә ярата. Мәктәптән соң Казан дәүләт мәдәният институтының режиссерлык факультетында укый. Юллама белән килеп, башта Мөслим халкына хезмәт күрсәтә, аннары Чаллыда театр оештырып, спектакльләр белән гастрольләрдә йөри. Күп еллар Чаллы шәһәре мәдәният идарәсе башлыгы урынбасары булып эшли. Татарстан Язучылар берлеге әгъзасы Зөләйха Мохит кызы шәһәрдә узучы бик күп бәйрәм-фестивальләрнең сценарий авторы. Шигъри җыентыклары, хикәяләре, сәхнә әсәрләре, популяр җырлары белән укучыларын, тамашачыларын сөендереп яши.

Зөләйха МИНҺАҖЕВА

СӨЯМ ДИЕП ЯЗ ӘЛЕ

Күк белән җир

Күк белән җир бүтән – тоташ аклык...
Миннән сине аерган ара.
Сиңа хәтле булган бар эзләрен
Капларга тырышып кар ява.
Кар ява, кар...
Оча бөтерелеп,
Иреннәргә кунып югала.
Минем күңел, Җирдән аерылып,
Шул аклыкка таба юл ала.
Җирне-күкне генә тоташтырмый,
Күңелләрен ялгап кар ява.
Ап-ак карлар белән җыр җибәрәм –
Кар сибелгән күккә син кара!
Кар бөртеге саен изге теләк.
Ак теләкләр хискә төрелгән.
Зәңгәр күктән жиргә ак кар яумый,
Җырлар ява минем күңелдән.

Сөям диеп яз әле

Иренендә синең яз төме,
Күзләреңдә һаман яз әле.
Синнән башка көннәр ямьсез бит,
Ялгыз, диеп, миңа яз әле.
Бераз гына вакыт тап әле,
Сөям, диеп, бер сүз яз әле.
Ялган булса булыр бу сүзең,
Алданырга эзер мин үзем.

Беләсең бит инде син үзең –
Ничек кирәк миңа шул сүзең.
Җылынсын бу салкын көзләрең,
Бер яктырсын боек күзләрең.
Тәрәзәмә җилләр какканда,
Сызылып-сызылып таңнар атканда,
Мине тагын искә ал әле,
Сөям, диеп, бер сүз яз әле.

Әнкәйне сагынам

Таныш тыкрык.
Кайтып киләм
Элеккечә, бик әзгә.
Күзем төшә иң беренче
Әнкәм көткән тәрәзгә.
Әнкәм утырткан миләшләр
Әнә тагын кызарган...
Сукмакларга чирәм үскән...
Әнкәм, бәгърем, күз алмам...

Кайтып булса иде кабатланып
Безне көткән чагыңа,
Чирәм үстөрмәс идем лә
Туган йорт сукмагына...
Еллар үткән саен күңел
Сине ныграк сагына.
Оҗмах түрәндәдер урын
Синең изге җаныңа.

Ялгыз мәхәббәтем

Ялгыз мәхәббәтем дәфтәрәмә
Төшә юл-юл булып.
Җырга, көйгә салынган сүзләрем
Тора хискә тулып.

Ачы күз яшьләре саркып тора
Сүзләр арасыннан.
Тамчы-тамчы сагыш тәгәридер
Җаным ярасыннан.

Юл-юл мәхәббәттән тезелгән җыр
Керфек канатында
Җаныңа тамсалар, ачуланма?!
Бигрәк яраттым ла...

Ялгыз мәхәббәтем дәфтәрәмә
Юл-юл булып төшә.
Сиңа багышланган җырым ага
Тулып ташып хискә.

Адашкан мәхәббәтем

Айдан төшкән нурлы күпер,
Моңлыларга юл булып.
Шул күпердән, шул күпердән
Адашкан мәхәббәт бара,
Язымыш буйлап куылып.

Карлы яңгыр үксеп елый
Тәрәзгә сузылып.
Яңгыр түгел, яңгыр түгел –
Адашкан мәхәббәт елай,
Тыелып кына, сулыгып.

Гайбәт җыеп җилләр йөри
Ысылдап йә сызгырып.
Җилләр түгел, җилләр түгел,
Адашкан мәхәббәт йөри,
Бөрелеп лә сугылып.

«Мәхәббәт» дип кабул итмә

Язларыңда ялгыз калу читен,
Язларымда мине ялгыз итмә.
Ялгызлыктан туган хисне генә
«Мәхәббәт» дип, зинһар, кабул итмә?!
Көзнең ачы җиле җанга үтә.
Сыенышсаң, жылы булыр күпкә.
Ялгызлыктан туган хисне генә
«Мәхәббәт» дип, зинһар, кабул итмә?!
Әгәр бер көн мине табалмасаң,
Эзләп китмә, хатлар язсаң, көтмә.
Ялгызлыктан туган хис кенә бу.
«Мәхәббәт» дип, зинһар, кабул итмә?!

Татарстан Язучылар берлеге әгъзасы, Фәннур Сафин исемендәге әдәби премия лауреаты Зимфира Исламова – Башкортстанның Бакалы районы Катай авылы кызы. Урта мәктәптән соң Бөре дәүләт педагогика институтының физика һәм математика бүлегендә укый. Хезмәт юлын авыл мәктәбендә укытучы булып башлый. Гаиләсе белән Чаллыга күчкәнчә, икенче югары белгечлек – татар филологиясе буенча диплом ала. Чаллының 37 нче мәктәбендә, Тукай районы Кече Шилнә урта мәктәбендә югары квалификацияле татар теле һәм әдәбияты укытучысы булып эшли. Бүгенге көндә Зур Шилнә авылында яши. Укучыларына ул «Бер тамчы җәй», «Яшәү көче», «Күңел шәмем язны көтә», «Көзгә тәлгәшләр» исемле шигъри җыентыклары, повестьларын туплаган «Ялгыз бүре», «Язмыш аръягында кем көтә», «Каракорт» китаплары аша яхшы таныш.

Зимфира ИСЛАМОВА

ӘЛЕ СИНЛЕ ЧАГЫМ

* * *

Әле минем синле чагым –
Көлә-көлә,
Йөзләремдә кояш би.
Үзем кояш нуры булдым –
Нәрсә диим?!

Әле минем синле чагым:
Очам,
Гүя аякларым тими җиргә.
Исем китми
Итәгемнән тарткан җилгә.

Әле минем синле чагым.
Кочак-кочак
Бәхет түши эзләремә
Алтын кулы
Мәхәббәтле көзләремнең.

Әле минем синле чагым!
Сукмак буйлап китүеңне
Кайту диеп белгән чагым,
Нәүмиз итмә, күзләр тиеп.
Әле минем синле чагым...

Соңгы ноктаны куйма

Карашыңа болыт оялаган –
Күңелендә, ахры, кыш кунак.
Вақыт-кайчы ялган хисне туры,
Карлар гына ята... һаман ак.

Йөзләрендә көн шәүләсе йоклай,
Караңгылык күңел кайтарта.
Соңгы нокталарны куйма әле,
Ак күлмәген киеп таң атар.

...Күзләрендә йолдыз балкып китте,
Болыт юрганнарын ят кылып.
Шул йолдызның сыңар чаткысыннан
Җаннарыма тулды яктылык!

Ярым-йорты

Төннең кап уртасы. Мин – йокысыз...
Ярты йөзен ачып ай карый.
Нишләр идем дөм-караңгы булса?
Өмет күзен йомдырмаска
Ярты-йорты якты да ярый.

...Уйларыңның тик яртысын гына
Әйтә идең, мине кызганып.
Һәм Күкләрдән үзең теләп алдың
(Сайлау ихтималы туганда)
Гомереңнең минсез узганын.

Янәшәмдә үзең булганда ук
Читтә йөрдә ярты күңелең.
Еллар узгач кына аңладым мин
Мәхәббәтнең беркайчан да
Ярты җанда бөтен түгелен.

Ярты гомерем хәзер шулай уза:
Йә йокысыз... яки саташып.
Сагыш күле күмеп китәр иде,
Ярымайлы төндә ярый
Түгелә ул, ярыннан ташып.

Бозлы тамчылар

Тәрәзгә бәргән тамчы
Югалту барын тоя –
Көз елавы гел башкача:
Үксеп яшьләрен коя.

Җиргә төшеп җиткәнче үк,
Бозлы күлмәген киеп,
Калтырап ята тамчылар,
Без – кемдер җаны, диеп.

Жансызлар гына өшеми –
Тамчылар дер-дер килә.
Кайтырбыз дип киткәннәрнең
Җыры бәгырьне телә.

Кайтыгыз сез язлар булып,
Шаярып көлсен тамчы!
Бозлы яңгыр – ил йөрәген
Каезлап торган камчы...

Мин исәм

Көзгә җилләр, куптарылып,
Тотынды ил гизәргә.
Мин дә исәм вакыт буйлап,
Бәрелеп мизгелләргә.
Актара җил өн-ояны,
Астын-өскә туздыра.
Уй-җилкәнем тизлек белән
Җилләрне дә уздыра:
Үткәннәрне актарам да
Бүгенгене туздырам.
Киләчәк елларга исеп,
Пәри туге уздырам...
Кабат бире исеп кайтам
Янартау өсләреннән,
Хушлашуымны сагынып
Чәчкәләр исләреннән,
Тоташтырып чор агышын,
Галәм буйлап мин исәм.
Янартауларны кичкөндә
Күмерләнсәм дә... исән!

Кәрим КАРА

КАЙТУ

(Хикәя)

кайту

Сәлимгәрәй автобустан авылга житәрәк төшөп калды. Тирә-якта жәйрәп яткан иген кырларына сокланып карады ул, туган якның шифалы һавасын күкрәк тутырып сулады. Кендек каның тамган жир – йөрәкнең уртасында шул инде! Карашлары белән таныш жирләргә айкап әсәрендә ир, күңелә йомшап китте. Әнә теге яланга килеп тоташкан каенлыкта жыләк жыялар иде кайчандыр, түбәндәге уйсулыкта гомер-гомергә печән чаптылар. Күккә тоташкан Карагачтүбәдә ничә чаңгы сындырды икән?

Олы урамга кереп тормалды ир, бормалы тыкрыклар аша туган нигезенә юл тотты. Дә-ә, авыл танырлык түгел икән инде. Кая анда кабык белән ябылган кыеклар, читән коймалар, жыл капкалар... Шыңгырдап торган нарат бүрәнәләреннән буралар, калай түбә, ихаталары урап чыккысыз.

Газиз урынга якынайгач, бер мизгелгә туктап ук калды. Әлбәттә, жиргә сеңгән өе саклангандыр дип өмет итмәгән иде. Әмма күргән кадәресе һушын алды. Хан сараена тиң кызыл кирпечтән салынган өй урамга сыймый кукураеп утыра иде. Вилсәпидтә жылдерүче бер малайдан сорамый булдыра алмады:

– Мөнирә апаң кайда яши, улым?

Малай тешләре коелган авызын киң ачып елмаеп жибәрде:

– Әнә ич, бабай, каршыгызда Мөнирә апалар өе!

Алай икән... Ышанычсыз адымнар белән капкага таба китте. Башында мең төрле уй бөтерелде. Әллә кереп тормаскамы? Шунда төбөп кайткан бит, башка барыр жире юк. Әгәр капка төбеннән кире борсалар? Язылганны күрми күргә кереп булмый, ни булса да булыр.

Сәлимгәрәй кереп баскач та әкияттәге сыман хис итте үзен. Өй ишегенә кадәр тигезләп таш жәйгәннәр, шул киң сукмакны тирәләп аллы-гөлле чәчәкләр үсә. Ниндиләре генә юк!

Зыңгылдап өй ишеге ачылды, килешле купшы күлмәктән, ак ефәк яулыктан нурлы йөзле бер хатын күренде. Сәлимгәрәй каушап калды, бер агарды, бер кызарды, аякларын алыштыргалады. Шактый гына сүзсез бер-берсенә карашып торганнан соң, ниһаять, ир телгә килде:

– Менә... ни... Мөнирә... шулай инде...

Тавышы шактый зәгыйфь чыкты аның, үзеннән ары китмәде. Әмма хатын ишеткән икән, аның урынына жөмләне тәмамлап әйтеп куйды:

– Кайттым, дисеңме?

Нидер күрергә өмет итеп, аның йөзенә текәлеп торган Сәлимгәрәй бертөрле дә үзгәреш күрмәде. Хатынның сөйкемле йөзөндә ни аптырау, ни сагыш, ни ачу хисләре чагылмады. Керфегә дә селкенмәде ичмасам. Әйтерсең лә Сәлимгәрәйнең капка ачарын алдан белеп тор-

ган... Рәнжү хисе дә кузгалып куйды ирнең күңелендә. Кешегә дә санамый, күрәсең: ни ә, ни жә. Шәфкатъ күрсәтсә дә таман ғына булыр иде. Ни әйтсәң дә, каршында никахлы ире басып тора ич! Ничә еллар бергәләп тартканнар тормыш арбасын, бер юрган астында йоклаганнар.

– Юлдан килгән мосафирның тамагын туйдыру фазы, – диде Мөнирә, – чәем кайнаган, тамагың да ачкандыр.

Хатын кырт борылып өйгә атлады, Сәлимгәрәйгә аңа иярүдән башка чара калмады. Тупса аша атлар алдынан безаз икеләнеп тә калды ул, өс-башына күз төшерде. Тезе чыккан кытай трикосы, якасы сыпылган, юа-юа агарып беткән шакмаклы күлмәк... Шулай да кулындагы кыштыр пакетын чоланда калдырырга кирәк тапты. Ни күчтәнәче юк алып керерлек.

Өй эче урап чыккысыз иде: бүлмә дә бүлмә, бүлмә саен ялтырап торган ишеклар, кыйммәтле жиһазлар, идәннәрне инләп паласлар жәелгән...

Мөнирә кереп югалган бүлмәгә атлап керде Сәлимгәрәй, монысы аш өе икән. Элекке өйләре бу бүлмәдән кайтышрак иде шикелле. Уңайсызланып кына өстәл янындагы йомшак диванга артын төртте юлчы, авыр сулап, яргаланган кулларын тезләре өстенә куйды. Мөнирә жиңел генә өстәл әзерләде. Теләм-теләм казылыклар, кош итләре, тозланган балык ише ашамлыклар авыз суын китерделәр. Шуларга өстәп, балы-мае, чуклы кәнфитләре, алма-лимоннары тезелде табынга. Мөнирә куе чәй ясап аның алдынараак этте, әмма үзе өстәл артына утырырга ашыкмады.

– Булганыннан авыз ит, минем вак-төяк эшләрем бар әле, – дип өйдән үк чыгып китте. Ялындырып торыр чак түгел иде, шактый бушаган иде каеш асты Сәлимгәрәйнең. Ашыга-кабалана тегесен алып капты ул, монысын авыз тутырып чәйнәде. Күптән, бик күптән авыз иткәнә юк иде аның мондый сый-нигъмәтләренә. Тирләп чыккан маңгаен жиң очлары белән сөрткәләде. Уңайсызланып та куйгандай булды: өстәл өсте Мамай явы үткәнгә охшап калган иде.

Инде күңеле хушлангач, монда ялгызы утырудан кыенсынды. Мөнирә сарай ягында чутсыз тавык-чебешләр янында кайнаша икән. Чыгып баскан Сәлимгәрәйгә күз сирпеп алды да үз эшен белде.

– Берәр нәрсә әйтер идең ичмасам, Мөнирә. Сорашыр идең хәлләремне. Малайлар кайда соң, күренмиләр, – дип, арада сүзләренә ялгарга теләде Сәлимгәрәй. Таш кыя кебек торуын белде Мөнирә. Көттереп кенә әйтеп куйды:

– Минем сиңа әйтер сүзләрем дә, сорар сорауларым да күп булды заманында. Дөрләп яндылар, кара күмергә калдылар. Хәлемнән килсә, бер күтәрелеп тә карамас идем үзең. Балалар хакы бар дип тыелам. Алар өчен чит түгел бит сиң, кем әйтмешли: чатай-ботай булса да атай. Ә малайлар печән жыярга киткән иде, кайтып житәрләр безардан. Менә нәрсә, саруымны кайнатып басып тарма, ишектән уң якта иркен веранда, шундагы диванда ятып тор.

Сәлимгәрәй ике әйттермәде, күрсәткән урынга кереп сузылды. Кайта-кайта аруы житкән булган, күрәсең, бар тәне изрәп төште. Әмма күңелендә кайнаган хатирәләр оныгтылырга ирек бирмәде, кат-кат искә төшеп жанын жәфалады.

Ничә еллар булган икән инде аның бу нигездән ваз кичеп чыгып киткәнә? Мөнирә белән сигез ел яшәп калды алар, аз вакыт түгел. Башкалардан ким яшәмәделәр шикелле. Ул чакларда бар халык бер чамадарак көн күрде. Башта уллары Гобәй туды, аның артыннан Самат, иң кечкенәсе – Идрис. Чатнап торган таштояк малайлар. Яшь аралары ике ел да булмый калды. Ул чакта Сәлимгәрәйнең әнисе Сәрвәр карчык исән иде әле. Аның жылкәсенә төште бар авырлык. Кичләрен самаклап, кулларын селеккәләп утыра торган иде мәрхүмә. Шулай булмыйни, самавыр зурлык баланы көннәр бие күтәрәп йөрүләр жиңел булгандыр дисеңме әллә? Мөнирә белән Сәлимгәрәй иртәдән кичкә кадәр кайтып кермәделәр: берсе тракторыннан төшмәсә, икенчесе ферма сыерларыннан аерыла алмады. Үтә иде вакыт, үткәнә сизелми дә иде. Ашарларына бар, киярләренә бар, саулыклары зарланырлык түгел, балалар шалкандай таза, тагын ни кирәк адәм баласына?

Дөнъяларының буталуына пешекче Сәмига сәбәпче булды. Юк, башта әнисе Сәрвәр карчык гүр иясе булып куйды. Тормышларының тоткасы булган икән ул: кайтып кергәндә ашарга пешкән, балалар каралган, мунча ягылган.

Ансыз калгач, сизелерлек катлауланып китте ир белән хатын арасы. Акыл иясе булган икән Сәрвәр карчык, юхалап-юмалап, акыллы киңәшләрен биреп, кайчак улына катырак та бөрелеп, гаилә ныклыгын саклап торган. Ә ул киткәч хольксызланды Сәлимгәрәй, шешә белән дуслашты. Кырыкка бүленердәй булып йөгәргәләгән Мөнирә, әлбәттә, ирнең уңаена ғына тармады. Әйткәләшүләр торган саен ешрак кабатлана башлады. Әнә шул чакта ирнең күңелен юатучы Сәмига пәйда булды да инде. Сәлимгәрәйдән күпкә олырак иде үзе. Әмма карап торуга һич алай димәссең. Пөхтә-матур киенә, чәчләре кабартылган, битләре агартылган, кабарынкы иреннәре чиядәй янып тора. Күзләре турында әйтсә дә юк: әллә нинди сихерле ләззәтләр вәгъдә итәләр. Әкрән-әкрән жилбаш ирне үзенә ияләштерде ул. Сыйны, эчемлекне өстәленнән өзмәде, ирнең хәленә кереп, зарларын тыңлады, кайнар кочагына алып юатты.

Бердәнбер көнне шактый кәефләнеп кайткан Сәлимгәрәй хатыны каршында мәсьәләне кабыргасы белән куйды: «Болай яшәп булмый, безгә аерылышырга кирәк!» Моңа кадәр дә Мөнирә ирнең читкә каеруларын белеп-аңлап йөри иде. «Изге» күңелле бәндәләр Сәлимгәрәйнең чуалулары хакында энәсеннән жебенә кадәр аңа житкереп тордылар. Мөнирә тешен кысып түзде, балалар хакы бар, бер туктар, акылына килер дип өмет итте. Бу кич аларның гаилә тормышын челпәрәмә китерде. Сәлимгәрәй, күлмәк-ыштаннарын төяп, Сәмигага чыгып китте.

Бер-ике ел үпекәй дә чүпекәй яшәделәр чынлап та. Бөтерелеп кенә йөрдә яшә ир тирәсендә Сәмига. Шунысын да әйтергә кирәк, Сәлимгәрәй гаиләсә белән араларны өзмәде. Печәнән, утынын китерде, вакытында алиментын түләде, малайлар еш кына аны юллап кырга киләләр иде. Әтиләренә тракторына утырып йөрделәр, ремонт-фәлән чагында әллә кем булып ачкыч тотып тордылар.

Тик Сәмига белән парлашып озак яшәргә язмагаң икән. Кайдадыр Ульяновда яшәгән бабасы үлеп калды хатынның. Ул – калган фатирның бердәнбер варисы, имеш. Сәмига өен ике дә уйлап тормыйча юк кына бәягә сатып шәһәргә күчкән. Яңа урынга Сәлимгәрәйне дә ияртү аның планында юк икән. Шәһәрдә ир-ат беткәнме әллә? Урманга утын төяп бармыйлар...

Сәлимгәрәй ике ут арасында калды. Ялынып Мөнирә каршында тезләнергәме, әллә башны алып берәр кая чыгып китәргәме? Горурлыгын жиңеп, хатынына сүз кушып карады ул. Тегесә тыңлап та тормады...

Газета-радио ул көннәрдә Башкортстанда нефть эшкәртүче завод төзелә дип шаулыи иде. Тәвәккәлләп шунда чыгып китте ир. Аны ике куллап каршы алдылар, эшчеләр житешмәгән чак иде. Тора-бара бер каратут башкорт хатыны белән якынаеп киттеләр. Исеме генә гаилә тормышы иде инде. Ни күчелә ятмады ул хатынга, ни уртақ балалары булмады. Ул чакта инде Сәлимгәрәй ныклап эчәргә күчкән иде. Эшләгән акчасы шул ауга китә барды. Түзмәде хатын аның эчү-котырынуларына, чыгып качты барактан. Сәлимгәрәй дә артыннан эзләп йөрмәде – булуыннан булмавы яхшырак.

Эчкән кеше кайда сыйсын? Эштән-эшкә күчеп-куылып йөри торгач, бөтенләй кешеләктән чыга язып калды ул. Шуннан үз исемендә булган барак булмасен сатты да кулга кергән акчага беренче эш итеп кодироваться итте. Калган акчага билет алып Казакъстанга чыгып китте. Ул чакларда читтән бәхет эзләүләр модада иде. Чимкент шәһәрәндә тамыр жиберде. Айнык йөргән елларында бер ипле генә маржага ияләште. Тату гына шактый яшәделәр. Үзенә күрә мал-мөлкәт тә жыйдылар. Маржаның беренче иреннән ике кызы бар иде. Кызлар, үсеп житкәч, Сәлимгәрәйне күралмый башладылар, хатыны да чиркәүгә йөрүләрен ешайтты. «Иноходец белән яшәү – грех», – дип кабатлый иде. Тәки кызлары куып чыгарды аны.

Какшаган, таушалган иде инде ул, тазалыгы да мактаңырлык түгел. Кеше олыгая-олыгая туган туфрагына тартыла башлый бит. Сәлимгәрәй дә гел төшләрендә яланаяк чапкан болыннарын күрдә, авылына ашкынды. «Үлгәнче бер күреп калыйм, аннан соң ни булса да булыр», – дип кайтырга карар кылды. Менә кайтты, туган нигезендә ул. Ә нигә шатлык хисе юк күчеләндә?..

Симез сарык ите шулпасы кайнап чыкканнан соң, камыр жәяргә кереште Мөнирә. Токмачлы ашка ни житә, тамаклары ачып кайтыр балаларның. Өйрәнгән куллары нечкә генә итеп токмач кисте, шул камыр кисәк-ләре аңа ялгыз үткән көннәрен, төннәрен хәтерләтте. Кемнең итәгенә ут төшә – шул гына аңлый януларның

ни икәнән. Берсеннән-берсә бәләкәй малайларын аякка бастыру өчен нинди газалар кичергәнән үзе генә белә. Баштарак Сәлимгәрәйне рәнжүләренә чиге булмады. Күпме вакытлар төш белән өн арасында йөргәндер, Аллаһ белсен. Сәмигадан өзәлеп каршына чыккач, өмет уты да кабынып алган иде. Тагын бер сүз кушса, килешүгә барам дип күчеләнә беркетеп тә куйган иде. Ә анысы тагын каядыр китеп югалды. Тешен кысып, кеше алдында ким-хур булмыйм дип үжәтләнеп яшәде Мөнирә. Эшендә дә гел алдынгы иде: Мактау грамоталарының исәбе булмады, хәтта аны Кызыл Байрак орденына лаек дип таптылар. Балалары юанычы, таянычы булып, бик тә ярдәмчел, тәүфыйклы булып үстеләр, рәхмәт төшкерләре, «әни» дип өзәлеп тордылар. Авызыннан өзеп, мал-туарын сатып уларын укытырга тырышты. Бер-бер артлы өчесә дә авыл хужалыгы институтын тәмамлады. Олысы белән уртанчысын өйләндерде, теттереп дөнья көтәләр, күз генә тимәсен. Бергәләшеп фермер хужалыгы оештырып жибәрделәр, жимертеп эшлиләр. Үтте гомере бала хакын хаклап Мөнирәнең. Хәзер шатланып туя алмый газизләренә карап: ул кадерле ана, кадерле кайнана. Үткән авырлыклар онытылган, хәзер һәр минутына шатланып яши, Раббысына шөкрәна итә.

Ул яшәгән гомерне Сәлимгәрәй дә яшәде әнә. Кайларда йөрдә дә ниләр күрдә икән диясе. Эзли-эзли тапканмы икән үз бәхетен? Кайчандыр шуны өзәлеп сөйгән иде бит Мөнирә. Менә бүген дә каршына килеп баскач, дерт итеп китте, тыелып кала гына белде. Нәрсә өмет итеп атлап кергән бусаганы?..

Урамда машиналар гөрелтесә ишетелде. Күе төтен бөркеп КамАЗ килеп туктады, аның артыннан ике жиңел машина өй каршындагы чирәмгә борылды. Алтыпкычын сала-сала ихатага ашыкты Мөнирә. Аңа кадер нәүмизләнеп кенә Сәлимгәрәй дә чыгып баскан иде инде. Тимер капка иңенә кадер ачылды, берсеннән-берсә мәһабәт ир-егетләр эчкә үтте. Йөзләренә шатлык чыккан, буй-сыннарыннан гайрәт, тазалык бөркелә.

– Көне торды безнең бәхеттән, Шабай яланын бетереп кайттык, әни, – диде олырагы һәм Сәлимгәрәйгә сынап карап тынып калды. Арадан иң яше дә чит кешегә иттибар иткән икән.

– Кунак та бар икән, – дип сүзгә кушылды. – Бу адәм ни йомышлар белән йөри?

– Йомышын үзе әйтер, – диде Мөнирә тыныч кына. – Бу сезнең атагыз, балалар...

Куырылып төште Сәлимгәрәй. Яңалыкны егетләр төрлечә кабул итте. 3 яшеннән үк ятим калган Идрис кызыксынып күзәттә ят бабайны. Ул бөтенләй хәтерләми иде эти булган кешенең йөз сызыкларын. Олысы белән уртанчысы нидер исләренә төшерергә тырыштылар, ахрысы. Уртанчысы Самат:

– Ну, ну... – диде дә, барысын урап үтеп, мунчага таба атлады. Ул авазлар ни аңлаткандыр, кем белсен? Гобәй, абый кеше буларак, төплерәк фикер йөртте.

– Килгәнсең икән – рәхим ит, син безгә жиде ят түгелсең. Бердәнбер әтибездә урамда калдырмабыз. Ярдәм кирәк булса ярдәм итәрбез, проблемалар бар

Рәсем: Наталья Васильева

икән – безнең булышуга өмет ит. Анысын үзең әйтерсең әле. Әйтмәсәң дә сораулар белән җәфаламабыз, ул яктан тыныч бул. Өй зур, аерым бүлмә табылып, тамагың караулы булып. Кайсыбызда яшисең килсә шунда яшәрсен, «эһ» дип тә әйткән кеше булмас. Дөрөс әйтәмме, әни? – дип әнисенә борылды егет. Бу вакытта Сәлимгәрәйнең күзләреннән мөлдерәп яшыләре ага иде. Улларын һәрвакыт гадел, мәрхәмәтле булыгыз дип үстергән Мөнирә улының күзләреннән соң горуранып куйды. Әнә күрдөңме, Сәлимгәрәй, нинди булып үсте улларын? Үзең генә күрмәдең ничек үскәннәр...

– Сезнең әтигез, сезнең теләгегезгә мин каршы түгел, улым, – диде ул. Гобәй эре-эре атлап килеп, Сәлимгәрәйнең тар гына иңбашына көрәк кадәр учларын салды.

– Йә, йә, әти, тынычлан, үткәннәрне кузгатмыйк, ир кешеләр ич без. Без барында таш кыя артында төслә хис ит үзеңне, – дип, әтисен өйгә әйдәде.

Озын кич булды бу. Бергәләшеп тәмле аш ашадылар, мунчадан соң жыелышып мәтрүшкәлә чәй эчтеләр, ярты стенаны алып торган телевизор каршында утырдылар. Егетләр әтиләренә үз эшләре турында сөйләп алдылар. Уллары, соңрак килеп кушылган киләткә тарафыннан һәрдаим кадер-хөрмәт сизде Сәлимгәрәй. Уллары күбрәк кадерләгән саен, авыррак була барды аңа. Йокларга урынны үзе сайлады. Ниндидер аерым бүлмәдә ефәк юрганнар ябылган затлы йомшак караватка салырга уйлаганнар иде, баш тартты.

– Иркәндә, верандада йоклар идек, саф һавада, – дип үткенде.

Төн уртасы үттә, бар галәмне тынлык чорнады. Әмма Сәлимгәрәй уйларыннан уелып ята бирде. Нәрсәләр уйлады икән ничә еллардан соң балалары белән кавышкан әти кеше? Кайдан белеп бетерәсен инде, әмма шунысы бәхәссез: уйлары йөрәген телгәләде, тынын буды, желеген суырды. Тәки йоклый алмасын аңлаганнан соң ишегалдына чыкты, элеккеге урынын биләп торган бакчага үттә. Урамдагы баганадан төшкән яктылыкта кайчандыр үз куллары белән утырткан алмагачны танып алды. Кара син аны, ничек ныгыган, кәүсәсә кочакка алырлык, ботаклары күккә үрелгән. Сәлимгәрәй белән бергә ул да картаядыр инде. Ә бит сыек кына чыбык иде алып кайтып жиргә төрткәндә. Алмаларының чуты юк әнә. Ә Сәлимгәрәйдән нәрсә шул еллар эчендә? Жимеш биргән агачка тинчләп буламы аны? Гел үзен уйлады, үз тамагын кайгыртты, кыскасы, үзе өчен яшәде. Искә алырлык ни бар аның язмышында? Агач та әнә Ходай язган тәкъдирен үти: үсә, ныгый, яфрактар яра, күккә омтыла, жимешләргә күмелә. Ничек яшәргә хәзер балаларга сыенып, ничек күзләренә туры карарга? Мин бабагыз булам дип, оныкларына ничек авыз тутырып әйтер?

...Иртән аның жансыз гәүдәсен карт алмагач төбендә таптылар. Бу күрешүне, жанын айкаган уйларны, үкенүләренә йөрәгә күтәрә алмаган иде. Балалар өчен дә, Мөнирә өчен дә кара кайгы булды бу вакыйга. Элекке күршесенең җәсәден койма аша гына зиратка озатып калган йөзьяшәр Сафый карт:

– Гомере дә аяныч булды, үлеме дә ... – дип уфтанып куйды.

Кадрле
«Сөембикә»
редакциясе!

Кырыгалдарлар белән хәзер атна саен диярлек очрашып торабыз. Алар телефонга шалтыратып, безнең кесәгә керергә тырыша, йә кирәксез товарын рекламалап мәжбүри сатып алдырмакчы була... Матбугат чаралары аларны инфочегәннәр дип атый.

Телевидение-радиодан да, газеталардан да, мошениклар тозагына элэгүдән сак булыгыз, дип гел кисәтәләр. Ләкин артык ышанучан кешеләрне бу гына саклап кала алмый. Шушы сүзләремне раслар өчен, үз тормышымнан бер вакыйганы мисалга китермәкче булам.

Бу хәл узган гасырның житмешенче елларында булды. Ул чорда Казанда чегәннәр күп йөри, фатирларга да кергәлиләр иде. Берсендә бер чегән хатыны безнең дә ишекне шақыды. Миңа ул вакытта 14 кенә яшь, ә әни нык авырый иде. Бусагада чегән хатынын күреп, тизрәк ишекне ябарга ашыктым. Ул арада тавышка әни дә чыгып житкән. «Кем ул? Нәрсә кирәк аңа?» – дип сорады. Каршысында басып торган авыру кешене күреп, чегән хатыны шунда ук жанланып китте. «Хозяйка, сиңа бозым ясаганнар. Энә белән жеп алып кил, бозым барлыгын раслап күрсәтәм», – диде. «Раслады» да. Берничә тапкыр үз тирәсендә әйләнгән иде, кулындагы энә каралды да куйды. (Энәне үт өстендә тотсаң, ул карала икән.) Каралган энәне күреп, әни курка калды. «Бозымны чыгара алам», – диде чегән хатыны. Моның өчен башта 3 сум, аннары 5 сум кирәк булды... Ул сораган һәрбер сумманы әни миннән шунда ук алып китертте. Акчага гына риза булмады чегән хатыны, әнидән яратып кия торган берәр киemen дә сорады. Имеш, кайсыдыр бер тауда шул киemenе тотып аның өчен дога кылачак икән. Әниңең алсу төстөгә кофтасы бар иде, шуны алып килергә кушты. Ләкин бу кофта үземә дә бик ошый, һәм аны әнидән сорамакчы да идем. Шуңа күрә башка киemenе алып килеп бирдем. Ә теге кофтаны таба алмадым дип алдаладым. 10 минут эчендә безнең акча янчыгын 18 сумга юкарткан

чегән хатыны, гипнозының тәэсире бетүен чамалап, тизрәк китәргә ашыкты.

Моннан нинди нәтижә ясарга? Авыру, карт кешеләр, бала-чага кырыгалдарларның тозагына тиз кабучан. Шуңа күрә андый кешеләрне ялгыз калдырырга ярамый.

Үз-үзенә артык ышанулары аркасында кайчагында яшь кешеләр дә алдана. Сугышларны кичкән бер офицер сөйләгән вакыйга хәтердә. Разведка командиры була ул, немецларның тылыннан күп тапкырлар «тел» алып кайта. Сугыш беткәннән соң, якыннарына бүләкләр алып, поездның гомуми вагонында туган якларына кайтырга чыга. Вагонда алак-шалак каранып, елтыр күзле бер егет кисәгә йөрәнә. Күзе өске киштәдә яткан офицерның баш астына куйган биштәренә төшә. Акрын гына офицер янына килеп, аягындагы итеген салдыра башлый. Тегесе исә, нишләр икән дип, йоклаганга сабышып ята. Бер итеген яртылаш салдыргач, икенчесенә ябыша. Аннары яшен тизлегендә баш астындагы биштәренә эләктереп, ишеkkә ташлана. Энә шулай итеп разведка офицерын төп башына утырта бу егет кисәгә. Кытай халык мәкалендә юкка гына: «Беркайчан да мин иң акыллысы димә. Синнән дә акыллырак кеше табылачак», диелмәгән инде...

Нәфисә МӘННАНОВА.
Казан шәһәре.

Безнең Әлмән – Татарстан белән Чувашстан чигендәге, урман артына, матур елга буена урнашкан кечерәк бер авыл.

Авылыма XVI йөзгә кадәр Әлмән (Гыйльман) атлы кеше нигез салган, диләр. Аның борынгылыгын якындагы Кирмән шәһәрчеге дә раслый. Мәгълүм булганча, мәшһүр археолог Альфред Халиков әлеге шәһәрлек урынында казу эшләре вакытында шушы кала-ныгытмада сугылган тәңкәләр таба. Ул Идел бие Болгар дәүләтенә Төньяк форпосты булган дип фаразлана.

Авил халкы уңган-тырыш, ислам йолаларын, гореф-гадәтләренә түкми-

чәчми саклап килгән. XIX йөз башында төзелгән мәчеттә заманында указлы мулла Габделкави Кавиев – ир балаларны, аның хатыны Нәфисә абыстай кызларны укырга-язарга өйрәткән. Аларның оныклары Хәмит Кавиев – язучы, педагог, танк командиры. Кулына корал һәм каләм тотып Бөек Ватан сугышында катнашкан авылдашыбыз 1944 елның августында каты бәрелешләрнең берсендә танкта янып һәлак була.

Кавиевларның оныклары Мәжит – геология фәннәре докторы. Татарстанда геология-нефть разведкасы житәкчесе булып эшләде.

Элек авылыбызда ат абзары була. 1941 елны атлар һәммәсе дә яуга озатыла. Алар белән бергә башта «Кызыл көч», аннан «Алга» дип аталган хужалык рәисе – тугыз бала этисе булган бабам Тимершин Мөбарәкша Тимерша улы да фронтка китә. Китәр алдыннан «Чабаксар депутаты» Мөбарәкша бабай мәчеткә сәдака илттерә. «Кайтсам, манарага ай куйдыртсам», – ди. Аллага шөкер, яраланса да, исән-сау кайта ул. Тик дин тыелган чор шул...

1942 елны яу кырына әтиемнең 17 яшьлек Бинарис абыйсы да киткәч, 12 яшьлек әтием Равил апалары белән колхозда эшли, өлкәннәргә булыша. Мәрхүм әтием безгә: «Сугыш вакытында да ике сыер асрадык, яр буйларыннан печән жыйдык», – дип сөйли иде.

Мөбарәкша бабайның ай куйдыру ниятен, еллар узгач, оныгы – минем бертуган энем Илшат тормышка ашырды. Дүрт авыл – ике татар, ике чуваш авылы кәргән Кармыш жирлегә башлыгы Фәрит Вазыйх улы Яруллин авылыбызда мәчет төзелешен энемә ышанып тапшырды. Мәчет өчен төзелеш материаллары табу, төзүчеләрне ашату-эчертү энем Илшат һәм аның жәмәгәте Ләйсән җаваплылыгында булды.

Авылыбыздан чыгып, бүген илебезнең төрле шәһәрләрендә яшәүче һәр гайлә мәчет төзелешенә матди ярдәм күрсәтте. Элеккеге мәчет урынында бер ел эчәндә ике буралы мәһабәт бина калыкты. Манарага ай куелды, мәчеттә авыл халкы өчен Коръән мәҗлесә уздырылды.

«Афәрин, Илшат! Чәчәң агарса агарды, төзеп чыктың», – дип мактадылар энемне. Чыннан да, мәчет төзү мәшәкәтләре белән йөрәп, чәчләренә чал керде шул аның. Саваплы эштә хатыны, Ләйсән, сеңелләрем Рузәлия, Кадрия, энебез Рамил белән хатыны Резидә булышты.

«Мәчет төзелешенә ярдәм иткән һәр кешегә рәхмәт», – ди Илшат, ярдәмә тигән һәркемгә чын күңеленнән рәхмәт әйтеп.

Яңа мәчетебез бик матур. Тәрәзаләре, ишекләре милли бизәклә. Хәзерге вакытта мәчетебезгә газ кертелә. Иман йортына күбрәк кеше йөри башлар, балаларыбыз күркәм үрнәктә тәрбияләнәр, авылыбызга нур өстәләр, Аллаһ боерса.

Равилә МӨБАРӘКШИНА.
Чувашистан, Козловка районы,
Әлмән авылы.

*Рухландыра, өмет уята
торган ярдәмнең баясе юк
аның... Ихлас елмаю да, бер
жылы сүз дә дәва булырга мөмкин.
Жанны дәвалый торган ан-
дый сүзләренә ешрак әйтүк. Без-
нең кемлегемиз шуңнан күренер.*

«Үзәбезнекеләрне калдырмыйбыз» дигән әйтемне барыбыз да белә. Бүген ул бигрәк тә актуаль. Республикабызның һәр авыл, район, һәрбер шәһәрәндә волонтерлар, үзара берләшеп, махсус хәрби операциядәге егетләребезгә ярдәм итү өчен маскировка челтәрләре үрә, башка төрлө кирәк-яракларны эзерли. Бу изге гамәлгә Уразлы авыл жирлегенә караган өч авылның да (Уразлы, Сатлыган, Кече Карамал) олы йөрәкле фидакәр кешеләре бердәм булып тотынды. Маскировка челтәрләренә махсус хәрби операция зонасындагы иң мөһим әйберләреннән берсе булуын аңлап, быел февраль аенда авылдашларыбызның ярдәмә белән 15 челтәр үрәп, шәмнәр ясап, жылы киёмнәр, оекбашлар, урын-жир һәм азык-төлек җыюны оештырган идек инде. Игелекле бу эшкә ярдәмә тигән барлык хатын-кызларыбыз һәм ир-егетләребезгә Аллаһының рәхмәтләре яусын. Бу язмага аларның барысын атап китү мөмкин түгел, әмма ихластан, чын күңелләр

рен биреп башкарулары, бердәмлекләре рас. Олы яшты булуына карамастан, Гыймадиева Сания апа йөрәк жылысын биреп, изге теләкләрен тели-тели бертуктамый жылы оекбашлар бәйләп тапшырып тора.

Үзләренә мәшәкәтләрен бер читкә куеп, мөмкинлегә һәм теләгә булганнар Кече Карамалның мәдәният йортына җыелып, июнь аенда да тагын 10 челтәр үрәп, махсус хәрби операциядәге егетләребезгә шулай ук азык-төлек, киёмнәр жибердек. Бу эшләренә дә мәрхәмәтле апа-абыйларыбыз ярдәменнән башка булдыра алмас идек. Изге эш жирдә ятмас, безнең бу эшәбез җиңү өчен, ил иминлеген сакларга киткән ир-егетләребезнең сау-сәламәт, исән-имин әйләнеп кайтулары, безнең кайгыртуыбызны тоеп, тыныч күңел белән хезмәт итүләре өчен ярдәм булсын. Әле менә сентябрь аенда да 15 маскировка челтәре, хәрби операциядәге егетләребез өчен азык-төлек тапшыру пунктына бәрәңге, төрлөсеннән яшелчә, күп итеп алма илтәп кайттык. Күрше Олы Карамал авылынан Галимова Энжәкәй белән Мөхәммәтшина Фиряя апалар, өлкән яшты булсалар да, жылы оекбашлар бәйләп китерделәр. Бу эшкә шул авылның башка апа-сеңелләре дә кушылды: күп итеп азык-төлек алып килделәр. Мәрхәмәткә мәрхәбә димичә, ни дисең?

Хөрмәтле уңган-булган апалар, фидакәр ир-атлар, тырыш энәкәш-сеңелләр! Илебәз язмышына бита-раф булмаганыгыз өчен барыгызга да чиксез рәхмәтләремне җиткерәм.

Мөнир ХӘМИДУЛЛИН,
Кама Тамагы муниципаль районының
Уразлы авыл җирлегә башлыгы.

Хөрмәтле укучыларыбыз!
Сездән хатлар көтөп калабыз.
Безнең адрес:
Казан, Декабристлар ур, 2.
e-mail: ssuum@yandex.ru

СУ БУҒЕННАН ӘНҚӘЙ КАЙТЫП КИЛӘ...

Гәлинә
ГҮЙМАДОВА

Тау башыннан инешкә таба салмак атлап
Ана төшөп килә. Артыннан бала-чага
йөгөрешә, бәбкә чыгарган казлар сукмак
буенда сагаеп карап кала. Үзе атлый,
үзе күңелен кузгаткан жырны көйли.

*Су буеннан әнкәй кайтып килә.
Каз каурые алган кулына...*

Үз әнкәсе исенә төшкәнгә, күз төпләре дымлана аның. Бераз туктап тын алгач, юлын дәвам итә. Бүген жиде бөртегенәң дә оя-нигезгә жыелган чагы. Балаларын исенә төшөргәч, ирен читенә елмаю куна. Аннан әңгәмәдәшенә борылып:

– Жиде бөртегемнең һәрберсендә парлы бала, шулай булгач, оныкларым ундүртәү минем. Хикмәти Хода... – дип шөкрәна кыла.

Без исә, кызыксынып, аңа төбәләбез. Чөнки беләбез: Буа районы Ташкичү авылында гомер кичерүче Наҗия Нуруллинаның күнел сандыгы хатирәләргә бик бай. Күпмесе белән бүлешер – менә анысын әлегә гөманларга гына кала.

– Тумышым белән Буа районының Норлат авылыннан мин. Мәгърифәтле, инкыйлабка кадәр биш жыл тегермәнле, ике мәчетле авыл иде ул. Бирегә 18 яшемдә килен булып төштем. Ташкичүнәң бәләкәйлегенә хәйраннар калып карап барганым истә...

Хәтеренең үткенлегенә сокланып, хикәятнең дәвамын көтәбез.

– Әйе, майның 14 ендә, 18 яшемдә килен булып төштем... Көзгә генә 19 ым тулды... Өч көннән соң Назыйр белән әнинен хәлен белеп килергә уйладык. Әмма туган йортымда бер чынаек чәй дә эчә алмадык. «Янасы-ы-ыз», дигән үзәк өзгеч сөрәнгә сискәнеп урамга йөгереп чыктык. «Үт этәче» йорттан йортка сикерде. Белмим, йорт малын коткара алучылар булдымы икән, безнең әнкәй әбине кочаклап урамда бер-нәрсәсез торып калды. Хужалыклары, йорт тергезешергә дип, колхозларга бүлеп биргәннәр икән. Әнкәй өлешенә «Родина» колхозы тигән. Бик еракта, кызым, дип сөйләгәнә истә. Менә шулай берьялгызы тырыша торгач, аякка басты. Без дә булдыра алганча ярдәм иттөк.

Мин әти тәрбиясен күрмәдем... Ул шулай ди дә, еракка төбәлеп, тын кала. Болай да сабыр хәрәкәтле, акрын-салмак кына хикәяләп сөйләүче героёбызның хәтер төпләреннән иң ерак истәлеген көн күзенә чыгаруын көтеп, без дә тын калабыз.

– Әнкәй сугыш алдыннан вербовкага язылып, Иркутск якларына

чыгып китә. Шул чыгып китүеннән Бөек Ватан сугышы тәмамланып, ике ел узганнан соң гына авылга кайтып егыла ул. Үзе генә түгел, авылдаш хатыны Мансура белән. Икесенен дә итәкләрендә берәр кыз бала... Әнкәй ирсез гомер итте инде ул. Әбкәй, әнкәй, мин ничек тә тырыштык, тырмаштык. Әнкәйнең тормышны авырлык белән тартканын күреп үскәнгә, мәктәпне тәмамлап укырга чыгып китү турында хыялланырга да курыктым.

Нажия Нуруллина әйтүенчә, аның әнисе Галиябану апа Иркутск өлкәсенең Слюдянский районы Култук бистәсенә жиһәрелә. Тарихи чыганаclarда бистәнең Култук дигән төрки атамадан килеп чыгуы искәртелә. 1902 елда биредә Кругобайкал тимер юлы төзелеше башлана, ә 1949 елга кадәр Олхин платосы аша аның дубляжы салына. Мөгаен, Норлат авылы хатын-кызлары әнә шул төзелештә катнашкандыр.

– Минем сорауларым күп иде, әмма әниңнең йөрәген бозып сорарга базмадым. Әгәр дә инде аның авызыннан берәр атама яки исем ишетсәм, аны хәтергә салып куярга тырыштым. Нәкъ менә шушы Култук кебек... Мин сизгезенчә сыйныфка укырга кергәндә ул авырый иде инде. Укуны тәмамлау белән аның урынына фермага сыер савучы булып урнаштым. Вакыт-вакыт ул эти дигән кешене искә ала: «Галиябану, заманалар гел болай авыр тормас, Мәскәүгә кайтып, дия иде», – дип, аны үзенчә аклап та куя. Күрәсен, ниятләре барып чыкмаган, юллары аерылган һәм ул аны авыр кичергән...

Мине Назыйр бер күрдә ошаткан, күрәсен, бер очраштык та, шуннан соң тынычлыкта калдырмады инде. 14 майда, безне көтәләр, әйдә, жыен, дип килеп керде. Көзгә кавышырбыз дип ниятләгән идек, егет кире уйларга жирлек калдырмагач, аңа ияреп кайтып киттем.

Ихата яшыләрне күңелле ыгы-зыгы белән каршы ала. Баксаң, сыерлары бозаулап ята икән. Кайнатасы килене белән күрешкәндә: «Бәхетле булырсың, кызым, авызың тулы сый булыр», – дип каршы ала. Иртәгәсен

никах укыталар да, кызның анасының ризалыгын алырга Норлат авылына кузгалалар. Тормышлары әнә шулай башланып китә.

Кайнана. Кем өчендер кадерле әни, ә кем өчендер... Нажия апа кайнанаһы күңеленә ничек ачкыч яраткан икән соң?

– Кайнанам белән 25 ел бер түбә астында, аңлашып, бер-беребезне хөрмәт итеп яшәдек. Минем өчен ул әни кебек якын булды. Әни дә: «Тормыш булгач, төрле хәл булып, телеңне тешләргә хәлең калмаса, көянтә-чиләгенә ал да, су буена төш. Агымсуда начар уйларыңны калдырып кайт», – ди торган иде. Шулай итә идек. Су юлы гомергә иң яраткан урыным булды. Әнкәй янына илтә торган юллар да кадерле иде. Аның белән бергәләп чәй эчә идек тә, кайтыр юлга кузгала идек. Йорттагы сүзгә әнкәйгә ташымадым, ул нейтраль урын булды. Кияве дә бик яратты үзен. Инде тәмам ялгызы калгач, Назыйр үзе сүз катты:

«Нажия, әбине алып килергә кирәк. Аны анда кем карасын инде, монда тәрбиядә булып», – диде. Әнкәй бездә нибары 45 көн торды. Васыятлырен әйтеп, риза-бәхил булып китте. Әнкәйне, теләген үтәп, Норлат зиратында, әби янәшәсендә җирләдек.

Акрынлап тәрбия мәсьәләсенә барып җитәбез. Нажия апа шуны сизгәндәй, мин дә, аталары да балаларга каты була белмәдек, дип куя. Мәгәр кулларын беркайчан да эшсез тотмый. Нажия апа үтә дә пөхтә, пакь кеше. Күршеләре дә шуны җөпли.

– Балаларга киёмнәрен каралтканчы кидермәдем, юеш ыштаннарын да шунда ук юып эләргә тырыша

идем. Үзем эштә булганда, бу эшне олыраклары башкарды. Вакытында юмасаң, агартып булмый бит аны. Вакытында эшләнгән эш хәерле. Эшкә әрсез булдым, кечкенә генә гәүдәле булсам да, җидешәр гектар чөгәндәр ала идек. Балалар вак, булыша алмый, Назыйр тракторда...

Бервакыт Гомәр абый: «Нажия, чөгәндәр алдыңмы?» – дип сорый. «Алдым», – дим инде. «Күпме?» – ди. «Җиде гектар», – дим. «Сукалап та бетереп булмый бит ул хәтлене», – ди. Шулай эшләнелгән, шулай яшәлгән инде.

...Ә иртәгәсен Ташкичүдә авыл бәйрәме булды. Шунда Нажия Нуруллинага Буа районының мактаулы гражданы дигән мәртәбәле исем бирделәр, ил-көнгә төпле балалар (улы Кадим Нуруллин – Габдулла Тукай исемендәге Татар дәүләт филармониясе директоры) үстереп биргәнә өчен Татарстан Дәүләт Советының Мактау кәгазен тапшырдылар, иңенә шәл салдылар.

Гомумән, күп балалы гаиләләргә дә, бергә-бергә озын гомер кичерүчеләргә дә, хәзерге вакытта уллары СВОда хезмәт иткән аналарны да зурладылар әлегә бәйрәмдә. Жәннәт – әниләрнең аяк астында шул, шуны онытмаска иде.

Р. С. Язманы Марсель Галиев сүзләренә Луиза Батыр-Болгари иҗат иткән «Су буеннан әнкәй кайтып килә» дигән җыр белән башлау да очраклы түгел. Айдар Фәйзрахманов җитәкчеләгәндәге Татарстан фольклор музыкасы дәүләт ансамбле әлегә җырга клип әзерләде. Аны Ташкичү авылында төшерделәр. Әнә шул клипта су буеннан ак яулыгын иңенә салып Нажия апа кайтып килә.

КҮҢЕЛ КЫҢГЫРАУЛАРЫ

Эльмира
ЗАКИРОВА

Булачак героем Кәтифә исемле икән. Хәмзина Кәтифә Арслан кызы. Алесеевский-га барып, үзе белән күрешкәнче үк, аны күзаллап карадым. Гарәп теленнән кергән әлегә исем «бәрхет», «хәтфә» дип тәржемә ителә. Кәтифәләр – көчле ихтыярлы затлар, үз даирәләрендә чын лидерлар. Тагын... Аралашучан, шат күңелле, күп нәрсә белән кызыксына торган, уңышка, бәхеткә төрөнөп яшәүчеләр дип тә язалар... Мөгаен, бу Кәтифә дә шундыйдыр. Аны Алексеевский әниләренең әнисе дип тә йөртәләр икән әле. Ничәмә-ничә хатын-кызга бала табарга булышкан тәҗрибәле табибә ул, Сәламәтлек саклау отличнигы дигән мактаулы исемне йөртүче абруйлы акушер-гинеколог. Хәер, доктор Хәмзиннар гаиләсе турында районда белмәгән кеше юк! Эти-әниләр үзләре дә, балалары да табиблар булсын да! ...Героем белән күрешеп, хыяллар, медицина, Гиппократ анты, бәхетле гаилә, балалар, яраткан шөгыйльләр турында сөйләштек, аның телне йотарлык өчпочмаклары белән сыйландык. Ул сөйләгәннәр Кәтифәнең күңел кыңгыраулары булып чыңлады.

Без – 180 еллык династия!

– Ирем Рәис белән эш стажыбыз 35 әр ел, икебезгә 70 ел була. Улларыбыз икесе дә безнең юлдан китте. Олы улыбыз белән киленебезнеке – 30 ар ел, кече улыбыз белән кече киленебезнеке – 25 әр ел дисәк, барысы бергә 180 ел килеп чыга, кыз! (Ул миңа ара-тирә кыз дип эндәшеп ала – Ә. З.).

Шулай шаярып-көлеп таныштырса да, ул арифметик саннарга горурлык та сыйган иде. Ире Рәис Шамил улы – Татарстанның атказанган врачы, гомер буге терапия бүлеген житәкли. Олы уллары Рәфыйк Алексеевскийда хирургия бүлгеге мәдире, хатыны Нахия шактый еллар акушер-гинеколог булып эшли, хәзер рентгенолог. Казан Кремлендә Татарстан Рәисе республиканың иң яхшы гаиләләрен кабул иткәндә, араларында Нахия белән Рәфыйк Хәмзиннар да була. Өч малайлары да инде хәзер студентлар, төпчәкләре исә Хәмзиннарның врач династиясен дәвам итеп, Ижевск медицина институтына укырга кергән был. Икенче уллары Нияз да, хатыны Лилия дә – врачлар, Казанда яшиләр. Аларның уллары мәктәп укучылары. «Безнең оныклар «ат»лар да «хан»нар инде, кыз, – дип көлә Кәтифә ханым. – Рәфыйкныкылар – Булат, Азат, Илшат, Ниязныкылар – Тимерхан да Әмирхан!»

– Ни өчен медицинаны сайладыммы? 4 яшемдә әтием авырып үлеп китте, әнием 30 яшәтә тол калды, бабам сукурайды. Бабамның күзләрен ачасым, кешеләрне үлемнән коткарып каласым килде, шуңа балачакта ук врач булырга теләдем. Класста мин санитарка идем. Кызыл хачлы сумка асып, и әлләкем булып йөри идем инде! Авылдагы фельдшер – «доктор апа» инде безнең өчен! Бөтен жире ялт итеп торган медпунктта тагын акушерка, санитарка да бар әле. Безнең өчен алар барысы да – «врач апалар». Менә шулар да күңелне алгысыткандыр. Авыл зур иде, мәктәп көчле иде. Иң яраткан фәннәрем химия белән география булды. Уку бик җиңел бирелде. Кәрәкәшле мәктәбен 1967 елда тәмамлап, Казан дәүләт медицина институтының дәвалау факультетына укырга кердем. Хирург буласым бик килә иде. Чөнки 8 нче класстан соң аягым авырып, район хастаханәсенә хирургия бүлегендә яттым. Үземне дәвалаган хирург шундый ягымлы, игътибарлы иде. Хыялыма ул да канат куйгандыр. Тулай торакта бер бүлмәдә яшәгән, миннән ике курска югарырак Роза гинекология буенча китте дә, и мактый укытучыларын! Мин дә аңа иярдем. Үкенмим. Шулкадәр кызыклы өлкә булып чыкты ул гинекология!

Ирем Рәис белән бергә, бер курста укыдык, бер тулай торакта яшәдек, 5 нче курста өйләнештек. Ул үзе шушы яктан – Юеш Көрнәле егете. Һади Такташның беренче хатыны Гөлчирә Хәмзина да шушы авылныкы бит. Кайнатам Шамилнең туганнан туган апасы! Шигъриятне, шагыйрьләргә яраткач, бу хәбәр миңа кызык тоелды, кыз... Монда 50 ел торам инде,

кыз дип сөйләшү алардан күчкәндер. (Көлә.) Интернатураны Әлмәттә уздым. Рәфыйгыбыз шунда туды. Баламны бездән берничә курс алда укыган Люция кабул итте. Ул акушер-гинеколог иде. Шунысы кызык: еллар узгач, Люциянең Нахиясе минем килең булды да куйды. Ә Ниязым Лилиягә «анатомичка»да лекциядә вакытта ук күз аткан булган. Юк-юк, килеңнәр димибез, икесе дә – үз кызларыбыз. (Бәхетле елмая.)

Мине гомергә безнең әниләрнең әнисе дип йөрттеләр

– Районыбыздан гына түгел, ераклардан да үземә кабул ителергә килгән бар хатын-кызларга рәхмәтле мин: сүземне тыңладылар, хөрмәт иттеләр. Үлем тырнагыннан алып чыккан кешеләрнең туганың кебек якин кешегә әйләнә икән ул. Табиб булып эшләгән елларымда андый очраклар да булды. «Үлә, үлә», дип, сыгылып төшкән көннәрем әле дә күз алдымда. (Күзләре яшьләнә.) Кайткач йоклап та булмый, төнге өчтә торып, чакырмасалар да, хәлен белергә хастаханәгә чыгып йөгәрәсен. Исән калып, күзләрен ачкан хатыннарда үзем бүләкләр алып бирдем. Үзләре белән хәзер дә аралашып торабыз. Иң курыкканым – авыруның үлеп китүе. Юллар юк чак. Һава торышы аркасында ни самолетлар очмый Казанга, ни Камада күпер юк әле. Чистайлар коткара иде инде авыр ситуацияләрдә. Бүгенгедәй хәтеремдә: 17 яшылек кыз, исемен үзгәртеп, Алия диик инде, бала тапты. Хәле авыр. Аналыктан кан китте. Аны туктату чарасын күрә башлауга, кан басымы 70 кә үк төште! 60 тан түбәнәйсә, аны күтәрәп булмый инде. Алиянең аналыгын алып, үзен теге дөңядән алып чыктык. Аллага шөкер, баласы да исән-сау туды. Янына бер кеше килмәде шул чакта... Бәхетле әни, бәхетле хатын-кыз бул, дип, Алиягә хушбуй бүлөк итеп сабуллаштым... Менә алар берсе дә оныгылмый, кыз... Чаллыда яшәүче безнең район кызы җәй көне әниләренә кайткан булган. Тулгагы башлангач, ашыгыч рәвештә Биләрдәге участок больницасына алып киткәннәр. Баланы тудырта алмый азапланып беткәннәр. Хатынның хәле авыр: яшәү белән үлем арасында. Шуннан 45 километр юл узып, Алексеевский хастаханәсенә алып килделәр. Ярып алырлык түгел, суы киткәннән соң инде алты сәгатәтән артык вакыт үткән. Бала дәрәс ятмый. Ул башның арт чүмече белән килергә тиеш, ә биредә безнең тел белән әйтсәк – «лобное предлежание». «Плодоразрушающая операция» ясарга туры килде. Әнкәсен коткарып калган өчен Алексеевскийда беренче тапкыр чәчәкләр алып килделәр миңа. (Елый.) Соңыннан Чаллыда ул ике бала тапты. Гел әйтәм инде: чәчләрем өйдә түгел, эштә агарды, дим. Безнең эштә ял да, бәйрәм дә, көн дә, төн дә юк. Врач көне буге эшли, төнлә дежурлыкка кала, йокламаган килеш икенче көнне тагын эшен дәвам итә. Һәм әле барысына да елмаерга, ягымлы итеп

■ Мин бик канәгать тормышымнан – өлешемә тигән көмешемнән...

эндәшәргә кирәк. Кайчагында дөвалаучы табибның хәле авыруныкына караганда да авыррак.

Йөрәгем аша үткәреп бала таптырган хатынны юбилеема чакырдым. Минем күңелемә бик якын булып кереп калган иде ул. Беренче баласы исән иде, икенчесе үле туган, өченчесен шулкадәр авыр тапты инде. Минем кулда төенчек кебек нәни кыз бала дөньяга аваз салды! Ачы тулгак газәпларын, исән-сау бала туу сөенечләрен әйтерсең үзем кичердем! Еллар узгач, ул кызының беренче баласына мин кендек әбисе булдым: ярып алып тудырттым. Менә шулай бер авылда яшәп, бер казанда кайныйбыз. (Кәлә.) Биредә күбесе минем аша үткән инде. Хатыннарыма рәхмәт, алар миңа кабул ителүгә язылып кына калмыйлар, эч серләрен бүлешәргә дип тә киләләр. «Авылда бөтенесен сөйләп булмый. Сиңа килеп, эчне бушатып китик әле, Кәтифә апа», – диләр. Кая барсам да, кочаклап алалар. Ачуланып, аборт ясамыйча кайтарып жибергән хатыннар: «И Кәтифә Арслановна, ярый әле ясамадың!» – дип рәхмәтләр укыйлар. «Менә бит ничек үстә!» – дип сөенәләр. Берсе килгән. «Мин инде авырымны төшертергә менеп яткан идем. «Ничә балаң бар?» – дип сорадыгыз. «Берәү», – дидем. «Ничә яшь?» – дип кызыксындыгыз. «9 яшь», – дип әйткән идем, «Бар, кайтып кит!» – дип жибердегез. Әле дә сөенеп бетә алмыйм: кызларым апалы-сеңелле булып, бер-берсенә терәк булып үсәләр. Рәхмәтләр яусын сезгә, Кәтифә Арслановна!» – ди. Миннән дә әйбәт кеше юк алар өчен. Мин инде аларга: «Бу минем малай, туена чакырырсың!» – дим. «Кызыңны кияүгә биргәндә мин дә киләм!» – дип, шул балаларны якын итәм.

Эзләп тапкан бәхет кадерле!

– Кеше сорый инде кайчак, нишлисез, диләр. Тормыштан рәхәтлек алып ятабыз, дим. Оныкларны рәхәтләнеп карадык. Башта мин йөрттем мәктәпләренә руль артына утырып. Аннары Рәис эштән туктагач балалар белән әвәрә килә башлады. Иң истә

калганы – балалар белән бергә караган кино-спектакльлар булды. Туфан Миннуллинның «Авыл эте Акбай»ен улларыбыз әле дә еш искә төшерә. Инде үз балалары белән дә караганныр. Казанга баргач, Лилия безне театр-концертларга, премьераларга алып китә. Иртән торабыз да скандинавия таяклары белән урманга чыгып китәбез. Күл буена төшеп, аккошларны сыйлап кайтабыз. Бик рәхәт яшибез. Кош-кортлар асрыйбыз, чебиләр алып үстерәбез. Гыйнварда рассадлар утырта башлыйм. Бәрәңгесен дә, кишәр, чөгәндәр, суганын да үзәбез үстерәбез. Азык-төлек программасын үтибез шулай. Балаларга да жиберәбез. Алар яшыләр, эшләре күп. Токмачын да кисеп бирәсем, өчпочмагын да пешереп жиберәсем килә. «Әни, сиңең фирменный өчпочмакларны сагынып кайттык», – дип килеп керүләре генә дә ни тора. Аның бер сере бар: мин һәрвакыт ике төрле итеп пешерәм. Төче камырга бик вак өчпочмаклар ясыям, ачы камырга – зурракларны. Кемнең күңеленә кайсы хуш килә инде. (Елмая.) Ә бакчабызда иртә яздан чәчәкләр күзләрен ача башлый да кара көзгәчә дөньяны ямьгә күмеп утыралар. Өйдәге гөлләрәм – бенджамин фикусы, сары розаннар, бегониялар, миләүшәләр, орхидеялар, глоксиниялар, цикламеннар – дусларым, сердәшләрем. Гади генә түгел алар: игътибар, ярату көтәләр, һәрберсенең холкы бар!

Иң яраткан жирем – китапханә. Иң яраткан шәгылем – китаплар уку. Татар мәктәбендә Тукай, Галимжан Ибраһимов, Тажи Гыйззәт томнарын укып үстек бит. Яңа китаплар кайту, журналлар килү белән үк китапханәчә кызлар шалтырата башлый. «Кәтифә апа, сөенче! «Сөембикә», «Казан утлары» кайтты! Килегез, көтәбез!» – диләр. Әле менә өйдә сакланган егерме еллык «Наука и жизнь»нарны укып чыктык, ун еллык «Смена» журналларыннан әллә никадәр мәгълүмат алдык. Кроссвордлар чишәргә, шигырьләр укырга яратам. Илдар Юзеев, Әнгам Атнабаев – иң яраткан шагыйрьләрем.

Яшьлегемне искә төшергәндәй,

Дәфтәр битен кичкә жыл ача.

Еракларда калган тавышыңны

Жил дә алып килми ичмаса...

Яшьлекне искә төшереп, Илдар Юзеевның «Янар чәчәк» спектаклендәге Фәүзия жыры искә төшеп куйды менә. Ә Әнгам Атнабаев инде, әлбәттә, «Бәхет»е белән күңелемә кереп урнашты.

Минем белән бергә бәхетем туган –

Өлешемә тигән көмешем.

Шул бәхетемне эзләп юлга чыктым,

Шул бәхетемне эзләп килешем.

Шул бәхетемне эзләп китеп барам,

Юлым сикелтәле, әремле...

Жиңел килгән бәхет – бәхет түгел,

Эзләп тапкан бәхет кадерле...

Никадәр матур әйткән! Миңа, безгә шулкадәр туры килә. Мин бик бәхетле!

■ татмедиа

100 мең сум

Бүләкләр уйнату
2026 елның
4 февралендә

Газета-журналларга
язылып телевизор һәм
башка бүләкләр от

ЯЗЫЛ

2026 елның беренче яртыеллыгына «ТАТМЕДИА» АЖнең ике басмасына языл (акциядә катнашучы басмалар белән tatmedia.ru сайтында танышып була)

Өлеге чараны оештыручы, кагыйдәләре, бүләкләр саны, уйнату вакыты һәм урыны буенча мәгълүматны tatmedia.ru сайтында белә аласыз. Акция 2025 елның 6 октябренән 2026 елның 20 мартына кадәр уздырыла. Гаризалар 25.01.2026 кадәр кабул ителә. Реклама. Яшь чикләве 16+. Бүләкләр рәсемдәгедән аерылырга мөмкин.

«ТАТМЕДИА» акционерлар җәмгыяте, ТР, Казан шәһәре, Декабристлар урамы, д. 2, ГРН 1071690057834

ЖИБӘР

«Акция» билгесен куеп, язылу квитанцияләренәң копиясен безгә 2026 елның 25 гыйнварына кадәр жибәр (телефон номерыгызны язарга онытмагыз!). Адрес: 420066, Казан шәһәре, Декабристлар урамы, 2 яки podpiska@tatmedia.ru

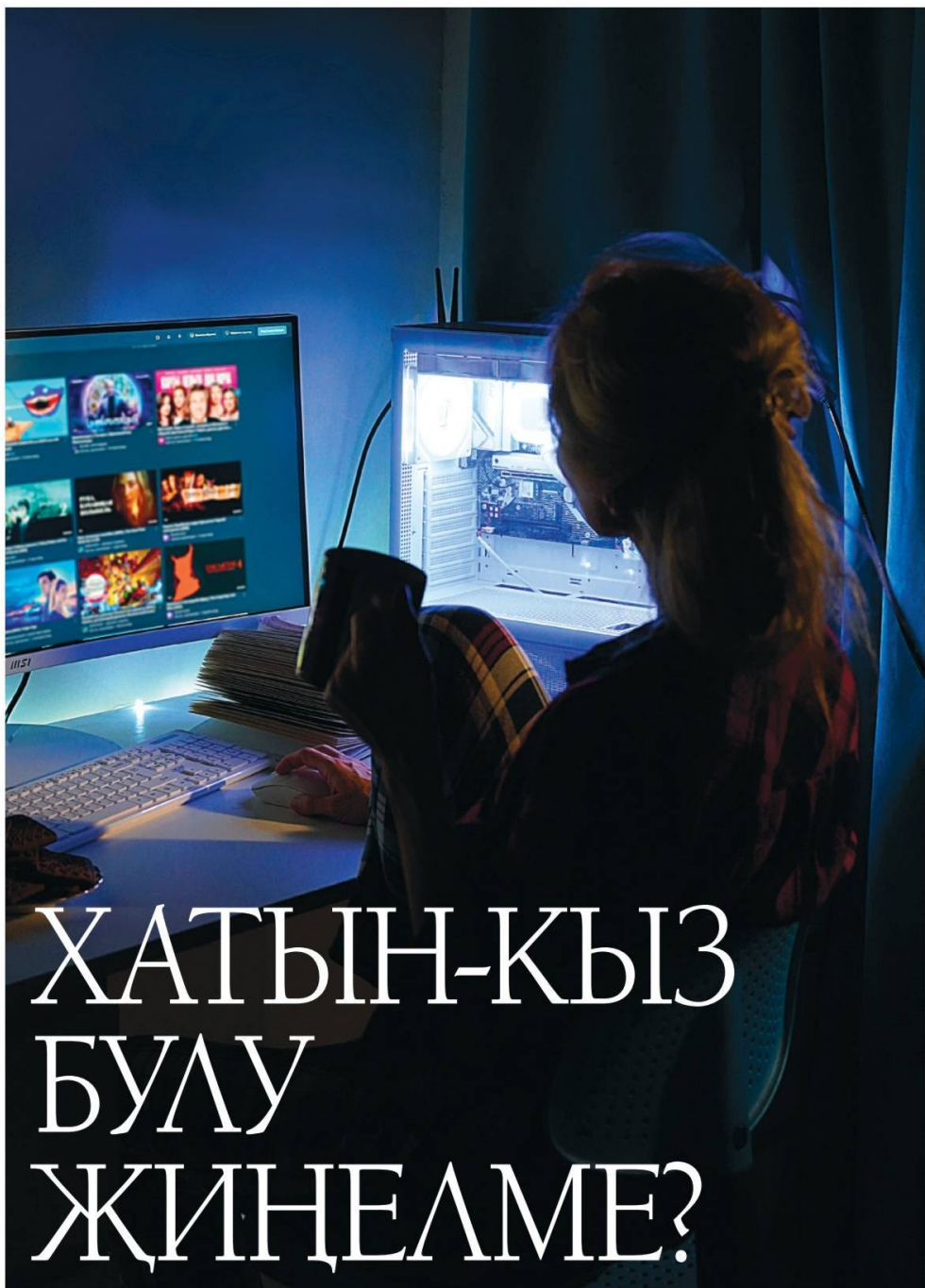
ОТ

Телевизор, тегү машинасы, вертикаль пылесос һәм башка бүләкләр от. Иң зур бүләк – 100 мең сум акча! Бүләкләрне уйнату 2026 елның 4 февралендә узачак.

Мин иртән үземне бик яратам, чөнки иртән мин әйбәтмен. Бүген коймак пешереп алырмын әле, борычлар өлгергән, лечо әзерлисә булыр дип, эшләрне планлаштырам. Балалар искә төшөп, ирексездән елмаеп куям. Әминә инде әллә кайчаннан бирле бергәләп бассейнга баруны сорый, һич вакыт табып булмый. Бүген алып барырмам әле. Үсеп килә бит кызым, аңа да күбрәк вакыт бүлгәргә кирәк. Улым Әмир белән кичә дә шөгылләнә алмадым, вакыт җитми калды. Бүген, һичшиксез, бу хатаны төзәтергә кирәк. 3 яшьлек улыма сөйләмне баету, тирә-як белән танышу, математик сәләтен үстерү буенча китаплар алып кайткан идем. Балалар бакчасыннан кайткач, ул көн сәен китаплар салынган букчасын күтәреп яныма килә. «Әни, әйдә дәресләр әзерлик!» – дип сорый. Тик мин аны: «Соңрак, улым, соңрак, эшем бетмәде», – дип бүлдәреп, компьютер алдына «Лунтик» мультфильмнарның карагач утыртам да, үзем эшкә чумам! Әмир бик ярата бу «мультфильмнарны», эш арасында бер колак белән үзем дә аларны ишетеп торам, һәрвакыт яхшылыкка өйрәтүче, дуслык, бер-береңә ярдәм итү, олыларны тыңлау кебек файдалы темаларны яктыртучы шундый тапшырулар барлыгына сөенәм. Аларны улым белән бергәләп караганда, анализлаганда, мультфильмның һәр темасыннан алынган дәресне «ныгытканда» бик яхшы булыр иде дә ул, тик, әлеге дә баягы, вакыт юк. Ярар, бүген ничек тә вакыт табармын, бергәләп карарбыз, әй Әмир сөенер инде, дип уйлыйм. Бу уйлардан үземә дә рәхәт булып китә.

Гөлнара
ГҮЙЛЕМХАНОВА

ХАТЫН-КЫЗ БУЛУ ҖИҢЕЛМЕ?

Сәгать җиденче ярты. Будильник шылтырарга ярты сәгать вакыт бар. Мин чәйнекне кабызып, тәрәзә янына киләм. Көн матур булырга охшаган. Чөгендер-кишерләрне йолкып куярмын бүген дип уйлыйм. Әле һаман бакча тәртипкә китерелмәгән, кайтарткан урман комы да, тирес өеме дә «кулның бушаганын» көтеп, шул килеш тора. Теплицада соңгы томатлар, борычлар өлгергән. Әй эш күп, ничек җитешергә белми-

сең! Эш... Шул вакыт кылт итеп кичә кич язып бетерелмәгән мәкалә искә төшөп, компьютер янына ашыгам...

Будильник шылтырау белән өйдә хәрәкәт башлана. «Минем носкиларны күрмәдеңме?» Иремнең «хәерле иртә» урынына һәр көн әйтелә торган сүз бу. Мин инде аларга игътибар итмим. Чөнки фйдасы юк. Элегрәк: «Тагын оныттыңмыни, кичтән күрсәттем бит!» – дип шелтә

әйткәләсәм дә, хәзер инде эндәш-
мичә генә аларны алып бирүне
кулайрак күрәм.

Аннары Әминәнең чәчләре белән
мәш киләбез, үрәбез-сүтәбез, тарата-
быз... Аңа әле тегеләй ошамый, әле
болай. Йокысы туймаган Әмирне
уятып, көен көйли-көйли киендер-
гәнчә, шабыр тиргә батасың. Әми-
нәне чәй эчертеп, тиешле витамин-
нарын капканын саклап торган
арада, «Машина әзер, житештегезме,
мин киттем», – дип, ишекте ирем
күренә. Житешмәгән булсак, соңга
калам, дип, китеп баруы да бик
мөмкин, шуңа ашыга-ашыга Әмир-
нең алмаш киёмнәрен, бакчага алып
барырга дип кичтән әзерләп куйган
«КамАЗ»ны, Әминәнең физкультура
формасын күтәреп, тышка ашыгам.
Чыккан арада өсне карыйм – киенеп
алырга өлгергәнменме икән?
Балаларны бакчага, мәктәпкә озатып
бетергәч, чурлап, үзенең барлыгын
белдәргән ашказанын тыңлап, ясал-
ган килеш эчәргә житешми өстәлдә
утырып калган чәй искә төшә...

...Кичләрен мин үземне ярат-
мыйм. Кичләрен миңа оят. Иртән
планлаштырылган коймак пешерел-
мәгән, Әминә белән бассейнга ба-
рырга да вакыт табылмады. Бакча-
дан кайткан улым китапларын
күтәреп янә бер-ике тапкыр яныма
килеп карады, аның белән шөгыл-
ләнергә тагын вакыт юк. Кая анда
лечо әзерләү, хәтта кызарып утыр-
ган борычларны, помидорларны
чыгып жыярга да вакыт булмады.
Тирес өеме яныннан мин, аны күреп
тагын эч пошмасын өчен, күзнә
йомып диярлек үтеп киттем. Бала-
ларга шулкадәр аз вакытым калган
өчен үземне тиргим. «Әх, ичмасам,
нәнәйләр дә юк, нәнәй кеше күп
нәрсәләргә өйрәтә алыр иде бала-
ны», – дип уфтанам. Тагын эшне
гаеплим, кешенеке кебек, өйгә
«ияреп кайтмый», көннеке-көнгә
бетә торган эш булмады бит, дип,
эчтән генә сукранам. Башта мең
төрле уй, мең төрле языла башлап
ташланган мәкалә, тегесен ачыклай-
сы, монысының төбенә тоз коясы
бар, әле теге районнан зарланып,
берәр жимерелеп барган объектка
чакыралар, әле бу авылда су юк. Әле

тегендә бәйрәм – яктыртырга кирәк,
әле монда проблема – хәл итә алма-
гач, газетадан ярдәм көтәләр...
Кайчак иремә карап көнләшәм,
ул машинада рәхәтләнеп музыка
тыңлап йөри ала. Ә минем баш чат-
нар чиккә җитә, чөнки мескен баш
миенең бер секунд та уйсыз торганы
юк. Шуларны тәртипкә китерәм дип,
көнен уйлыйсың, төнен уйлыйсың.

Әлбәттә, мондый хатын белән
ир-атка кызык түгел. Аңа бар вакы-
тын үзенә бүлгән, сөеп-назлап кына
торган хатын кирәк. Ә синең ба-
шыңда – пособие ала алмаган инва-
лид, әнисе ташлаган сабий, балала-
ры караудан баш тарткан 90 яшьлек
әби, жимерелгән юллар, бөлгән
колхозлар... «Дөнъяны син генә агар-
та алмыйсың, үзең проблема түп-
лыйсың», – дип, сине ничәнчә тап-
кыр акылга килергә чакырган тор-
мыш иптәшен, аптырап, кул селти...

Шул сүзләрдән соң тагын бер
тапкыр: «Әх, мин дә нормаль кеше
булсам иде ул!» – дип уфтанасың.
Нормаль хатын-кыз булып, балала-
рыңны теге түгәрәккә, бу түгәрәккә
йөртеп, иреңне көн саен бәләш-
кыстыбийлар белән сыйлап, кадер-
ләп кенә яшә иде дә бит! Нәрсәгә
кирәк ул сиңа дөнъя проблемасы?
Туган тел, милләт язмышы дип баш
ватмыйча, жәмәгать эшләрендә
чабып йөрмичә генә дә яшәп була-
дыр бит? Нәй, нинди рәхәттер шун-
дый тормыш! Якыннарыңның үпкә
белән төбәлгән карашын тоймау –
нинди зур бәхет булып иде! Бакча-
ның чүбе дә вакытында уталыр,
тәрәзәләр дә жәй уртасында түгел,
вакытында юылып иде...

Хатын-кызга иҗат белән гаиләне
бергә алып бару авыр. Әйе, үзеңнең
житешмәвеңне, ялкаулыгыңны аклау
кебек яңгырый. Әмма чынлап торып
иҗат эше белән янасың икән, иң
кадерле кешеләргә вакыт калмый.
Билгеле сәхнә артистлары, жырчы-
лар белән очрашканда шул сорауны
бирми калмыйм. Кызып-кызып
уңышлары турында сөйләгән шәхес-
ләрнең, гаилә, балалар турында
сорау биргәч, янып торган күзләре
сүнә һәм гел бер эчтәлеккә җавап
ишетелә: «Кызганыч, балаларга,
гаиләгә вакыт бик аз кала шул...»

Яраткан эшен белән хушлаша ал-
магач, шулай «ярты-йорты» яшәвең-
не дәвам итәсең. Балаларга тиешле
игътибарның яртысы гына төшә,
тормыш иптәшенә – яртысы гына...
Мин инде бу эштән ике-өч тапкыр
китеп карадым. Әмма һәрчак кире
кайттым. Язу, иҗат – безнең гомер-
лек чирдер, күрәсең. Бу диагноздан
котылып булмый. Шуңа, минем
бу «чир» аркасында якыннарым
интекмәсен дип, ярага тырышасың,
көндәзге вакытны аларга бүлеп,
төннәрен язасың. Чираттагы тапкыр
«миңа караганда эшен кадерлерәк
инде», дигән үпкәне ишетмәс, «нин-
ди эш, бүген якшәмбе бит?!» дигән
аптыраулы карашка тап булмас
өчен, жидегә, юк, кырыкка ярыла-
сың. Шулай төн йокыларын калды-
рып эшләгән эшеннән ямь дә
тапмасаң, аның бер кирәге дә бул-
мас иде. Тик ничек кенә сәер ише-
телмәсен, шул тынгысыз, авыр
эшеннән әйтеп бетерә алмаслык
канәгатьлек табасың, ансыз яши
алмыйсың шул. Коймаклар пешерел-
ми калган көннәрен саны жыелып,
атнага тула. Ниһаять, инде дә сузар
әмәл калмагач, кәгазыләреңне кал-
дырып торып, берәр камыр ашы
пешереп аласың, тормыш иптәшен:
«О, бүген бездә бәйрәм икән!» – дип,
шаяру катыш төрттерә-төрттерә
өстәл артына утыра. Әниләренә
бернәрсәгә житешмичә өзгәленүен
күреп торган балалар, ашагач, рәх-
мәт әйтеп өстәл артыннан торып
китә. Син үзеңне батырлык эшлә-
гәндәй тоясың. Һе, ничек инде
батырлык булмасын? Кышкылыкка
31 банка лечо эшләнгәнме? Эшлән-
гән! 18 банка гөмбә тозланганмы?
Тозланган! Кыяр-помидорлар бар-
мы? Бар. Компотлар? 40 банка!
Ә инде жыеп кайткан гөмбәләрне
эшкәртеп, синең төнге өчтә ятуың-
ны, барысы да яратып ашаган лечо-
ны ярты төн пешергәннең өйдәге-
ләр белмәсә дә ярый. Аның каравы,
ике эш бергә эшләнә: кул борычлар-
ны турый, ә баш чираттагы мәка-
ләне уйлый...

Әлеге мәкалә дә узган төн кәбестә
тозлаганда туды. Шулай җайлаша-
сың инде, чөнки икесе дә – гаилән
дә, эшен дә бик кадерле.

МИН – ӘНИ КАРЫНЫНДА...

Рәйхан ГӘРӘЕВА

Аю да баласына аппагым, керпе
дә баласына йомшагым, ди...
Бу мәкальне белмәгәннәр юктыр.
Ана өчен баласы – бәгырь
жимеше, ул аның өчен барына да
әзер. Тик һәркем яратуны үзенчә
белдерә – анысын да
истән чыгармаска кирәктер...
Әнинең яратуы – яратам дип
әйтү генә түгел... икән...

Әти-әниемнең беренче һәм бердәнбер кызлары мин. Кечкенә чакта кешедә булмаган уенчыклар, курчаклар, өйдә берүземә ике бүлмә (берсе – уен бүлмәсе, икенчесе – йокы бүлмәсе) булганын хәзер дә үзенә күрә бер рәхәтлек белән искә алам. Тик кул арасына керә башлагач, әти-әнинең алларына утыртып сөйгәннәрен хәтерләмим. Авылда эш күп, минем көч житә торганны гел үземә кала иде. (Гаиләдә бердәнбер булуның зур минусы бу.) Үсмер чакта: «Их, абыем булса, әни белән печәнне ул өяр иде, мин чыкмас та идем, карны ул көрәр, миңа калмас иде, апам булса ипине ул басар, өйдә әнигә ул булышыр иде», – дип уйлауларым әле дә истә. Укытучы булып эшлэгән әниемә мәктәптән өйгә дә иярәп кайта эш, житмәсә, малтуары... Мине алдына утыртып, бәпләп утырырга вакыты булмагандыр да инде аның. Әтинең дә алай иркәләп утырганын хәтерләмим. Тик әби-бабайлар өчен (бигрәк тә бабай өчен) мин аерата кадерле идем.

Шушы урында туктап, баш миләрегезне кытыклап үткән бер уйны укыгандай итим әле: кемне генә элек әти-әнисе иркәләп-сөеп утырды икән, заманасы башка иде, дисезме?! Үсмер бала – кечкенә бала түгел, ул инде зур, диләр. Ә шулай да... 10 нчы сыйныфта укыганда яңа дуслашкан иптәш кызыма кунакка бардым. Алар шөһәрдә яши иде. Гаиләдә ике кыз. Кунарга калдым. Кич иптәш кызым, аның әти-әнисе, сөңдесе белән бергәләп сугыш темасына йөрәккә үтеп керерлек фильм карадык. Соңыннан иптәш кызым әтисенең куенына кереп, ә мин аның әнисенең итәгенә ятып еладык... Минем елый-елый әти-әни

белән кино карап утырганым булмаган, күрәсәң. (Авылда нинди кино карап утыру инде ул, шул Бразилия сериалларын гына әйтсәң инде.) «Елап утырып эш бармый, башлаган эшенең жиренә житкер, тотынгансың икән – ташлама, тырыш, эшлөгәннең кеше өчен булса, өйрәнгәннең үзен өчен, елама, каш ярылып күз чыкмаган», – дип үстерделәр мине. Кайчакларда, әни мине ярата микән, дип тә уйлап куя идем хәтта. Елыйсы килгәндә – елап, берәз иркәләнеп аласы килгәндер. Үсмер чак бит... (Хәзер генә ул үсмерләргә башка мөнәсәбәт.) Елыйсы килгәндә еламау – хисләргә тыю, диләр хәзер. Эмоцияләргә тыңларга, йөрәккә ишетергә, күңел кушканча эшләргә өйрәтә шул замана белгечләре.

Белгеч дигәннән, бер танышым белән сөйләшеп утырганда бу миңа нәкъ шул белгечләрнең фикерен житкереп, күңелне ишетер өчен тән терапиясенә баруы турында әйтте. Миңа да кызык тоелды. Телефонын сорап алдым. Терапияне үткәрүче Ләйлә миңа уңайлы киёмнәр кияргә һәм үзем белән зур жәймә дә алып килергә кушты. Өйдәге ал жәймәне кыстырып, күңелемне тыңларга, эмоцияләремне чыгарырга өйрәнергә дип киттем...

Ягымлы елмаеп каршы алды мине психолог. Чәйнең карасымы, яшелеме, су эчәсезме, ди... Яшел чәй сорап алдым. Мин чәй эчкән арада жәймәмне алып, йомшак булсын өчен спорт ковригы да салып, матур итеп жәеп тә куйды. Мин инде баланы мунчага алып баргандагыча төрәдер дип уйлыйм. «Ничек уңайлы – шулай утыр», – диде бу миңа. Нишләп төрми икән, ник миңа утырырга куша дип, башта югалып калдым. Ә аннан, жәймә янына килеп, әкрән генә тезләнгәч, әллә ничек тораташтай катып калдым. Аяк-куллар мине тыңламый кебек, акыл карыша... Юк инде, теге жәймәгә утырасы килми, спорт ковригы янына тезләнгән килеш тик утырам... Ләйлә минем халәтемне сизгәндәй, әкрән генә аңлата башлады: «Курыкма, хисләреңне тыйма, башың белән уйлама, тәнең ничек кирәк үзе шулай эшләячәк, син карышма, аны тыңла. Үзеңне мәжбүрләмичә генә кереп утыргач, мин сине бүләккә төргән кебек кенә итеп төрермен. Теләгән вакытта моннан чыга аласың, тик ашыгып чыкмаска тырыш, яме, ышан үзең...» Бу сүзләргә ишеткәч, күземнән мөлдәрәмә тулып яшь ага башлады. Минем ул жәймә эченә керәсем килми кебек, нәрсәдәндер куркам... Шулай да утырдым, Ләйлә мине төреп, әкрән генә үзенә таба авыштырып, кочагына алды. Мин нәкъ ана карынында кебек. Күз яшьләре ага да ага, елыйм... Туктый алмыйм... Бермәлне көләсе килә башлады. Тыелып кына булмый бит, ярып елаган бала кинәт кенә көлә башласын әле. Кычкырыпмы-кычкырып көләм... Сабый чактагы кебек рәхәт итеп көләм, риясыз көлү... Шундый рәхәт иде бу минутта. Миңа жылы, миңа тыныч. Берәздән күңел болгана башлады. Тик анысы тиз үтте кебек. Аннан, әйтергә дә оят, үзем дә сизмәстән, баш бармагым авызыма таба килә башла-

ды. Акыл белән аңлайм, тик берни эшли алмыйм. Бармакны авызга кабып утырып булмас дип, баш бармак битен авырттырмый гына тешлим.

Ә шулай да бер уй башымны бораулай: әни минем белән ник сөйләшми?.. Һәм үзем дә сизмәстән: «Әни, син мине яратасыңмы?» – дип кычкырып жибәрәм... «Яратам, әлбәттә, балакаем. Мин сине бик яратам, көтеп алган бәхетебез бит син безнең. Кемгә охшарсың икән, әтиңем, әбиңем, бабаңамы?» – Ләйләнең тыныч кына әйткән бу сүзләреннән кабат күңелем тулды. Миңа монда болай да рәхәт, жылы иде, бу сүзләрдән соң әниңең яратуын тойгандай булды. Бермәлне тозлы помидор ашыйсы килә башлады... Мин бит аны уйлап кермәдем дә монда. (Әниңең июль аенда бер хезмәттәшеннән өч литрлы банка белән тозлы помидор сатып алганы, шуны рәхәтләнеп ашаганы турында соңыннан белдем.) Берәз яткач, бу халәт мине туйдыра башлады... «Бер кузгалмыйча гына ничек ятып була инде», – дип, икенче якка әйләнеп яттым һәм «әни»нең беләгенә тотындым... Аннан уң яктан – кабырга астында авырту тойдым. Берәздән ул бетте тагын. (Әни атлап йөргәндә, мин аның уң кабыргасы астына тибә торган булганмын икән, моннысын да әни миңа соңыннан гына сөйләде.)

Икенче якка борылган килеш ятам шулай... Рәхәт... Шулай күпме ятканмындыр, кинәт кенә чыгасым килә башлады... Елый-елый башымны төртәм, этенәм, тик чыга алмыйм, ә бит жәймәгә бәйләнгән дә... Һаман тартышам. Ник чыга алмыйм соң дигән уй башымда әйләнә. Мышык-мышык киләм, борыным тыгылды... Хәлсезләнеп берәз ятканнан соң, әллә нинди көч белән тагын этенә, башым белән төртә башладым, сул як жилкәмнең тагын да ныграк күтәрелеп куйганын тоям, чыгасым килә... Тагын бер талпыныш, тагын бер, тагын... Һәм мин елап беткән «сабий»ны «кызым», дип, «әни» кочагына ала. Шулай берәз яттым әле, аннан Ләйлә әкрән генә минем өскә жылы япма каплады.

Тән терапиясеннән чыгу белән беренче эш итеп әнигә шалтыраттым. Үзем сөйлим, үзем елыйм. Аның минем белән авырлы чакта шундый ук халәт кичергәнне ишетеп шаккатам. Әниңең тулгагы башланып бәбиләгәнгә кадәр өч көн вакыт үткән. Бу көннәрдә ашарга да хәле булмаган әнием: «Көчән әйдә, балаңның хәле бетә, үтерәсәң бит аны», – дигән акушерка. Өч көн ашамаган, көчәнергә дә егәрә калмаган әниемнең мине сау-сәләмәт килеш тудыра алуын ишетү тагын бер шаккаттыра.

– Әни, ә син беләсәңме, мин «синең карының»да чакта: «Мине яратасыңмы, әни?» – дип сорадым. Син бит миңа яратам дип әйтми идең, әни... Ә мин анда ул яратуны тойдым, һәм миңа бик рәхәт иде...

– Безне яратам, дип, алга утыртып сөймәделәр шул, кызым, без дә иртә кул арасына кереп үстек. Иркә-назны тоеп үсмәгәнгә, мин дә коры булганмындыр инде. Аңлайм, кайчак артык коры булганмындыр, тик мин сине үземчә яраттым һәм яратам, кызым!...

– Мин дә сине бик яратам, әнием...

КЫЗЫМА ДИП КАНАТЛАР ТЕГӘМ

Лилия
ГӨРӘЕВА

«И кызым, сабыр бул. Утын бирсә, аны сүндерергә суын да бирә ул, – дип юата торган була аны дәү әнисе Минзифа. – Күрәчәгең булса, күркә кочаклап йоклайсың. Беркемнең дә сарае буш түгел, сарык булмаса, тавык булса да ябалар...» Сабыр итми кая барасың? Була, аның да: «Ни өчен? Бу сынауны миңа нинди гөнаһларым өчен бирдең?» – дип Аллаһка инәлгән чаклары да булмый түгел. Авыру бала белән нишләр ул, кемнәрдән ярдәм көтәр?

«Гомерем буена күтәреп йөрергә кушасыңмы аны миңа? Минем дусларым балаларын күтәреп түгел, житәкләп йөртә», – дип, ире чыгып киткәндә, кызына әле 2 яшь тә тулмаган була. Аякларына егылып елар, китмәвен сорап ялыныр, дип

көткәндер. Өч елдан соң кире әйләнеп кайта ул кайтуын. Берни булмагандай, сезнең белән яшисем килә, дип, ишекне ача да керә. Бу кешегә карата күңеле бер каткан Рузилә аны инде кабул итә алмый. «Шушы еллар эчендә син миннән бер тапкыр булса да,

ничек яшисең, дип сорадыңмы? Ә бит минем яшисем килмәгән вакытларым да булды. Тормышыма синә яңадан кертеп, йөрәгемне кабаттан яралыйммы?» – ди ул аңа. «Менә анысын син түгел, бала хәл итсен», – дип, кызы яткан бүлмәгә юнәлә әти кеше.

«Әни ничек уйласа, шулай була. Моңы ул гына хәл итә ала», – 5 яшьлек балага каян килгәндер бу зирәклек, Рузилә аңа бүген дә гажәпләнә.

Рузилә Бәдретдинова белән без кызларыбыз беренче класста укыган чактан ук таныш. Аның кызы Рената белән минем кызым Зилә элеккеге классташлар. Дүрт елының һәр көнен мәктәптә уздырган бу ханымга карап соклана идек. Без балаларыбызны ишектән кертеп жиһәрәбез дә, тизрәк үз эшебез белән йөгәрәбез. Ул кичкә кадәр монда. Иртән сигез тулганда килә дә, дәресләр бетми торып, мәктәптән чыкмый. Юк, укытучы да, тәрбияче дә түгел Рузилә. Гомумән, биредә эшләми. Көнен мәктәптә уздыруы бары кызы хақына. Ике кулы белән култыгыннан тотып парта артына кертеп утырта да, коридордагы диванга сөялә. Калдырып кайтып китсә, тәнәфсләрдә класстан чыга алмыйча, ялгызы гына моңаеп утырып бит баласы, кирәк йомышын үти алмыйча тилмерер... Югыйсә Ренатаны өйдә генә торып та укыта алыр иде ул. Аны иртүк елата-елата уятып, киендереп, өченче каттан кулларында күтәрәп төшереп (пандусны аларга бары 2019 елда, анда да Рузилә моның өчен җаваплы кешеләрнең ишекләрен кат-кат шақыганнан соң гына куялар әле), карга-яңгырга карамый мәктәпкә йөртмәсә дә беркем гаепләмәс иде. Әйе, кызына белемне укытучылар өйгә килеп тә бирә алыр анысы. Ә аралашу? Бу дөньяның, кешеләрнең нинди булуын кайдан белер ул, гомумән, яшәргә ничек өйрәнер? Дәресләр тәмамланганын көтеп, һәр көнен мәктәптә уздыруы да менә шуның өчен инде. Башка балалар белән бергә үссен кызы, үзен ялгыз итеп сизмәсен... Моның өчен барысына да түзәргә риза ана йөрәге.

Алар ияләнгән инде: узып баручыларның борыла-борыла артларыннан карап калуларына да, сиздермәскә тырышып кына үзләрен күзәтүләренә дә. «Күрәсеңме, әнисен тыңламыйча баскычка менгән дә, егылып төшкән», – дип, тиктормас сабыен тыйган әниләре ишетеп, елмаеп кына куя Рузилә. «Нишләп Рената йөри алмый?» – дигән сорауны еш бирәләр аңа. Бу сораудан үксеп

Дөньяда яхшы кешеләр бик күп икән. Рената туганчы ни өчендер моңа әллә ни игътибар итмәгәнмен.

елап жиһәрмәскә дә үзәндә күптән көч тапкан ул.

Әгәр... Алты айлык авырлы чагында көчле стресс кичермәсә... Вақытынан алда суы китмәсә... Баласын инде таба башлаган Рузиләне табиб калдырып чыгып китмәсә... Аның болай эшләргә хақы булмавын Рузилә соңыннан гына белә. «Көчән, бәгырькәем, көчән! Балага зыян китерәсең бит. Башы кысылып калды, көчән!» – дип, анын-дагы акушерка ничек кенә өзгәләнсә дә, смена алышынып, янына икенче бер табиб килмичә, тулгакны көчәйтә торган препарат билгеләмичә, кызы туарга ашыкмый. Килодан чак кына артыграк булып туса да, житлекми туган балалар бүлегендә бер айдан артык авырлык жыеп ятса да, сигез айга кадәр барысы да әйбәт кебек була.

– Бик тыныч бала булды. Күзгә күренеп үстә, – ди Рузилә кызының сабий чакларын искә алып. – Ай саен педиатрга күренеп тордык. Күренгән саен, кило ярымга арткан, дип сөенеп кайтып китә идек. Ренатага сигез ай тулды. Аның һаман да терәүсез генә утыра алмавына аптырадым. Беренче улым Раил дә ашыгыбрак туган иде, ләкин ул сигез айда инде утырды. Ренатаны күтәрәп, неврологка киттем. «Сез җитлегеп туган балалар белән чагыштырмагыз, – диде табиб. – Аның үсеше безгә акрынрак бара, ашыктырмагыз». «Гәүдәсе авыр, симерткәнсез, шуңа күрә утырмый», – диделәр. Ашавын чикләп, бер яше дә тулмаган баламны диетага утырттым. Кемгә генә күренсәк тә, шикләнәрлек сүз әйтүче булмады. Югыйсә утырмавына гына түгел, аякларын аз селкетүенә дә игътибар итәргә кирәк булган да бит...

Неврология бүлегенә беренче тапкыр дәваланырга кереп ятканда, житлекми туган балалар бүлегендә бергә булганнар монда инде өченче тапкырын килгән булып чыкты. «Сез әллә авылда яшисезме? Ун ай буе нәрсә көттегез? Мөмкин кадәр тизрәк

дәвалана башларга кирәген беркем дә алданрак әйтмәдеме?» – дип гажәпләнде андагы табиблар.

Хастаханәдән безне «перспективалы» дип, өметләндереп чыгардылар. Бер яшь тә ике айда тагын килдек. Анысында инде инвалидлык рәсмиләштерергә куштылар. Кызымның диагнозын беренче тапкыр шунда ишеттем. «Туган вақытта имгәнү нигезендә килеп чыккан балалар церебраль параличы». Кабул итәргә теләмәдем. Дөресен әйткәндә, ышанмадым. Безгә бит теге юлы андый диагнозны куючы булмады, «перспективалы», диделәр. Минем өстәлгә сыгылып төшкәнәмне күреп, табиб юатырга ашыкты: «Сез нәрсә? Бу бит бер генә елга. Инвалидлык алсагыз, дарулар бушлай булыр, санаторийларда бушлай дәваланырсыз, ул сезгә светофорның яшел уты кебек, күп нәрсәләргә юл ачачак...»

Инвалидлыкны башта – бер, аннары ике елга бирделәр. 5 яшендә инде 18 яшькә кадәр озынайттылар. Менә шул чагында тәгәрәп еладым.

Шулай да ана йөрәге кызының диагнозы белән килешергә теләми. «Менә тагын аз гына тырышсак... Тагын бер-ике тапкыр реабилитация узсак... Кайдадыр бик яхшы табиб бар икән, шуңа гына күренсәк...» Кешене өмет яшәтә, диләр. Өмет бирешмәскә көч тә бирә.

– Өметем шулкадәр зур иде. Бернәрсә белән испләнмичә, үз-үземне аямыйча, Ренатаны аякка бастыру үе белән генә яши башладым. Елга икешәр тапкыр аның белән Реабилитация үзәгенә барабыз. Анда дәвалану айларга сузыла. Казанга кайтсак, массаж, бассейн, күнәгүләр... Атнага ике тапкыр өйгә логопед килә. Олы улым белән Ренатаның яшь аралары 14 ел. Мин ул вақытта улым турында бөтенләй оныттым. Әле ярый Казанда эти-әнием булды.

Иртән әниләре белән бакчага баручы балаларга карап шулкадәр кызыга

идем. Минем дә кызымны шулай житәкләп бакчага илтәсем, эшкә барасым, кешеләр арасында буласым килде. Кызыма билгеләнгән пенсиягә һәм аны караган өчен миңа түләнгән 10 мең акчага яшәүнең нәрсә икәннән үз башына төшкәннәр генә аңлый ала.

Башлангыч сыйныфларда яхшы укыды Рената. Укытучылары Румия Зөлфикаровна гел мактый иде үзен: «Тиз яза. Башка балалардан алдарак язып бетерә», – дип үсәндереп торды. Ә менә рәсем ясау аңа авыр бирелде. Куллары хәрәкәтләнсә дә, вак эшләрне эшләгәндә бармаклары барыбер тыңлап житкерми шул.

Бишенче класстан Рената инде өйдә генә укырга мәҗбүр булды. Бер кабинеттан икенчесенә күчеп йөрер өчен тәнәфес вакыты гына житми иде аңа. Житмәсә, янбаш буынына операция ясатырга туры килде. Гел утырып кына торганга, бер як буыны чыккан, икенчесе кузгалган, диделәр. Ясатыргамы, ясатмаскамы, дип, озак уйландым. «Тора-бара ул сызланачак һәм ятып кына тора торган булып калачак», – диде табиблар.

Операцияне Чабаксарда ясадылар. Ике аягын шпагатка жыйган хәлдә сизгез атна буена гипста ятарга тиеш булып чыкты. Гипс астында тәнненең кычытулары! Аны салкын гына баса ала иде. Өстемә ике кат юрган ябынам да, кондиционерны тулы куәтенә кушам... Анысы әле түзәрлек булган икән. Гипсны алгач, каткан буыннарны яздыруы күпкә авыррак булды. Ренатаның кычкырганын күршеләр ишетмәсен өчен авызына мендәр каплайым да, шакыраеп каткан аягын ничек тә бөктерергә тырышам... Аңа кагылып та булмый, шулкадәр авырта. Рената ул авыртуны әле дә сөйли. Икенче аягына операция кирәк булмас, дигәннәр иде. Култыгыннан тотып йөрткәндә тора-бара анысы да эчкә таба каерылып китә башлады. Инде артта калды дигән газапларны өр-яңадан кичердек. Белмим, буыннарын яздырырга үземнең тырышлыгым житеп бетмәдеме, операция аркасында шулай килеп чыктымы – аңарчы аягын үзе күтәрәп ала алган кызымның атлау хәрәкәте бетте. Моңарчы мукәләп йөри алса, анысы да онытылды.

Мәктәпне өйдә генә укып тәмамлады Рената. ЕГЭ биргәннән иске алсамчы?! Бер камераны табуреткага урнаштырып, Ренатаның алдына куйдылар. Икенчесе арттан бөтен бүлмәне төшерә. Комиссия членнары дүртү! «Класс белән биргәндә дә өч кенә кеше тикшерә, бер балага дүрт кешелек комиссиямени?» – дип көлдән инде. Биремнәрен инкассация машинасы белән алып килеп, камера алдында ачтылар. Рус теленнән сочинение язганда Рената ручкасын төшереп жибәрде. Үзе кузгалганчы алып бирим дип, бүлмәгә йөгереп кергән идем, мине шунда ук: «Ярамый! Шпаргалка керттеләр, дип, экзамен нәтижеләрен исәпкә алмаячаклар», – дип туктаттылар. Комиссиядәге укытучы камерага таба борылып, хәлне аңлатты: «Ручка төште. Без аны хәзер идәннән иелеп алабыз...» Андагы киеренкелекне күз алдына китерсәң! Шулай да Рената молодец, имтиханнарны яхшы тапшырды.

Хыялы университетка керү, юрист булу иде аның. Тик шул елны... мин бирештем. Гел авыр күтәргәнгә эчке органнарыма, кан тамырларыма зыян килгән булуы ачыкланды. «Балаң ялгыз калмасын дисәң, бүгеннән үзеңне кайгырта башла», – диде миңа операция ясаган хирург. Уку икенче планга күчте. Шулай да 18 яшьлек кыз нәрсә беләндер шөгыльләнәргә, киләчәккә планнар корырга тиеш. Компьютер, телефон, интернетны яхшы белгән Рената жанына якын шөгыльне үзе тапты. Хәзер ул фото һәм видеолар монтажлау һөнәрен үзләштерә. Интернет аша аралашкан дусларының фотоларынан туган көннәренә, бәйрәмнәргә бүләк итеп матур коллажлар ясаудан башлаган иде. Зур булмаган заказлар ала, үзен чөлтәрле маркетингта сыный. Бу өлкәдә әле беренче адымнарын гына ясады.

Рената тугач, алдымда барлык юллар да өзәлгән кебек тоелган иде миңа. Ә ул киресенчә булып чыкты. Аның белән икәү күпме дөнья күрдек, кайларда гына булмадык. Хәтта тауларга кадәр мендек. Һәм мин шул чагында яхшы кешеләрнең бик күп булуын аңладым. Үз туганнарымны айтмим дә. Әтиңең бертуган энесе

Данил абый күрше йортта гына яши. Арча районы Курса Почмак авылындагы төп йортта селәсе бар. Бәрәңге кирәкме, алмасымы, яшелчәсеме – Рузилә, китерәбез, дип кенә торалар. Былтыр октябрь аенда аягымны сындырдым. Февральдә генә урамга чыга ала башладым. Авыр вакытлыбызда кемнәр генә ярдәм кулы сузмады безгә. Үз әнием яныбызга ук күченеп килде. Астагы күршем: «Рузилә, көрәгенче бир, машина урыныңны кардан чистартам», – дип менгән. «Кирәкми, без әле барыбер чыга алмыйбыз», – дисәм дә, «Матур булып торсын, кары бозланса, ничек чистартырсың аннары», – диде. Каршыдагы йортта яшәүче берәү, култык таягы кирәк булса, бездә бар, дип әйтеп жибәргән. Өске катта яшәүче олы яшьтәге Мәдинә апа ишегемне шакыды: ташлыысы чүбәң юкмы, дип сорый. «Кибеттән кирәк әйберенче әйт, алып кайтып бирәм», – ди. Күрше подъездда яшәүче үзбәк егетләре, эштән кайткач, Ренатаны урамга алып чыгышалар. Хәзер аны өченче каттан коляска белән үзем генә алып чыгып, үзем генә менгерә алмыйм. Үзенең әти-әнисе урынга калганчы, ирем Ренат булыша иде. Күптән түгел кайнамамны жирләдек, хәзер менә кайнатам урын өстендә. Бер-беребезгә рухи ярдәм генә итә алабыз әлегә.

Бүгенгә кадәр кызымны аякка бастыру уе белән генә яшәдем. Нинди бәя, нинди хак түләсәм дә, кызым гына йөрәп китсен, дидем. Хәзер менә бөтен уем: «Мин булма-сам, балам ничек яшәр?» Бар кайгырганым шул.

Рената кечкенә вакытта күргән бер төшем истән чыкмый. Төшемдә ак каурылларны бер-берсенә беркетеп, зу-ур ике канат тектем. Янәшәмдә утырган Рената, син нәрсә ясыйсың, дип сорады. «Кызым, йөрер өчен сиңа аяклар бирә алмадым, мин сиңа очар өчен канатлар тегәм. Син шушы канатларны тагып, очып йөрерсең», – дидем. Мөгаен, төшемдәге ул канатлар мин кызыма бирергә тиешле хыял канатлары булгандыр...

Аяклар алып барып житкерә алмас жирләргә дә хыял канатлары алып бара бит.

Ә УРАМДА ЯФРАК ЯВА...

Гөлнара ЖӘЛИЛОВА

Хатын-кыз дөньясы бик серле ул... Әйе, без – гажәеп кызык затлар. Ир-атлар ғына түгел, кайчак үзөбездә үзөбөз дә аңламыйбыз. Андый мисаллар – адым саен...

Берегезгә дә яңалык ачуым түгел, хәзер нык рәхәт заман килде: кулда телефон, интернет эшләп тора, балаларга үсеш өчен бөтен шартлар булдырылган. Без дә яшәгән инде: авыл башында китапханә, андагы китапларның сиксән проценты – татар язучыларыныкы, утыз проценты – чит ил әдәбияты. Яңалыклар, тышкы дөнья белән элемтә – почтаһон алып килгән матбугатта. Кырыкмаса-кырык газета-журнал алдыра идек бит, билләһи!

Хәзә-е-е-р... Икенче дәрәскә ясалма фәһем ярдәмдә презентация ясап килергә, әле басылып чыкмаган ниндидер китапка нигезләнеп (өзеген онлайн сатып алып була!) проект әзерләргә... Мәскәү Мәгариф министрлыгы яңа бәйгә игълан иткән, синең балаң башкалардан читтә калмаска тиеш: тели икән, лабораториядә ачыш ясасың, берәр яңа прибор уйлап тапсын, беркем тотынмаган темага реферат язсын... Мәйтәм, тоташтан яфрак ява урамда – гербарий беркемне дә кызыксындырмыймы ул?!

Әти-әниләр, дәрәсрәгә, әниләр (баланың укуы белән кызыксынган әтиләр меңгә бер инде ул) рәхәткә чыкты. Эштән кайтабыз да түшәмгә төкереп тик ятабыз: хәзер бит алга киткән заман, баланың көндәлегә кәгазгә түгел, электрон – үзең күзәтеп торасың. Ә аны гел күзәтәсе генә килеп тора! Көне-төне! Йоклаганда да шуны ғына уйлап ятасың, шуны күзәтер өчен гүпчим йокламас идең! Көндөзләрен ул сине теләсәң дә тынычлыкта калдырмый: «Кара инде, ничәнчә дәрәс башланган да, тарих дәрәсеннән ничәле куйганнар?» – дип, гел кыбырсытып тора...

Менә шул. Кайтасың эштән. Иң беренче нишлисәң? Дәрәс, телефоныңны ачасың, «Моя школа»га басасың. Ул пароль сорый – кичә генә эшләгән паролеңне тән чыкканчы корт чаккан – эшләми. Кертәп жиберә ул сине «Госуслуги»га. Андагы паролеңне искә төшергәндә, ул синең паспортыңны, күз төсөңне (уңы белән сулы бер төстә идеме әле?), әниеңнең кыз фамилиясен, әтиеңнең машина номерын сорый. Тиз генә яңадан «Моя школа»га керәм дисәң – ул инде кабат яңа пароль уйлап табарга куша. Аннан кабат расларга кирәк... Ашыкмыйсыңдыр бит? Юктыр, син бит диванда бәбчәкләреңне генә уйлап түшәмгә төкереп ятучы ӘНИ (!), өйдә күзгә кырып салырлык эшәң дә юк, сиңа ашарга пешерергә дә кирәкми... Тукта, читкә киттем. Кая кергәнием әле? Бу урынсыз сорау түгел, чөнки онытып кына кара – паролеңне кабат искә төшерәсе була! Бөтен кушымтада да бер үк пароль куллану – иң җиңел юл булып иде дә бит. Ярамый шул... Ә менә шуның аркасында сине «ватсалар»? Балаларыңның мәктәптә алган билгеләрен бөтен дөньяга рисвай итсәләр? Менә шулай булса, нишләрсәң? Юк, ялкауланарга ярамый. Пароль уйлап тап һәм шундук скрин яса, тик кире диванга килеп яттым дигәндә, кайсы кушымтага кергәнеңне генә онытма...

Кечесенең мәктәп чаты – ватсап һәм Сферум. Һәркайсы икешәр. Берсе – укутучылы чат, анда без барыбыз да тәрбиялә, «ак пирчәткелә». Икенчесе – уклаулы, табалы әниләр чаты. Букет төсә, конфет маркасы, конверттагы акча темасына үз фикереңне белдереп кенә кара... Олысыныкы – МАКС. Әмма «аралашу, бөтен мәгълүмат МАКСта» дияр өчен ватсап чатыбыз да гөрли.

Әминәнең музыка мәктәбе чаты – Сферумда. Аны бигрәк тә яратам. Ул минем хәтер шикелле: йоклый-йоклай да, аннан дөмбөрт – кинәт бөтен нәрсәне исенә төшермәсенме! Ачып жиберәсәң кайчагында, синең кергәнеңне белептер инде, СМС жибереп куя. Баксаң, ике атна элек бу көнне дәрәс булмаска тиеш булган икән. Нигә ашыгып йөрергә? Әмма Сферумсыз айсыз төн кебек – аннан башка яшәүне күз алдыбызга да китермиз.

Telegram! Анда Мәрһәмнең югары уку йортына әзерлек төркеме. Кирә-ә-ә-к! Моңысы да бик кирәк. Telegramсыз кеше була димени?! Менә теге дәрәстә, мисалга, Герасимова килмәгән, чукуынчык... Балаларның системалы рәвештә соңга калып дәрәскә керүләре бернинди кысаларга да сыймый. Ах...

Жәмгысы 14 төркемдә (балаларым икәү генә югысә!) нинди гөнаһларың өчен утырганыңны искә төшереп, «Моя школа»ны – «Госуслуги»га, «Госуслуги»ны – документларга, документларны – балаларга, балаларны – төркемнәргә, төркемнәрне – МАКСка, МАКСны – Сферумга, Сферумны – ВКонтактега, ВКонтактены – үзең, үзеңне космос белән тоташтырарга маташып идентификация (күз төсә, ботинка үлчәме, әтигезнең кыз фамилиясен хәтерлисездер ич?) үткәндә шундый бәхет хисләре кичерәсәң! Ярый шундый алга киткән заманда яшибез! Һәммә нәрсәне җиңелләштереп бетердек, бөтенләй җиңеләп кенә бетмәсәк инде... Парольләр язылган теге блокнотны югалтудан ғына Аллаһы Тәгалә үзе сакласын. Ә болай – дөнья рәхәт, дөнья киң! Гербарийлар ясадыгызымы соң, мәйтәм?..

Фото: Анна Арахамия

ДӨНЬЯ МАТУР! ДӨНЬЯ КИН!

Гөлнур
САФИУЛЛИНА

Көндөзлөрөн үл – Мәскәүдәге бик зур бер компаниянең бүлек житәкчесе: аның кул астында әллә күпме кеше эшли. Берсеннән-берсе катлаулы мәсьәләләр хәл итә. Казанны бик ярата, берничә илдә, шәһәрдә торып караганның соң аны яшәр өчен иң рәхәт, иң жайлы шәһәр дип саный. «Казанны ташлап китә алмыйм», – дигәч, компанияләрендә бары аңа гына онлайн эшләргә рөхсәт иткәннәр. Ә кичләрен, ялларын Нәргизә ШӘРИПОВА... байкерга әйләнә. Мотоцикл аның өчен транспорт чарасы гына түгел, үл – аның күңел таләбе. Нәргизә адреналин гына эзләми, аңа байкерларның фәлсәфәсе якынрак: мотоцикл тавышы, очсыз-кырыйсыз юл, таң ату, кичке шәфәкъ күренешләре, юл читендәге кафеларда эчкән кавһә тәме, ышанычлы дуслар...

Мотоциклларга бу мәхәббәт кайдан башланды, Нәргизә?

– Очраклы гына дияр идем. Берсендә шулай уйлыым: «Кешеләрнең нинди генә шөгыльләре юк, ә мин үземдә бернәрсәгә карата андый зур теләк тоймыйм», дим. Дуслар белән очрашкач та шул хакта сүз чыкты. «Ә сиңа интернет «интересное» дип нәрсәне тәкъдим итә?» – ди алар. Ачып карадым. «Матай да матай минем анда», – дим. «Ул сиңа шулкадәр ошыймы?» – диләр. Аннан кемдер искә төшерде: «Син бит янәшәдән матай узган саен борылып карап каласың», – диде.

2016 елның август ахыры иде бу. «А» категориясенә кайда укырга була икән дип автошкола эзли башладым. Үземнең өй янында ук таптым. Укыдым, категорияне алдым. Хәзер матай кирәк бит инде дип уйлыым. Акча жыеп, язга алырмын дип хәл иттем. Ул елны ирем белән аерылыштым, ипотека түлим... Мәскәүдә эш тәкъдим иткәч, бер икеләнми шунда күчендем. Язга матайлык акчам да жыелды. Ул чакта Казанда йортым бар иде әле: көтелмәгән чыгымнар килеп чыкты да, жыйган акчам өйгә кереп китте... 2018 елның язы житте. Инде шлемым да, перчаткам да бар. Тик акчага тагын башка урын килеп чыкты... «Барыбер алам!» – дим. Бурычка кердем. Шулай итеп, иң беренче тапкыр матайга Мәскәүдә утырдым. «Анда йөрәп булмый бит», – диләр күпләр. Куркыныч иде, билгеле... Тик метроны бер дә яратмыйм, өстәвенә, эш тирәсендә парковка да бетте. Кар төшкәнчә йөрдем ул елны. Беренче сезонда бөтен кеше дә шулай, чөнки матайда йөрү сиңа ошый! Суык та куркытмый. Алыштырасы киём-салымны офиска, шкапка илтеп куясың да... Шулай итеп, үзем өр-яңа дөнья ачтым – байкерлар белән таныштым. Беренче сезонда Мәскәү тирәсеннән ерак китмәдем әле, чөнки матаем кечкенә иде – Сергеев-Посадны гына карап кайттым.

Матай алдым, тик моны бит әле әңиләр белми. Пропискам аларда булгач, штраф та аларга килгән. «Бәхет хаты»н әни ачкан һәм барысын да аңлаган. Ул минем белән бер атна сөйләшмәде... Апаларның кайсыдыр аңа: «Ә үзеңне оныттыңмы?» – дигән. Алар гаиләсендә иң беренче булып машинага әни утырган. Алма агачыннан ерак төшә алмый бит инде...

Икенче сезонның башында авариягә очрадым. Матайны гараждан чыгарганга өч көн кенә иде әле. Алдымда барган машина ишегалдына борылганда утын кабызмады, ә мин аны узып китәргә теләдем. Машина аша очып чыктым... Ул чакта куртка алган идем инде, экипировкада булгач, артык зыян күрмәдем – кулым гына бәрелде. Ә матаем менә ярамаслык хәлгә килде.

Бу юл һәлакәте бер нәрсәне аңлатты: матайга утыргач, мин һәрвакыт куркырга тиеш. Казан хатын-кызларының «WindRose MCC» мототөркеме әгъзасы мин хәзер. Без анда 12 кыз. Һәр елны берәр темага календарь әзерлибез һәм шуны сатудан кергән акчага шәһәрдә акцияләр үткәрәбез. Аларның барысы да куркынычсызлык кагыйдәләрен төгәл үтәргә багышлана. Быел менә яз башында ук уздырган мотоликбезда ГИБДД хезмәткәрләре, «ВКЕ» мотомәктәбе директоры,

юрист катнашты. Алар мотоцикллар белән бәйлә юл һәлакәтләрен тикшерделәр, ничек моны булдырмаска дигән сорауга бергәләп җавап эзләдек. Ул, гадәттә, «УРАМ» экстрим-паркында уза, һәм анда бик күп кеше жыела. «Игътибар, мотоциклист» дигән акция кысаларында исә был Ирбис заправкалар чөлтәре белән кол-лаборация ясадык: мотоцикллар юлга чыга, дип, яз саен шулай машина йөртүчеләрнең исләренә төшерәбез.

Курыксаң гына юлда исән каласың. Мотоциклчы юлда бик күренми, шуңа күрә аңа дөньясын онытырга ярый. Ниндидер фажига килеп чыга икән, моңа машина йөртүче дә гаепле булырга мөмкин, әмма бу бит сиңең гомереңне кире кайтармый, алган жәрәхәтләрнең дә беркайчан китми. Мотоцикл – машина түгел, ул ачык, бәреләсәң икән, аяк-кулың, башың бәрелә, алар имгәнә. Менә шуңа күрә шәһәрдә йөрергә бик яратмыйм, күбрәк сәяхәтләргә чыгам. Трассада миңа тынычрак. BMW F850GS Adventure – өченче матаем. Биш ел элек алдым. Ул – сәяхәтләргә йөри торган мотоцикл, аның белән иң ерак юлларга да чыга алам.

Иң беренче сәяхәтегез кая булды?

– Авариядән соң икенче матай алдым, беренче тапкыр ерак юлга аның белән чыктым әле. 2020 ел иде ул, локдаун вакыты. Читтән торып эшләүгә күчтек – офиска барырга кирәк түгел. Нәкъ шул вакытта торган фатирымны да бушатуымны сорадылар. Мәскәүдә нишлим инде хәзер, дим. Башкалада әйберләренә вакытлыча сакларга калдырырга заманча складлар – Антресоль бар. Мин дә әйберләремне шунда тутырдым да... Кырымга чыгып киттем. Берүзем! Анда чикләүләр ул кадәр үк кырыс түгел иде, әмма кунакханәләр эшләми. Бер кырым татарына туры килдем – ул мине үзенең сөңлесе дип урнаштырды. Өч ай эчендә матай белән бөтен Кырымны урап чыктым. Юлсыз урыннарда да үтәргә туры килде, егылдым да – мотоциклым асфальт юлдан йөрергә генә ярыш икән дигән нәтиҗә ясадым.

Германиядә яшәп алырга туры килде, ә 2021 елда Казанда эшли башладым. Шул вакыт бер мотосалоннан телефоныма реклама килде. Тест-драйв уза аласыз дигәннәр. Яңа мотоцикл алу турында уйламасам да, нигәдер барырга булдым. Утырып карауга, бу минекә, дидем... Байкерлар аны «гусь» дип тә йөртә, чөнки алгы өлеше казың башын хәтерләтә. Багы зуррак, 24 литр бензин сыя. Сәгатенә 120–130 километр тизлек белән барсаң, 500 чакрымга житә.

Яңа мотоциклым белән беренче тапкыр Эльбруста булдык без. Үзем генә бардым. Тур сатып алу түгел инде бу... Беренчедән, миңа матайда йөрү ошый. Юлда машинада йөрергә дә яратам, әмма бу бөтенләй башка. Машинада син тирә-юньне күзләрең белән генә күрәсәң, ә матайда гәүдәң, тәннең һәр күзәнәге белән дә тоясың.

Икенче зур сәяхәтем Казаннан Төркиягә булды. Тагын берүзем чыгып киттем. Ялым иде, ашыкмыйча, туктый-туктый, карыйсы килгән жирләрен карап, бер атнада Аланиягә барып життем. Күп түгел, 2500 чакрым гына юл уздым... Бер ел Төркиядә яшәп кайттым. Матай бе-

■ Алтай.
Катунь елгасы
ярында.

■ Тагын
бер мэхэббәтем –
жылкәнле
яхталар.
Камчатка.
2025 ел.

лән Аланиядан Каш ягына, Мармариска бардым. Күбрәк йөрермен дип уйлаган идем, чынлыкта иң аз йөргән мотосезоным булды ул – эссе комачаулады.

Ә иң күп йөргән мотосезоным узган ел булды. 27 мең километр! Шунуң 10 мең чакрымы – Памир белән бәйле. Казакъстан, Кыргызстан, Үзбәкстан һәм Тажикстан аша бардык. Анда берүзем бара алмаячагымны белә идем. Әмма күрәсе килү теләгем шундый көчле иде! Кирәк бит: танышларымның Памирга жыенучы танышлары килеп чыкты. Юлдашларымның жәйге ялы озынрак иде: кире кайтканда Дүшәмбедән Казанга кадәр тагын берүзем кайттым. Худжандга кадәр юл ярыйсы, аннан Шымкентка кадәр куркынычрак булды. Заправкага туктагач, син берүзеңме әллә, дип сорамыйча калмыйлар. «Юк, дуслар белән, хәзер килеп житәләр», – дим. Шактый кыйммәт техникада йөрим бит... Беренче тапкыр Эльбруска барганны хәтерлим. Алдан маршрут төзедем, беренче чиратта тукталу урыннарын планлаштырдым: анда кунакханә булырга тиеш. Әлбәттә, парковка белән! Үземә генә түгел, матаема да берни янамасын. Ир-атлар палаткада да куна аладыр. Хәер, юлда танышкан байкер кызлар арасында да: «Палаткада гына кунам», – диючеләрне дә очратканым булды. Ә мин, дөресен әйтәм, куркам. Үземне ышанычлырак тою өчен баллон да йөртәм, хәтта пычак та, әмма барыбер шикләндерә. Элиста шәһәрәндә Слава дигән байкерның Байк-Пост дигән урыны бар – байкерларны бушлай кундырып чыгара. Әмма мин анда тукталмадым – гаражда йоклыйсым килмәде. Чиләбедә дә бер байкер-сәяхәтче таныш байкерларны өендә кундыра – аның шартлары күпкә әйбәтрәк. Бензинга гына акча жыеп юлга чыгып китүчеләр байтак – алар өчен Россиядәге Байк-Постларның адреслары, телефоннары күрсәтелгән махсус карта бар. Казанда да Байк-Постлар бар, безгә дә байкерлар күп килә. Ә юлда яхшы кешеләр барыбер күбрәк очрый. Памирдан кайтам шулай. Төнлә юлда йөргәргә яратмыйм, шуңа күрә кояш баеганчы туктарга тырышам. Ә ул көнне караңгыга калдым.

Юл начарланды. Кызылорда тирәсе иде ул. Кинәт яңгыр башланды – «дождевик» кияргә дә өлгермәдем. Ниһаять алда бер мотель күренде. Хәзер жылынам дисәм, урын юк, диләр. Ә мин суга төшкән кебек – бөтен жиремнән су ага. Шул вакыт ике хатын-кыз килеп керде. «Сезнең бүлмәгез өч урынлы», – ди ресепшендагы ханым аларга. «Безгә бит ике урынлы гына кирәк», – ди болар. Каяндыр тәвәккәллек килде: «Кертегез әле мине үзегез белән», – дип сорадым. Шымкенттан Екатеринбургка баралар икән. Мин дә ул көнне Шымкенттан чыктым. «Без сезне юлда күрдек, хатын-кыз дип кенә уйламадык», – диделәр. Керттеләр!

Шлемны салганчы руль артында хатын-кыз утырганын күпләр белмидер дә...

– 2020 елда Мәскәүдән Казанга матайда кайттым. Локдаун вакыты әле. Казанга кергәндә Осиново бистәсе янында бөтен машинаны туктатып тикшерәләр. Минә дә туктаттылар. Өстемдә кара төстәге иркен куртка, шундый ук чалбар. Документларымны суздым. «Сез кызмыни?» – диде ГИБДД хезмәткәре шаккатып.

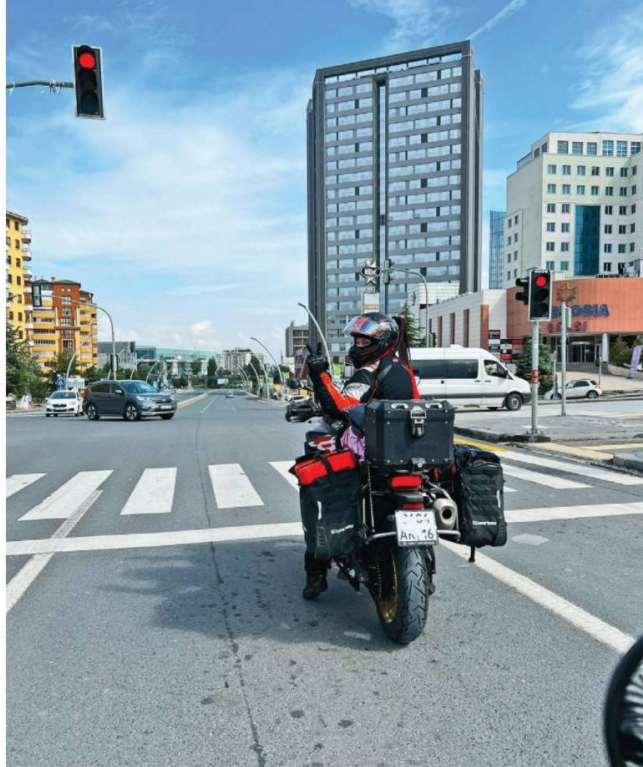
Сәяхәтләргә берүзең чыкканда заправкаларда бик игътибар итәләр. Кайчак ир-ат белән исәнләшкән кебек исәнләшергә кул сузалар, ә син шул вакыт шлемыңны саласың...

«Бу бит хатын-кыз шөгыле түгел, нигә өйдә утырмайсың», диючеләр дә бар... Казанда байкер кызлардан гына торган бер чат эшли – анда 200 дән артык кеше. Бу сүзне ишетүен аларның һәрберсе яза... Безнең «WindRose MCC» мототөркеменә нигез салучы Юлия Кузнецова матайда инде 19 ел йөри! Алар кайчандыр клуб оештырырга теләгәч, ир-ат мотоклубларынан килеп: «Нәрсәгә кирәк бу сезгә?» – дигәннәр. Ә кызлар: «Безнең шулай ук матайда йөрисе килә һәм йөри алабыз», – дип расларга теләгәннәр. Хәзер инде безне мотодөнья хөрмәт итә. Байкер кызларның барысында да эчке ныклык – стержень бар.

■ Камчатка.
Жңир чите!
Анда – башка
бер жйргә дә
охшамаган
матурлык.

■ Тәркиянең
башкаласы
Әнкарада.
2023 ел.

Байкерларның һәммәсә дә тизлек яратамы?

– Барысы да кешедән тора. Минем үземә тизрәк кирәк. Вакыт та барыбер чикле: ял вакытына дип кенә китәсең бит – ерак барам дисәң, көнгә 1 мең чакрым үтәргә тиешсең. Әмма трассада һава торышына, юлның ниндигегенә дә игътибар итмичә булмый. Туктап карыйсы килгән жйрләр күп. Туктарга теләсәң дә, туктарга ярамый торган урыннар да бар. Тажикстанда булганда Әфганстан чигенә үк барып життек. Андагы тауларның матурлыгы! Илләрне икегә аерып Пяндж елгасы ага. Тик туктап хозурлану түгел, тизлекне өкрөнәйтәргә дә ярамый – каршы ярда автоматлар белән йөриләр. Куркыныч, шул ук вакытта күңелдә: «Мин менә кая килеп життем!» – дигән сөенеч тә бар... Һәр яңа сәяхәт дөньяга карашны үзгәртә, шуңа да күргән саен күбрәк күрәсе килә. Быел менә Камчаткага бардым. Тагын бер мавыгуым бар – жылкөнле яхталар. Төркиядә булганда укып, права алган идем. Күптәнне хыялым чыңга ашты – Тын океанда биш көн яхтада булдык!

Байкерлар арасында нинди хорафатлар бар?

– Үз шлемыңны башка кешегә киеп карарга бирергә ярамый дигән хорафат барлыгын беләм. Ерак юлга чыкканда, матайга: «Мин бүген өйгә кайтмаска да мөмкин», дигән уй белән утырам. Нәкъ менә шушы уй юлда мине саклап йөртә кебек... Матаем белән сөйләшәм дә әле мин! Бигрәк тә авыр маршрутлар үткәндә. Төркиядән Казанга без Ләйсән исемле бер дус кызым белән кайттык. Юлда безне навигатор таулардан алып китте. Һәм берзаман юл бетте... Менә шундый вакытта матаң белән сөйләшәсең инде: «Жаныкаем, әйдә, без булдырабыз!» – дисең... Сүз уңаеннан: Ләйсәннең өч баласы бар, әмма бу мавыгу аңа комачауламый.

Байкерларның экипировкасына игътибар итмәү мөмкин түгел...

– Матурлыктан бигрәк, ул җайлы булырга тиеш! Экипировка – безнең саклану чарасы. «Башта экипиров-

ка аласың, ә сдачага – мотоцикл», – ди байкерлар. Минекә кебек авариядә, мәсәлән, күпләр иңбашын сындыра, ә мине ул чакта мотокуртка коткарды. Төрлө чаклар була инде. Памирда әнә 44 градус эссе иде. Анда куртканы теләсәң дә киеп булмый, ә ансыз мин үземне шәрә итеп тоям... Матайда шортыдан гына йөрүче кызларны да күрәсездер. Мин үзем чалбарсыз утырмыйм, чөнки Кырымда егылып, торбага аягымны пешердем... Экипировкадан соң минем өчен иң мөһиме – аптечка. Нәрсә генә юк анда! Ул да юлда миңа бер ышаныч бирә: ни генә булса да, кул астымда барысы да бар дип уйлыйм. Ә болай һәр чираттагы сәяхәتكә алган әйберләрең кими бара. «Дождевик» кына үземнән калмый – аны һава торышы әйбәт дип күрсәтсә дә, алырга кирәк. Яңгырда чылансаң, шунда ук туңасың.

Рәссам яки шагыйрь кебек үк, байкер булып туарга кирәк, диләр. Дөрестер. Минем өчен ул – яшәү рәвеше. Тормышымны матайдан һәм юлдан башка инде күз алдыма да китермим. Аны аңлату да авыр... Юл ул синең уй-фикерләреңне үзгәртә. Юлда син телефонга карамыйсың, интернетта утырмыйсың, китап укымыйсың – үзең белән үзең генә каласың. Иң мөһиме – үзеңне үзең алдамыйсың. Башка вакыт андый чаклар да була. Ә юл алдауны яратмый... Юлда син табигать белән бер бөтенгә әйләнәсең: яңгыр сиңа ява, кояш сине кыздыра, җил сиңа исә... Яңа илләр, яңа жйрләр күргәндә күңелендә яңа хисләр туа – дөньяны аңлау килә. Коптерым бар – һәр сәяхәттән әллә никадәр видео белән кайтам. Кабат караган саен шул мизгелләр яңара... Памирдан кайтканда Казакъстанда ком буранына эләктем. Яннан шундый каты җил исә, томан кебек берни күренми. Аны онытып буламы?!

Бер мотосезонны ябуга икенчесен көтә башлыйсың. Яңа планнар корасың, маршрут төзисең, ялыңны көйлисәң. Дөнья шулкадәр матур – күрәсе килгән урыннар шундый күп! Барысына да өлгерәсем килә. Киләчәктә «мин менә шунда бармадым» дигән үкенечләр белән яшәмәс өчен...

ДЕПРЕССИЯ

Күпләр депрессияне вакытлыча гына күңел төшенкелеге дип уйлый һәм бу халәтне еш кына көз белән бәйли. Чынлыкта, депрессиянең ел фасылларына бәйләнеше юк. Аның белән язын да, жәен дә авырырга мөмкин. Бүген дөньяда 2 миллион 800 меңнән артык кеше депрессия диагнозы куелган.

Диләра НЕВМЕРЖИЦКАЯ,
клиник психолог,
Казандагы 20 нче
сырхауханәнең персонал
белән эшләү буенча
баш табиб урынбасары

Депрессияне үз вакытында һәм тиешенчә дөвалау таләп ителә. Аның белән психотерапевтлар шөгыльләнә. Психотерапия, дару препаратларыннан тыш, тормыш рәвешен үзгәртү, күбрәк хәрәкәтләнү, физик эш башкару, дөрес туклану һәм тиешенчә йоклау шулай ук депрессиядән чыгарга ярдәм итә. Депрессиядәгә кешегә социаль ярдәм дә мөһим.

Күп кешедә психотерапевт үтә дә җитди рухи авыруы булганнарны гына дәвалый дигән ялгыш фикер яши. Психотерапевтка психик тайпылышы булганнар гына түгел, йокысызлыктан, энергия булмаудан, хәтер начарланудан зарланучылар да мөрәҗғәгать итә.

ДЕПРЕССИЯ – хәзерге заманда иң еш очрый торган, һәм хисләрне, фикерләүне, хәтта физик активлыкны үзенә буйсындыра торган бик катлаулы психологик халәт ул. Элек яратып башкарылган эшләргә кул бармый, ирешкән уңышлар куандырмый, килчәк өметләндерми. Мондый халәтнең һәркемдә дә була торган гадәти бер күңелсезләнү алу гына түгел, ә профессиональ медицина ярдәме кирәк булган очрак икәннән аңлау мөһим. Депрессиядән үзлегенчә генә котылуы кыен. Шуңа күрә аның билгеләрен вакытында танып алып, башлангыч чорында ук табибка мөрәҗғәгать итсәң, ияләнгән тормышка кире кайту тизрәк була.

НИНДИ ТӨРЛӘРӘ БАР

Күпмегә сузылуы, нинди симптомнар белән һәм нинди авырлыкта узуына карап, депрессия берничә төргә аерыла. Эндоген депрессия баш миендәге биохимик үзгәрешләр белән бәйле һәм тышкы факторларның аңа катнашы юк. Экзоген депрессия тормыштагы күңелсез вакыйгалар нигезендә барлыкка килә.

Соматоген депрессия кайсыдыр берәр авыруның билгесен белдерә.

КАЙСЫ ОЧРАКТА САГАЕРГА?

Үзенә депрессиядә булуын кеше сизмәскә дә мөмкин. Ләкин озакка сузылган күңел төшенкелеге, тормыштан ямь таппау, шатлыklarның сөөндөрмәве – табибка мөрәҗғәгать итү кирәклеге күрсәтүче билгеләр. Бигрәк тә үлем турында, үз-үзенә юк итү турында еш уйлану, монның өчен хәтта план кору – депрессиянең аеруча куркыныч билгесе. Әлегә кадәр аралашучан кешенең кинәт кенә үзенә йомылуы шулай ук игътибарсыз калырга тиеш түгел. Яшүсмерләрдә һәм өлкән яшьтәгеләрдә депрессиянең билгеләре бераз үзгәрәк тә булырга мөмкин. Мәсәлән: җитди сәбәпсез дә артык кызып китү, уку белән кызыксынмау, үзен сәер тоту, күренеп торган битарафлык та депрессия белән авырганда күзәтелә.

ДЕПРЕССИЯНҖ БИЛГЕЛӘРӘ

Бер-ике генә билгегә таянып, бу чирне ачыклап булмый. Әйткәнбездә, ул рухи яктан да, физик яктан да чагылырга мөмкин. Депрессиянең иң еш очрый торган психологик билгеләре:

- сәбәпсез кайгыру, юктан гына
- хәвефләнү;
- күңелдә бушлык тою;
- төшенкелеккә бирелү;
- яраткан эшләр белән кызыксыну бетү;
- игътибар кимү, фикерне туплай алмау, реакция акрыяну;
- үзенә булдыксыз, кирәксез итеп сизү.

Болардан тыш, физик яктан да үзгәрешләр күзәтелүе ихтимал. Әйттик:

- көчсезлек, энергия булмау, гел арыганлык кичерү;
- йокысызлык, йокы туймау, көндөз дә йокымсырап йөрү;
- аппетит югалу;
- баш авырту.

Бу халәт көндәлек тормышка да тәэсир итә: якыннар белән аралашасы килми, эштә, укуда проблемалар башлана. Депрессия төрле кешедә төрлечә чагыла. Ул яшькә дә, хольккә дә, физик сәламәтлеккә дә бәйле.

ДЕПРЕССИЯНҖ СӘБӘПЛӘРӘ

Әлегә авыр халәт һәм биологик, һәм рухи, һәм социаль факторлар аркасында килеп чыга. Биологик сәбәпләр баш миендәге нейромедиаторларның балансы бозылу механизмын эшләтеп җибәрә. Рухи факторлар (көчле стресс, кайгы-хәсрәт кичерү) фикерләүгә, стресска каршы торучы сәләтенә йогынты ясый. Социаль факторлар (матди авырлык, милекне югалту, мөнәсәбәтләр бозылу, укуда яки эштәгә проблемалар) нәтижәсәндә кеше үзенә йомыла, аралашудан кача, үзен гаепле хис итә. Әлегә сәбәпләр кешене депрессив халәткә китереп җиткерергә мөмкин. Кайбер очракта депрессия зур кайгыга реакция буларак, капылт кына башлана. Ләкин еш кына ул кешене үзенә акрынлап кына буйсындырып, тотрыклы рәвеш ала.

Кадерле укучылар!
«Сорау–жавап»
сәхифәсенә сездән
сораулар кабул итәбез.
Пенсияләрне билгеләү
яки хокук өлкәсенә
кагылышлы сорауларыгыз
булса, безгә юллагыз.
Аларга Россия Социаль
фонды белгечләре һәм
юристлар җавап бирәчәк.
Үзегезне борчыган
сорауларыгызны –
8 (843) 2-22-09-77
телефоны аша,
420066, Казан шәһәре,
Декабристлар урамы,
2 нче йорт адресы буенча
яки
ssuum@yandex.ru электрон
адресына «Сорау–жавап»
дип язып җибәрә аласыз.

Сорауларга Россия Социаль
фондының Татарстан
Республикасы буенча
бүлеген җитәкләүче
Эдуард ВАФИН җавап бирә.

? Мин шәфкать туташы булып
эшлим. Киләсе елга «за выслугу
лет» буенча пенсиягә чыгарга
тиеш идем. Медицина хезмәт-
кәре буларак, пенсиягә иртәрәк
чыгу хокукым хосусый клиника-
да эшләсәм дә сакланамы?

Пенсиягә кагылышлы законнар
нигезендә, картлык буенча иминият-
ләштерелгән пенсиягә иртәрәк чыгу
хокукы сәләмәтлек саклау оешмала-
рында эшләүче медицина хезмәт-
кәрләренә бирелә (2013 елның 28 де-
кабрендә кабул ителгән «Иминият
пенсияләре турында»гы 400-ФЗның
30 нчы маддәсенең 1 нче өлешендәге
20 нче пункт). Юридик затның учреж-
дениендән аерылып торучы (мәсәлән,
АО, ОАО, ООО) башка төрле оештыру-
хокукый формадагы хосусый медицина
оешмаларында эшләгән медицина
хезмәткәрләренә пенсияне
иртәрәк билгеләгәндә исәпкә алынмый.

Шул ук вакытта законда билгеле
бер структур бүлекчәләрдә (мәсәлән,
сырхауханә, стационар, табиблык
һәм фельдшерлык пунктлары) эшләүче
хосусый медицина оешмаларында
хезмәт куйган медицина хезмәткәр-
ләренә пенсияне иртәрәк билгеләү
хокукы барлыгы әйтелгән.
Күрсәтелгән структура бүлекчәләренә
эшчәнлегә сәләмәтлек саклау өлкәсенә
караган законда таләп ителгәннәргә
җавап бирергә, ә аларда күрсәтелгән
медицина хезмәте законда
билгеләнгән медицина ярдәме стан-
дартларына җавап бирергә тиеш.

? Пенсиягә чыкканнан соң да
тагын 18 ел эшләдем. Хәзер
эштән китсәм, бу өстәмә стажны
да кушып, пенсиямне яңадан
исәпләчәкләрме?

«Иминият пенсиясе турында»гы
400-ФЗ (28.12.2013) законда, пенсия
билгеләнгәннән соң эшләгән чорларда
кертелгән иминият взносларынан
чыгып, пенсиянең күләмен арттыру
турында да язылган. Бу ел саен
башкарыла, һәм аның өчен гражда-
нинның гариза язуы кирәк түгел.
Шул ук вакытта, әлегә очракта
пенсияне яңадан исәпләгәндә,
ул 3 индивидуаль пенсия коэффици-
ентыннан да күбрәккә арттырылмый.

? Эш стажым 50 елдан артык.
Мондый зур стаж өчен
пенсиягә өстәмә түләү карал-
маганмы? Гомумән, стаж
пенсиягә ничек йогынты ясый?

Бүгенге законнар буенча, иминият
пенсиясенең размеры: 2002 елның
1 гыйнварына кадәр эш стажынан;
гражданинның 2002 елның 1 гыйн-
варына кадәр алган хезмәт хакының
илдәге уртача хезмәт хакына булган
чагыштырмасыннан; 2002 елның
1 гыйнварынан соң күчерелгән
иминият кертемнәреннән гыйбарәт.

Беренче пунктны карасак, исәпкә
алына торган максималь эш стажы
ир-атлар өчен – 45, хатын-кызлар өчен
40 ел. Моннан тыш, иминият пенсия-
сенең күләмен исәпләгәндә өстәмә
рәвештә тагын 1991 елның 1 гыйн-
варына кадәр эш стажы да исәпкә
алына, ягъни, совет чорында эшләгән
стажга валоризация ясала. Һәрбер
иминиятләштерелгән затның пенсия
хокукына кагылышлы үз күрсәткечләре
булганга, пенсиянең күләме дә һәр
кешегә төрлечә билгеләнә.

? Нәрсә ул ЕДВ, һәм ул кемнәргә
билгеләнә?

Ай саен акчалата түләү – ЕДВ бил-
геле бер категориягә керүче граждан-
нарга билгеләнә. Алар: ветераннар,
Советлар Союзы һәм Россия Геройла-
ры, Дан орденының тулы кавалерлары,
вафат булган Геройларның яки Дан ор-
денының тулы кавалерларының гаилә
әгъзалары (ире яки хатыны, ата-анала-
ры, 18 яшькә кадәр балалары яисә
бу яштан өлкәнрәк, ләкин 18 яшькә
кадәр инвалидлык алган балалары,
белем бирү оешмаларында көндәзге
бүлектә укучы 23 яшькә кадәр
балалары) инвалидлар, шул исәптән,
инвалид балалар, фашизмның балигы
булмаган корбаннары, радиацияле
авария яки сынаулар аркасында
радиациядән зыян күрүчеләр. Әгәр
гражданинның бер закон кысаларында
ЕДВ алыр өчен берничә нигезләмәсе
булса, ул берсе – түләү зуррак булганы
буенча гына билгеләнә.

Кешенең берничә федераль закон
нигезендә ЕДВ алырга хокукы булса,
ул аларның берсен сайлап, шунның
нигезендә бер генә ЕДВ бирелә.

КУЛЧАТЫР ЭТИКЕТЫ

Зонтик тотып йөри торган ел фасылында без. Кулчатыр яңгырдан гына сакламый, ә кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләрне, игътибарлылыкны да күрсәтә. Урамда, кафе яки офиста аны ничек тоту кешенең культурасы турында сөйли. Аңлагансыздыр инде, зонтик тотуның үз әдәп кагыйдәләре бар. Этикет буенча экспертыбыз Айсылу ГАРИПОВАдан киңәшләр.

?

Зонтикны ачар алдыннан нишләргә?

Кисәк кенә яңгыр ява башланса да, зонтикны ачар алдыннан як-ягыгызга карагыз. Үтөп барган кешегә уңайсызлык тудыруыгыз бар. Шуңа зонтикны ишектән чыгуга ук түгел, ә бәлки тротуарда ачыгыз. Кулчатырыгыз белән башкаларга тия күрмәгез.

?

Зонтикны ничек ачарга?

Диагональ буенча аска каратып ачу дөрес. Бу үзгәч һәм башкаларны зонтик чыбыкларынан жәрәхәтләү куркынычын киметә.

?

Ничек тотарга?

Кулчатырны кулланмаган чакта аны һәрвакыт вертикаль рәвештә, очын аска каратып тоту зарур. Зонтикны горизонталь тоту яки култык астына кыстырып йөрү башкаларга уңайсызлык тудыра. Зонтикны сумкага асып йөрү дә килешле түгел.

?

Офиста зонтикны ачып киптерергә ярыймы?

Электән үк кешеләр зонтикны бүлмәдә ачарга ярамы дип санаган. XVIII гасырда алар зур, металл чыбыклары очлы булып, жәрәхәтләнү куркынычы тудырса, хәзер әдәпсезлек санала. Кайчак офис бүлмәләре ачылып куелган зонтикларга күмелә. Этикет кагыйдәләре буенча болай эшләргә ярамы. Әгәр махсус стенд яки элмәк юк икән, зонтикны өстәл астына куярга була.

?

Кем юл бирә?

Тар юлда зонтик тоткан ике кеше очрашты ди. Кайсысы юл бирергә тиеш? Кем булуына карамастан, озынрак буйлысы. Икесенең дә буйлары бер булса, зонтикны зуррак булган кеше аны күтәрә төшә.

?

Бинага кергәндә зонтикны ничек тотарга?

Бинага, офиска, ресторанга кергәндә тирә-ягыгызда кеше юклығын аңлагач, зонтикны бер-ике тапкыр ачып ябарга кирәк. Шул рәвешле андагы яңгыр тамчылары коелчак. Зонтикны су үткәрми торган пакетка яки махсус кулчатыр савытына салырга киңәш ителә.

?

Ресторанда нишләргә?

Гадәттә, ресторандарда кулчатыр өчен махсус урыннар бар. Юк икән, администраторга яки официантка мөрәжәгать итегез. Идәнгә, утыргыч янына яисә күрше урынга кую – ничек кенә матур киенүегезгә карамастан, сезнең турында начар тәэсир тудырачак.

?

Парлап барганда нишләргә?

Әлбәттә, бер зонтик астында барырга. Аны, кем булуына карамастан, парының жиккәсенә су тамчылары агып төшмәслек итеп, буе озынрак кеше тотар.

?

Ничек киптерергә?

Өйгә кайткач зонтикны ачып киптерү һич ярамы – тукумасы тартылып, ул тиз тузачак. Кулчатырны берничә тапкыр ачып япканнан соң махсус савытка урнаштырыгыз йә ишек тоткасына элөп куегыз. Кунакта исә кайда элөп киптерәсен хуҗадан сорагыз.

?

Зонтик капчыгы нәрсә өчен?

Кулчатыр капчыгын тиккә кенә уйлап чыгармаганнар. Һәм ул аны саклау өчен генә дә түгел. Жәмәгәт урыннарында юеш зонтикны тотып торы уңайсызлык тудыра, башкаларны чылатырга мөмкин. Шуңа күрә капчыгына тыгып куярга киңәш ителә, өстәмә саклау өчен пакетка да салырга мөмкин.

Фото: Марина Мартюшева

СИНЕ ОНЫТА АЛМЫЙМ

Гомеребезнең төрле чорында тормышыбызда мөһим урын алып торучылар була. Гаиләдәге кадер-ле кешеме, яшьлектәге беренче мәхәббәтме, кыска гына аралашуда онытылмаслык мизгелләр бүләк итүче... Ул кеше белән шул чакта булган хисләр, йөрәктә калып, кайчак яшәргә дә кома-чаулы. Бу хисләрне онытырга теләп, терапиягә килүчеләр артканнан-арта бара. Ә онытырга кирәкме соң? Ни өчен?

Без инде элеккеге мөнәсәбәтләргә шулкадәр әһәмият бирәбез, шуның аркасында яңаларын башла-маска, үсмәскә сәбәп эзлибез. Ah-vah килеп, үткән турында үкенеп утыру уңайлы бит. Шунысы да бар: «онытырга теләү»гә күбрәк көч сарыф иткән саен, аңа капма-каршы «истә тоту» хисе арта, бу табигатьтән шулай яралтылган. Гади авыру кебек: чирегезне дару белән «оныттырырга» тырышып эшкә чыгып чабасыз, әмма ул барыбер сезне җиңәчәк. Онытуны җиңәр өчен бердәнбер чара: хисләрдә «яшәп алырга», үзеңә моңсуланарга, еларга рөхсәт итәргә һәм вакыт бирергә кирәк. Күп кенә дусларыбыз: «Оныт аны, ул синең кисеп ташлаган тырнагыңа да тормый», – дияргә ярата. Әгәр шул чакта: «Нинди хисләр кичергәнәңне миңа сөйлә, сиңа ничек ярдәм итә алам», – дип әйт-сәләр, күбрәк ярдәм итәчәкләр.

Әлеге чотерекле ситуацияне һәркем үзлегеннән дә җиңеп чыга ала, һәм аның алымнары алай ук катлаулы димәс идем. Бары тик аларны тормышыбызга эзлекле рәвештә кертергә генә кирәк.

■ Кайгыруның барлык стадияләрен дә узыгыз. Алар:

- шок;
- ачу килү, үзеңне гаепләү хисе;
- сатулашу;
- күңел төшенкелеге, депрессия;
- кабул итү һәм тынычлану.

Кешегә карата хәзерге вакытта нинди хисләр кичерүеңне аңлау мөһим, һәм моны тану кирәк. Бу хакта сөйләшү, кычкырасы килсә – кычкыру, елыйсы килсә – елау, нәкъ менә хәзерге көндә үзеңне ул хисләргә кайтарып, шулар белән «яшәп алу» – үткәннәрдән үзеңне тартып чыгару.

■ Бу эмоцияләргә көнгә ярты сәгать чамасы вакыт бирегез һәм эмоциональ бушану өчен күнегүләр эшләгез: рәсем ясагыз, җырлагыз, фикерләрегезне кәгазьгә языгыз... Ул билгеле бер бүленгән вакытта гына булырга тиеш, артыгы рөхсәт ителми.

■ Яңа гадәтләр булдырыгыз. Моңа кадәр үзегезгә рөхсәт итмәгән яки теләп тә башкармаган шөгыльләргә башлагыз: биюгә язылыгыз, спорт белән шөгыльләнәгез, кич белән йөрөп кайтыгыз, китап укыгыз, җыр тыңлагыз... Гадәти эшләргә дә гадәти булмаган итеп эшләү ысулларын табыгыз.

■ Үзегезгә ышаныгыз һәм кайгыртыгыз. Көн дәвамында еш кына: «Үзем өчен нишли алам?» – дип сорау бирегез. Һәм эчке җаваптан чыгып гамәл кылыгыз. Үзегезгә карата йомшак булыгыз, көн саен яратуга алып бара торган адымнар ясагыз.

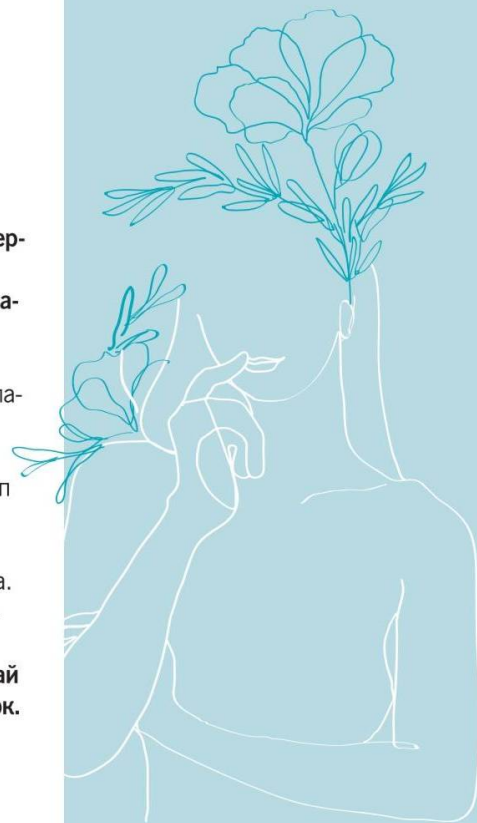
■ Күңелегез түрәндә булган кешегезгә хат языгыз, тик аңа җибәрмәгез. Хатта өч төрле сорауга җавап бирергә тырышыгыз: сез аңа нәрсә өчен рәхмәтле, нинди сүзләр әйтелми калган һәм нәрсә өчен гафу итәргә әзер. Шушы фикерләргә ачыклап, аңлатып язган очракта гына безнең баш миендә «мөнәсәбәтләр тәмам» дигән уй ныгый.

Мөнәсәбәтләргә нокта куйганнан соң ничек тулыланарга, тернәкләнергә соң? Аның да үз рецеп-ты бар.

■ Кәефегез өчен җаваплылыкны үз кулыгызга алыгыз. Үз-үзегезгә кәеф ясау ысулларын булдыры-гыз: саф һавада йөрөп кайтыгыз, машинада музыка тыңлагыз, табигатькә чыгыгыз, сәламәтлегегезгә игътибарны арттырыгыз, биегез, җырлагыз, хәрәкәттә булыгыз. Сезнең кәефне сездән башка беркем дә күтәрергә тиеш түгел.

■ Эчке дөньягызны өйрәнәгез. Өйрәнү дәверендә эчке көчегезне, тирәнлегегезне һәм матурлыгы-гызны күрә башлаячаксыз. Монда сезгә «мин нәрсә яратам», «миңа нәрсә кызыклы», «мине нәрсә сөендерә», «ничек яшәргә теләм» кебек гади генә сораулар ярдәмгә килә ала.

Безнең баш мие бик акыллы, әмма ул ялкау. Аңа ниндидер эмоциональ бәйләлекләрдән чыкканчы шунда яшәргә, җәфа чигәргә, үсмәскә уңайлырак. Тик без аңлы кешеләр буларак, баш миенең бу сый-фатын тотып алырга һәм безгә хужа булмасын өчен тырышырга тиешбез. Мөмкин кадәр хәрәкәт, яңалык, тулы канлы тормыш белән яши башлау – безне баш миебезнең хужасы итә, һәм ул иң дәрәс чишелеш. Хәзерге вакытта интернет киңлегендә никадәр мәгълүмат, киңәш һәм аларның күбесе нәтижә бирә. Безгә аларны алырга, кулланарга һәм тормышыбызның матур узуын сайларга гына кирәк.

Яратып, Илүзә ӘМИНОВА,
психолог-коуч

Хужабикә » аш-су

Өлеге мастер-классны Татарстанның чигенә – Актанышка ук барып төшердек. Анда – Актанышның өр-яңа яшьләр урамында, үзләре салган яңа зу-ур йортта гаиләсе белән татар блогеры Ирек ШӘЕХОВ яши. ВКонтактедагы сәхифәсе аша таныш без аның белән. «Жырга-моңга гашыйк хисләр авыл малае», – ди ул үзе турында. Кечкенәдән җырларга яраткан (монысы әнисе Гөлдүзәдән) Ирек хәзер үзе җырлар яздыра, махсус хәрби операциядәге егетләргә ярдәм итү өчен оештырылган хәйрия концертларында катнаша. Үзен композитор буларак та сынап караган өлгергән – «Синең белән генә» дигән җырның көе – аныкы. Ә менә видеолар төшерү белән мавыгуы – әтисе Хавилдән. Заманында бер ат саткан акчага видеокамера сатып ала Хавил абый. Бүген 30 меңләп язылчысы булган сәхифәсен кайсы елны башлаганын хәтерләмәсә дә, беренче видеосын яхшы хәтерли Ирек: әтисе белән умарталар караганны төшергән. Хәзерге видеороликларының төп геройлары – хатыны Ильвира, кызлары Фәридә белән Нәфисә, бәләкәй уллары Салих һәм 92 яшьлек Хиффә әби. Хиффә әби – Чуракайдагы күршеләре аларның. Ятимә карчыкның төп таянычы да алар. (Чуракай янында меңләгән торна төшә торган урын бар. Аның видеосын күргән булсагыз, Ирекнеке ул. Өлеге видео социаль челтәрләр аша бөтен интернетка таралды.) Аш-суга да хирәсизлеге бар икән үзенең. «Әни кунакка барасы булса, күчтәнәчкә вафлидан трубочкалар пешереп бирә идем. Кечкенә чагымнан күп пешердем аларны. Рецептны әни кайдан алгандыр, бик тәмле килеп чыга иде», – дип, беренче тәҗрибәләрен дә искә алды ул. Әниләр көне уңаеннан, һәркем пешерә алырдай үзе җайлы, үзе тәмле бер ризык әзерләп күрсәтик әле укучыларыбызга, дигәч, Ирек кабактан чизкейк рецептны тәкъдим итте. Кабактан төрле ризык әзерләп караган бар, ләкин чизкейк пешергән юк иде әле. Әйдәгез соң, әниләргә бәйрәм күчтәнәче итеп, бергәләп әзерлик.

Кабаклы чизкейк

Бисквит өчен

■ 250 г печенье / 150 г атланмай / ярты әфлисун суы

Крем өчен

■ 250 г каймаклы сыр («Филадельфия», «Альметте» ише) / 400 г кабак пюресы / 150 г шикәр комы / 3 йомырка / 200 мл 33 процентлы сөт өсте / ярты чәй кашыгы төелгән дарчин / 2 аш кашыгы кукуруз крахмалы / ярты әфлисун суы / чөметем генә тоз.

Эш барышы

■ Кабакны чистартып, ваклап турыйбыз. Төбә калын кәстрүлгә тутырып, пешерергә куябыз. Төбәнә аз гына су һәм сөт өстә салабыз. Кабак йомшарып пешергә тиеш.

■ Печеньеһы кул белән сындырып, тирән эчле савытка салабыз. Тукмак белән валчык булганчы төябез. Без «Юбилейное» печеньеһы алдык. Төп бетергәч, 2-3 аш кашык әфлисун суы өстибез.

■ Асланмайһы эретеп, печеньеһы валчыгына кушабыз. Май белән валчыкһы бик яхшылап катнаштырабыз. Эчлекне әзерләгән арада аны бер читкә алып куеп торабыз.

■ Тирән савытка каймакһы сыр белән шикәр комһын салып, шикәр эреп беткәнчә тугһыйбыз. Суынған кабакһы блендер белән издерәбез.

■ Кабак пюреһын тугһанған сырға кушып болгатабыз. Берәм-берәм өч йомырканы сытабыз. Сытқан берен әйбәтләп тугһый барабыз.

■ Кремға тоз, крахмал белән дарчинһы салып, ярты әфлисунһың суың сыгабыз. Сөт өстен өстәп, күбекләnmәслек итеп кенә болгатабыз. Күбекләнсә, чизкейкта қуықлар барлықка киләчәк.

■ Төбә майһы табаға яки формаға әзер валчыкһы салып тигезлибез. Таба читенә 2-3 см менгереп, бортлар ясыйбыз. Коры стакан төбә яки тукмак белән валчыкһы тыгызһыйбыз.

■ Кремһы валчык өстенә ағызабыз. Форманы төбәнә су салынған мич калаена утыртабыз (форма су үткәрмәскә тиеш). Чизкейк 200 градусһы мичтә 45-50 минут пешә. Аны мичтән алмый гына суытабыз. Нығыһын өчен, 4-5 сәғәткә суытқычка куеп торабыз.

Ашларығыз тәмле, табыннарығыз мул, еллар имин булһын!

Фото: Анна Арахамия. Видео: Лилия Гәрәева.

Видеоһы қарар өчен смартфонһың камерасын QR-кодқа яқынайтығыз >>>

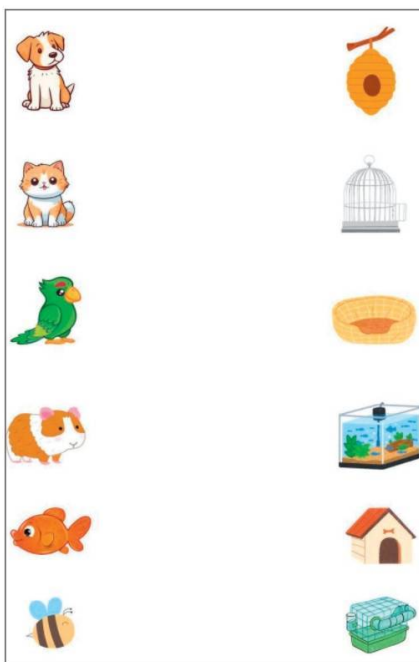

Кадрле энилэр, бу сандагы биремнэребез балаларга да, сезгә дә ошар. Бу юлы күрергә, чагыштырырга һәм ижат итәргә өйрәнәчәкбез. Ул игътибарны, хәтерне, координацияләргә яхшыртырга ярдәм итә, гади һәм аңлаешлы әйберләр аша логиканы үстөрөгә булыша. Бала белән бергә уйнап, вакытны файдалы итеп үткөрөгә мөмкинлек тә бирә. Уңышлар теләп, Камилә ДИМӨХӘММӘТОВА.

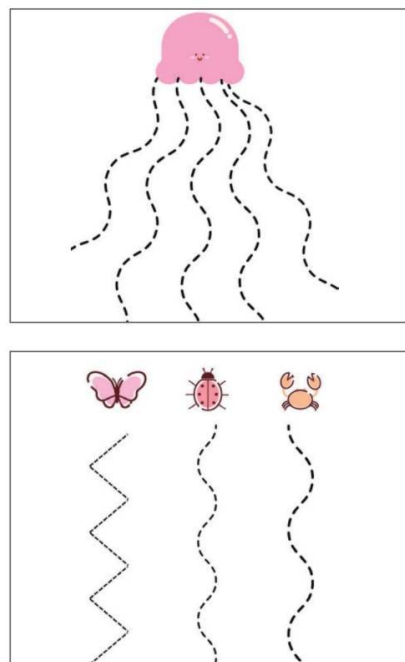
Оекбашның парын тап

Уңда һәм сулда – төрлө төстәгә һәм төрлө бизәклә оекбашлар. Аларның парын табып, сызык белән тоташтырырга кирәк. Игътибарны арттыру һәм күз белән карап өйрәнү өчен менә дигән бирем.

Кем кайда яши?

Һәр жәнлеккә үз өенә «илтеп куярга» кирәк: этне – оясына, песине – йомшак мөдрәенә, балыкны – аквариумга. Бу бирем баланы логик фикерләүгә һәм тирәлеккә исеңдә калдырырга өйрәтә.

Кисәр өчен биремнәр

Кулга кайчы алып, ижатка чумабыз. Элементларны кайчы белән пөхтә итеп кисәргә кирәк. Әлеге биремнең максаты – баланы вак әйберләр белән эш итәргә, хәрәкәтләргә камилләштерергә, түземлеккә өйрәтү.

Менә шулай көнгә берничә минутлык күңелле уен аша бала үзенең үсешенә таба зур адым ясый.

БАЛАЛАР СӨЙЛӨШӘ

Самир, 5 яшь.

Иртәнге боткасын ашыйсы килмичә киреләнә.
– Ашамасаң, хәзер Шүрәлене чакырам. Килә дә, боткаңны ашап китә, – дип өркетмәкче әнисе.
– Бәлки, Шүрәле дә ботка яратмыйдыр, син кайдан беләсең? – ди Самир, әнисенең өркетүенә исе дә китмичә.

Сәрия, 3 яшь.

Кызчык дәфтәр битенә язып-сызып уйнап утыра. Бөтен дәфтәр битен сызып тутырган – имеш, әнисенә хат язган. «Нәрсәләр дип яздың соң, кызым?» – дип кызыксына әнисе. «Мин бит әле язарга гына өйрәндем, – ди Сәрия, бик белдекле кыланып, – Укырга әле өйрәнмәдем».

Илһам, 4 яшь.

Әбисе белән урамнан баралар. Кечкенә генә бер этнең агач ботагындагы песигә өргәнән күрәп: «Әби, ул ник песигә өрә?» – дип сорый Илһам. «Алар бер-берсен яратмыйлар, шуңа өрә», – дип аңлата әбисе. «Алайса, ник песи дә мияуламый?» – дип аптырый Илһам.

Фәрит, 4 яшь.

Әнисе Фәриткә энекәш яки сеңелкәш алып кайтырга жыена. «Яңа бәби алып кайтабыз», – дип, серне ачкач, малай берәзгә боегып кала. «Без сине бәбигә караганда ныграк яратачакбыз», – дип юата аны әнисе. «Юк, сез мине сатасыз», – ди Фәрит, күз яшьләренә буылып. «Кайдан алдың бу сүзне?» – дип гажәпләнә әнисе. Бакасаң, әтисе яңа машина алгач, искесен саткан кебек, яңа бәби булгач, үзен сатарлар дип курыккан икән сабый.

Күчкар. Күзәтүчәнлек һәм игътибар таләп ителә. Кечкенә генә бер хата аркасында планлаштырган эшләрегезнең барып чыкмавы ихтимал. Шуңа күрә һәр адымыгызны тиешенчә уйлап ясагыз. Ай урталарына таба күңелле яңалык иштерсез.

Үзгәбозау. Энергияле ай. Максатларга ирешү өчен уңай вакыт. Моңарчы күңелгездә генә йөрткән планнарга хәзер тотынсагыз, отарсыз. Ләкин аларны башкаларга белдермәгез, көнләшеп аяк чалучылар табылыр. Киләчәккә инвестиция ясау турында уйлагыз.

Игезәкләр. Моңарчы җавап таба алмаган сорауларның чишелеше ачыкланыр. Фикергезне үзгәртә торган ниндидер вакыйга көтелә. Акчаларга сакчылрак карагыз, юк-бар чыгымнарга сарыф итмәгез. Күмәкләшеп башкарган эшләрдә уңышка ирешерсез.

Кысла. Үзегезгә өстәмә җаваплылык алырга туры киләчәк. Эмоциональ киеренкелек кичерерсез. Бу исә сәламәтлеккә кайгыртуны сорый. Стресстан котылуның иң яхшы юлы – жанга якын хобби табу. Якыннарыгыз ярдәменнән баш тартмагыз.

Арыслан. Лидерлык сыйфатларыгызны ачар өчен мөмкинлек туар. Карарларны тиз кабул итә белүгез китүгә китерер. Финанс өлкәсенә кагылышлы планнарыгыз булса, аларны хәзер үк тормышка ашыра башлагыз. Сәламәтлек турында онытмагыз.

Сөмбелә. Сөенечләргә бай ай. Хыялый Сөмбеләләренә яңа идеяләр бөтереп алыр. Катлаулы мәсьәләләрнең дә уңай гына чишелеше табылыр. Мәхәббәт өлкәсендә тулы гармония. Акчалар белән саграк булыгыз, чыгымнарны контрольдән ычкындырмагыз.

Бизмән. Гадәллек балансын югалтмас өчен, яңа юллар эзләргә туры килер. Эштәгә һәм гаиләдәге бурычларны тигез бүлгез. Низаглардан сакланыгыз, үзегезне тыныч-рак тотарга тырышыгыз. Якыннарыгызның ярдәме көч, үз-үзегезгә ышаныч бирәчәк.

Чаян. Ай башында тотрыксызлык тоярсыз. Ул эшкә генә түгел, мөнәсәбәтләргә дә, финанс өлкәсенә дә кагыла. Нәрсәңдер планлаштырганда катлаулылык килеп чыгуы ихтимал. Киләчәккә фаразларга тырышмагыз, бүгенге бәхетегезне тоеп яшәгез.

Укчы. Киеренке һәм тынычсыз вакыт. Эшлекле партнерларыгыз белән мөнәсәбәтләр бозылып китүе бар. Артык туры сүзле булырга кирәкми, күп нәрсәләргә күз йомарга өйрәнәгез. Бу сезне тормыштагы күп кенә күңелсезлекләрдән саклар.

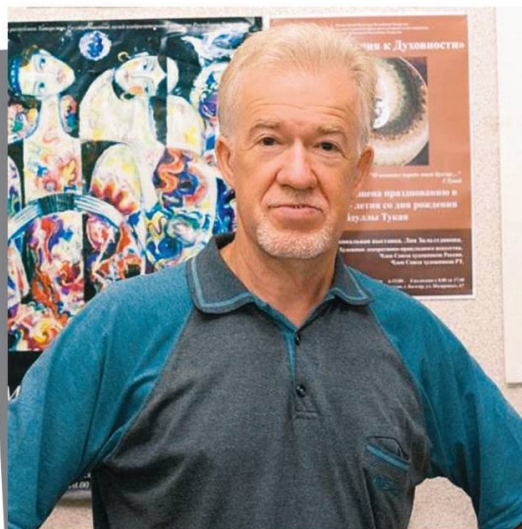
Кәҗәмөгез. Үзегездәге прагматизмны эшкә җигәргә туры килер. Кызып китеп, артыгын әйтүдән, эштәге конфликтлардан сакланыгыз. Бу айда мәнфәгатьләр бәрелеше ихтималы зур. Ул эштәгеләргә генә түгел, өйдәгеләргә дә кагыла. Тынычлык – сезнең төп коралыгыз.

Сукояр. Көтелмәгән сәяхәтләргә әзер булып торыгыз. Мизгел эчендә планнарыгыз үзгәрәп, юлга чыгып китүгез ихтимал. Ул әллә нинди ерак юл булмаса да мөмкин. Романтик хисләргә бирелеп, көндәлек тормышыгыз турында онытып җибәрмәгез.

Балыклар. Эштә дә, өйдә дә җаваплылык арткан чор. Аларның икесе арасында балансны саклау шактый кыенга туры киләчәк. Ничек кенә баналь тоелса да, көндәлек режимга, вакытында ял итүгә игътибарлырак булыгыз. Көчегезне саклагыз.

йолдызнамә
ноябрь

«Хатын-кыз
галәмә» сәхифәсен
Чулпан
ГАЛИӘХМӘТОВА,
Лилия ГЭРӘЕВА
әзәрләде.

МИЛЛИ ЖАНЛЫ ОСТА

СССР, Россия һәм Татарстан Рәссамнар берлекләре әгъзасы Зөфәр Гыймаев Үзбәкстанның Наманган каласында туган. Гыймаевлар гаиләсе 1952 елда Казанга кайта. Фаат абый белән Фәрхиҗамал апа өч ир бала тәрбияләп үстерә. Зөфәр Фаат улы үзенә сәләтән Казан сынлы сәнгать училищесында, Ленинградның И. Е. Репин исемендәге сынлы сәнгать, скульптура һәм архитектура институтында, аннан 1977 елда ачылган СССР сәнгать академиясенең Казандагы иҗат остаханәсендә чарлый. Житди спортны, йоганы да үз итә, акробатика белән шөгыльләнеп, 1969 елда юниорлар арасында ил чемпионы булып та таныла. Яшылегендә Ленинград студиясендә пантомима белән мавыгып, танышы – актер-мим Марсель Марсодан һәрчак үрнәк ала. Казанда үзе оештырган пантомима студиясендә балаларны шушы сәнгатькә өйрәтә. Соңрак моңа Казан циркы артистларын да төшендерә. Татар композиторлары, җырчылар белән дуслыгы исә жәмәгәте, хор дирижеры, Казан дәүләт педагогика университеты доценты Гүзәл Әнвәр кызы аша да ныгый. Гаилә корып, алар Әнвәр белән Айгөлне үстерәләр.

Зөфәр Фаат улының пейзажлары, натюрмортлары, тематик, график әсәрләре күп. Ижатының зур өлешен исә портретлар тәшкил итә, аларның күбесе сәнгать кешеләре образлары белән дә бәйле. Ул Нургазиз абыйсы аша Салих Жамалетдин улы белән таныш булган. Рәссам тарафыннан язылган Салих Сәйдәшев портретыннан күз карашын алырлык түгел. Оста үз әсәрендә декабрьдә туып, декабрьдә китеп барган даһи композиторыбызны шау чәчәклә яз ае белән бәйләп тасвирлый!

– Портрет язар алдыннан Зөфәр кешене тирәнтен өйрәндә. Аның хакында укыды, фотоларын барлады. Әгәр дә шәхес остаханәгә килә алса, аның белән төрле темаларга кызыклы әңгәмәләр корды. Әңгәмә бары-

шында барысын да искәртте һәм буяу япмаларын баета, өсти барды. Ул һәр шәхесне психологик, фәлсәфи яктан да гаять тирәнтен ачты. Кайчакларда остаханәсендә чиста киндергә озаклап карап, дәшмичә утырды, ә аннары чираттагы шедеврны туа иде. Остаханәсенә үз гозерләре белән килүчеләрне дә Зөфәр ахыргача тыңлады, һәрберсенә ярдәм итәргә тырышты. Сынлы сәнгать фондыбызны һәм Татарстан Рәссамнар берлеген саклап калу өчен күп рухи көчен, сәләмәтлеген сарыф итте, – дип искә ала Гүзәл ханым ире турында.

2008–2020 елларда Зөфәр Фаат улы Гыймаев Татарстан Рәссамнар берлеге оешмасын уңышлы житәкләде. Талант иясе башкалар белән берлектә Татарстан, Кыргыз, Словакия, Идел буе республикаларында узган пленэрларга барды. Биниһая күп шәхси һәм күмәк күргәзмәләр ачты. Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы, Татарстанның халык рәссамы, «Европа-Азия» Халыкара гуманитар академия академигы, Мәдәният һәм сәнгать Халыкара академиясе мөхбир-әгъзасы дәрәжәләренә иреште. Ижаттагы уңышлары өчен Татарстанның Г. Тукай һәм Б. Урманче исемендәге Дәүләт премияләренә, Татарстан Президенты Рөстәм Миңнехановның Рәхмәт хатына, «Россия Рәссамнар берлеге»нең «Духовность, традиции, мастерство» алтын медаленә, «Golden Time Talent» Халыкара конкурсы Гран-приена, Словакиянең Тибор Бартфай исемендәге премиясенә лаек булды. Әсәрләрен үзбездә генә түгел, Каракалпак Республикасы, Төркия, Мисыр, Кувәйт, Словакия, Көнъяк Корея тамашачысы да югары бәяләде. Зөфәр Гыймаев гомере буе үз ижатында милли мәдәниәтебез темасын куәтләде, туган як табигатен киндерләренә индереп, дөнья күркәмлеген зурлады.

Зилә НИГЪМӘТУЛЛИНА

Зөфәр Гыймаев

«СӨЕМБИКӘ» ЖУРНАЛЫ МАРКЕТПЛЕЙСЛАРДА

OZON

Реклама. 16+. АО «ТАТМЕДИА». Адрес: 420066 Казань шәһәре, Декабристов ур., 2 нче йорт. ГРН 1071690057834